

Slovenska Slovnica

2

naukom, kako se pišejo pisma in
opravilni sestavki.

Veljá zvezana v platnenem herbtu 34 kraje.

Na Dunaju.

V c. k. založbi šolskih bukev.

1874.

108911

Šolske bukve, v kaki ces. kr. zalogi šolskih bukev na svetlo dane, ne smejo draže prodajati se kot je na prvem listu postavljeno.

FZC 3431/1951

V v o d.

§. 1. Govoriti se pravi drugim svoje misli z besedami razodevati. Misel z govorom razodeta imenuje se s t a v e k; n. pr. Lenuh sam sebi čas krade. Poterpljenje železna vrata prebije. Brez duše je telo mertvo.

§. 2. Vsak stavek je zložen iz besed, besede pa se sestavljajo iz zlogov in zlogi iz glasov: n. pr.
stavek: Tihe vode globoko derejo;
besede: Tihe | vode | globoko | derejo;
zlogi: Ti-he | vo-de | glo-bo-ko | de-re-jo;
glasovi: T-i-h-e | v-o-d-e | g-l-o-b-o-k-o | d-e-r-e-j-o.

V vsaki besedi se en zlog glasneje izgovarja mimo drugih ter se pravi, da ima naglas, da je naglašén; n. pr. ti-he vo-de glo-bo-ko de-re-jo.

§. 3. Govorila, to je, orodje, s katerim govorimo, so ustni členi: ustnice, zobje, jeziček, posebno pa gibljivi jezik. Za to se govorjenje imenuje tudi jezik.

Glasovi.

§. 4. Glasovi so najdrobnejši deli, na ktere je mogoče razdeliti človeški govor. Pisano ali tiskano znamenje glasu imenuje se čerka.

Naš jezik ima te glasove: a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

Glasi so razdeljeni na samoglasnike in soglasnike.

Dvoglasnikov slovenščina nima.

Samoglasniki.

§. 5. Samoglasniki, namreč: a, e, i, o, u, izgovarjajo se razločno sami ob sebi.

Po glasu so a, o, u široki, e, i pa ozki samoglasniki.

Po izgovoru so samoglasniki kratki ali pa dolgi, ter se z naglasom izgovarjajo bolj kerhko in ostro ali pa bolj mehko in zategnjeno.

Naglaševanje zlogov je po različnih slovenskih krajih različno ter se po navadi v knjižnem jeziku ne zaznamlja.

Znamenja za naglas ali naglaski pa so: krativec (´), ostrivec (˘) in strešica (^).

Slovenske besede nimajo vsegdar enakošnega naglasa, marveč se v pregibanju besed spreminja in časi preskakuje; n. pr. vól muka, mi nimamo vól; krava doji téle, krave doje telêta; kôza mekeče, ve vidim kôz; bel lás, od belih lás; čern klobûk, s černimi klobúci; novo síto, nova síta; lípa cvete, pod lípo sedem; vóda teče, pijem vodó; moder svét, ne posluša svéta; ta list je rumén,

dajmi tisti ruméni list; ne gánem se, gáni se! gónim živino, góni jo! tékel sem, tékla sva.

Samoglasnika **a** in **o** imata največ svoj čist in poln glas, naj bosta naglašena ali ne.

Nasproti pa so samoglasniki **e**, **i**, **u**, če niso naglašeni, ali kadar imajo oster kratek naglas, v izgovoru radi nekako nedoločnega zamolklega glasa; n. p. v besedah: vès, dèska, pès, dèž, sèsed, oreb, nít, sít, dím, trebuh, krùh, kožuh, napùh itd.

Opomba. Kadar se pa te besede postavijo tako, da se jim naglas premení, dobé tisti samostavniki svoj poln glas, n. pr. Pomagaj sosèdu; — poberi orèhe; niti so tenke, vola sta síta, ne vidim díma; iti s trebúhom za krúhom, varuj se napúha.

Pred čerko **r**, kadar za njo stoji še en soglasnik ali več, ima **e** tudi zamolkel glas ter se za to v novejših knjigah najraje celo izpušča, n. pr. gerd, pert, terd, terst, terska, vert (= grd, prt, trd, trst, trska, vrt) itd.

Tudi je samo na pol glasen tako imenovani gibljivi **e** v končnicah: **ec**, **ek**, **el**, **en**, **ev**, **er**, **sen**, **sem**, **zen**, kateri v pregibi izpada; n. pr. krovec—krovec, košek—koška, pekel—pekla, čuden—čudna, molitev—molitve, dober—dobra, česen—česna, bolezen—bolezni, nesel—nesla, neslo.

Pazite, da bote prav izgovarjali in pisali besede s polnoglasnim **e** pred čerko **r**, kakor so: Jérnej, zamérljiv, vérne duše, stotérni, večérnice itd.

Pri izpeljevanju in pregibanju besed slovenščina ne terpi po dveh samoglasnikov skup, temuč jih zatika s soglasnikom: **j** ali **v**; n. pr. pi-ti, pi-v-ec, pi-j-em, pe-ti, pe-v-ec, šte-ti, šte-j-em, kup-u-j-em.

Soglasniki.

§. 6. Soglasniki so sami ob sebi brez dovoljno jasnega glasu, ter se le s pomočjo samoglasnikov razločno izgovarjajo.

Po izgovarjanju so soglasniki: 1. ozki in široki, 2. mehki in terdi. Ozki so: **c, č, j** (**lj, nj**), **š, šč, ž**; mehki pa: **b, d, g, j, l, m, n, r, v, z, ž**.

Naloga. Kteri so torej široki, kteri terdi soglasniki?

Ozki soglasniki hočejo imeti za seboj v končnicah vsedgar ozki samoglasnik **e** namesto **o**.

Z ozirom na govorila, s katerimi se izgovarjajo (Glej §. 3), razločujejo se soglasniki:

1. na ustnike:	m, b, p, v, f;
2. „ jezikovce:	l, n, r;
3. „ zobnike:	d, t;
4. „ sičnike:	z, s, c;
5. „ šumnike:	ž, š, č, in
6. „ nebnike ali	
goltnike:	g, h, j, k.

Soglasnik **l** se na koncu besed izgovarja največ kakor **v**; kadar se pa beseda podaljša ali če pride v drugačno zvezo, dobi **l** zopet svoj pravi glas, n. pr. pil (piu) sem, pila sva; delal (delav) sem, delali smo; svetál (svetáv) meč, svetla sablja.

Tudi ima **l** svoj pravi glas v 2. padežu ženskih in srednjih samostavnikov dvojnega in množn. števila: n. pr. kupili smo pet **pil**, šest **igel** in več **šil**.

Spreminjanje soglasnikov.

§. 7. Soglasniki se pri pregibanju in izpeljevanju besed radi spreminjajo in v druge pretaplajo. Žlasti pa prehajajo široki nebniki zdaj v sičnike, zdaj v šumnike.

Spreminja se:

g v ž, tudi v z, n. pr. stregel sem, strožem, strezi ti,
 strigel, strižem, strizi,
 sneg, snežnica,
 drag, dražba, dražji,
 drug, družim, družica,
 lagati, lažem,
 terg, teržni dan.

h v š: gluha, glušec,
 kruha, krušni oče,
 suha, suša, sušiti,
 verba, poveršje,
 uho, ušesa,
 pihati, pišem,
 strah, strašiti.

k v ě ali pa e: oko, očesa,
 roka, ročnik, ročaj,
 otrok, otroci,
 junak, junaci,
 pekel sem, pečem,
 peči ti, peč,
 tekel, teči, tečem,
 rekel, reči, rečem.

Sičniki **e, s, z** prehajajo v šumnike, namreč

e v ě: solnee, solnčnica, osolnčje,
 ptica, ptičar, ptičji,
 klicati, kličem;

s v š: visok, višava, višji,
 nositi, nošen, noša,
 kositi, košnja;

z v ž: nizek, nižava, nižji,
 blizo, bližji,
 voziti, vožnja,
 molzem, molža.

Tako tudi prebaja **sk, st v šč**:

iskati, iščem,
 zapustiti, zapuščen,
 gost, goščava,
 tolst, tolišča itd.

Zlogi in besede.

§. 8. Enemu ali več glasom, ki se izgovoré v eni sapi, pravi se zlog.

Kadar en zlog sam ob sebi, ali več zlogov skup nekaj pomeni, tedaj imamo besedo.

Besede so enozložne, dvozáložne, trizáložne ali večzáložne, n. pr. dež, grad, lok, miš, panj, sad, sol, volk; gerlo, glava, gruda, krilo, noga, oko, polje, vrana, zerno; podpora, zastava, zavetje; apnenica, gospodarstvo, miloserčnost; poterpežljivost, priporočevanje.

§. 9. Zlogi so glavni ali osnovni in paitični.

Osnovni so zlogi tisti, iz katerih se dá pomen besede spoznati; n. pr. **graditi, gradba, ograda, pregrada; pisati, pisec, pisar, pisarija, pisarnica, pisanje, pismo, pismenstvo, zapis, napis, odpis, popis, prepis, prepisnina.**

Pritični zlogi (pripone, pritikline) so tisti, ki se v besedi derže osnovnega zloga ali debla.

Ako pritiklina stoji v besedi pred osnovnim zlogom, imenuje se prednica; kadar pa stoji za njim, pravimo ji končnica; n. pr. mik-am, pre-mik-am, pri-mik-am, od-mik-am, po-mik-am, u-mik-am, raz-mik-am.

Naloga. Odločite s čertico v sledečih besedah osnovne zloge od prednic in končnic: Lisica ima košat rep. Razšir-

jena je daleč po zemlji. Najraje si skoplje svojo luknjo po goratih listnatih gozdih. Lisica zasleduje perutnino okoli hiš in nje prekanjenost je razglašena. Njena koža daje dobro kožuhovino.

§. 10. Osnovni zlog je korenika, iz ktere beseda izrašča. Besede, ki imajo samo osnovni zlog, so koreninske besede; besedam pa, ki se izpeljujejo iz osnovnega zloga ali korenike, pravi se izpeljane besede.

Izpeljujejo se pa besede iz osnovnega zloga:

1. s pripenjanjem prednic in končnic, n. pr.

kov — kovati, kovač, kovačija,

kovačnica, kovnica, nakovalo,

podkov, podkovati, prikovati;

pi-ti. pijem, zapiti, pivec, pivnica,

napiti, napitnica, odpiti, pijača, pijavka.

mig-niti, migam, migljati, pomigati;

2. z glasovno premembo, kadar se osnovni samoglasnik premeni v drug samoglasnik; n. pr.

nesem, nosim, noša, prinašam,

vedem, vodim, vodnik, privajam,

krijem, krov, pokrovka,

lezem, lazim, prelaz,

biti-boj, liti-loj, piti-napoj, napojiti, napajati, gujiti-gnoj, gnojiti.

Naloga 1. Poskušajte, s katerimi priponami se da izpeljati druge besede iz teh besed: roka, noga, glava, hiša, dim, kura, kralj, leto, moka, konec, star.

Naloga 2. Premenite v sledečih besedah osnovni samoglasnik ter naredite iz njih nove besede, bodi brez pripon, ali tudi s kako pripono: bredem, plot, tečem, vlečem, gonim, grob, merzel, podim.

Sestavljene besede.

§. 11. Sestavljene besede obstojé iz dveh posamnih besed, katerih prva drugo bolj na tanko določuje, n. pr. polnoč, vinograd, kolovoz, Triglav, stoletje, stoklasa, golomrazica, listopad, golorok, bosonog, ostroumen.

Iz katerih besed je narejena vsaka teh sestavljenk?

Opomba. V sestavljenih besedah sméta tudi po dva samoglasnika sníti se; n. pr. preučiti, modrook itd.

Kako se besede razzlogujejo.

§. 12. Enozložnih besed na koncu verste ne delimo.

Večzložne besede pa delimo ali lomimo po teh le pravilih:

1. Ako med dvema samoglasnikoma stoji samo en soglasnik, poteguje se ta vselej k sledečemu zlogu; n. pr. go-lob gru-li, s pa-li-co te-pe-mo.

Pomnite: Prosti in torej neločljivi soglasniki so tudi lj, nj, šč, torej: vo-lja, zna-nje, ko-ščak.

2. Kadar stojita dva različna soglasnika v sredi besede, jemljemo po navadi prvega k prvemu, drugega pa k drugemu zlogu, n. pr. or-li, ječ-men, ov-ca, želj-ni, glež-nji.

Opomba. Če sta pa ta soglasnika takova, da se z njima lahko beseda začne, ostaneta tudi v sredi skupaj in se privzemata k drugemu zlogu, n. pr. se-stra (stradam), pro-gla (gladim), me-tla (tlačim), se-dlo (dlan), to-plo (plot), pe-sto (sto), ma-slo (slon), o-strina.

3. Kadar se nabere več različnih soglasnikov skup, delimo jih tako, da osnova (korenika) ostane odločena od končnice; n. pr. hruš-ka, voj-ska, ljudstvo, soln-ce, list-ki, rast-lina, serč-nost, konj-ski.

4. Sestavljene besede delimo tako, kakor so bile sestavljene; n. pr. raz-del, iz-bor, ot-rok, ob-raz, med-očje, raz-or, u-preti, ob-ljuba, za-djati, pred-log.

Raba velikih začetnih čerk.

§. 13. Slovenske besede se pišejo sploh z malimi čerkami.

Z veliko začetno čerko pišemo:

a) Pervo besedo v začetku govora sploh, in v začetku vsakega novega stavka za piko; n. pr. Vsi ljudje so umerjoči.

Telo umerje, duša pa živi vekoma. Blagor mirnim, ker sinovi Božji bodo imenovani.

b) Pervo besedo za dvopičjem, kadar besede kogar bodi navajamo tako, kakor jih je on govoril, n. pr. Večni mojster ukazuje: Prid' zidar se les učit!

e) Začetek vsake verstice v pesmih, n. p.

Pred hišo ležal

Kako da rija

Je plug pri plugi;

Obeh ni snela?

Rijav je prvi,

Branila menda

Svetál je drugi.

So pridna dela.

d) Besedo Bog in vsa lastna imena ljudi, narodov, mest in krajev, rek, jezer, morij, gorá itd.

Opomba. Tudi pridevnike iz lastnih imen zemljepisnih krajev je bolje pisati z veliko prvo čerko; n. pr. Ta je Platinški župan.

e) Naslove, n. pr. Vaše c. kr. Veličanstvo! Vaša cesarska Visost! Tako tudi osebne zaimke v listih, n. pr. Včeraj sem prejel Vaše pismo.

Ločila in druga pisna znamenja.

§. 14. Razen čerk in naglaskov rabimo v pisanju še nektera druga znamenja, s katerimi se

a) beseda od besede in stavek od stavka loči, ali

b) bravec napotuje, kako naj svoj glas ravná in spreminja, ali

c) sploh pisanje bolj pojasnjuje.

Taka ločila in pojasnilna znamenja so: vejica (,), pika (.), dvopičje (:), podpičje (;), vprašaj (?), klicaj (!), pomišljaj (—), oklepaj ( ), ušesca („“), vezaj (-), opuščaj ('), opominjaj (* †), enačaj (=), znamenje odstavka (§).

Da je ktera beseda okrajšana (= kratica), zaznamlja se s piko. N. pr. = na primer, t. j. = to je; gl., gld. = goldinar; I. = ime; I. I. = dvojno ime, t. j. ime in priimek.

Naloga. Prepíšite sledeče stavke in pazite na ločila na koncu in v sredi: Danes bomo v šoli pisali. Kteri izmed nas učencev zna najlepše pisati? Učenci, lepo pišite! — O ko bi jaz znal prav lepo pisati! Kdor hoče pisati, mora

imeti pero, črnilo (tinto) in papir. Ne morem pisati; nimam pri roci ne peresa, ne črnila, ne papirja. Ni pa dovolj, da ima kdo pero, črnilo in papir: ako želi napisati kaj izverstnega, mora se prej naučiti, kako se pišejo sestavki. Naš gospod učitelj je rekel: „Izmed vseh učencev piše Bogdan najlepše.“

Stavek.

§. 15. Govori se o osebah ali pa o rečeh.

Oseba ali pa reč, o kateri se v stavku govori, imenuje se podmet ali (po latinski besedi) subjekt. N. pr. Mati je skerbna. Tergovec prodaje blago. Človek ima pet čutov. Vrata so široka. Gosenice škodujejo drevju. Delavec je siromašen. Kopriva ne pozebe. Nekatere rastline so strupene. Ali delajo delavci? Cvetô li drevesa? Kaj dela sestra?

§. 16. O podmetu nekaj dopovedujemo ali pravimo. Kar se v stavku o podmetu pravi, to je povedek ali (po latinski besedi) predikat; n. pr. Človek je najpopolnîše bitje na zemlji. Lipa je košata. Jelka ni nizka. Rastline rasejo iz zemlje. Lesnika ima kisel sad.

§. 17. S povedkom se lahko reče o podmetu:

1. Kaj je, n. pr. Pesnik je umetnik. Janez je pesnik. Sokol in jastreb sta ujedi. Ujede so ptice. Vino je pijača. Nož je orodje. Drevesa so rastline. Kremen je kamen. Kamen je rudnina. Čevlji so obutalo.

Naloga. Napišite o teh le rečeh, kaj je vsaka izmed njih: jelen, miš, golob, ščunka, kert, hrošč, aščerica, češuja, bor, šipek, zlatica, deblo, apunec, železo, sekira.

2. Kakšen je; n. pr. France je priden. Pes je zvest. Lisica je zvita. Volk je požrešen. Mravlja je delavna. Golob je snažen. Mleko je belo. Saje so černe. Ilovica je mehka. Naša mačka je črna. Zlato je rumeno. Kri je rudeča. Drevo je listnato. Nebo je jasno ali oblačno. Vreme je lepo ali neprijetno. Zima je terda ali mehka.

Naloga. Imenujte nekatere živali ali rastline, in povejte o njih, kakšne so po barvi, po velikosti, po podobi ali lastnosti.

3. Kaj kdo dela; n. pr. Polž leze. Čebela brenči. Zajec beži. Riba plava. Ptič leta. Človek hodi. Pes laja. Konj rezgeče. Učenec bere, piše ali risa. Slavec poje. Tergovec kupuje, prodaje, vaga, meri, terga, reže, seka, šteje, naliva, hvali, ceni, zapisuje, naročuje, računi. Drevo cvete. Zvon zvoní. Oblak se vzdiguje. Kamen na zemlji leži. Jabelka na drevesu visé. Ogenj greje, pali, suši, sveti. Kolo škriplje. Travnik zelení. Trava rumení. Zvezde migljajo.

Naloga. Napišite o teh rečeh, kaj vsaka izmed njih dela: voda, potok, reka, gozd, pivo, rosa, solnce, sneg, žaba, raca, pajek, kos.

4. Čegava je ktera reč, iz česa je, kje je; n. pr. Ta klobuk je moj, knjiga je tvoja. Kteri

vert je naš? Slamnik je iz slame. Preja je lanena ali konopna. Riba je v vodi. Na hrastu so želodi. Bog je povsod.

Oseba, ktera je v podmetu.

§. 18. Človek lahko govori o sebi samem, ali o drugem, s komer se pogovarja, ali o kom tretjem.

Kadar govorimo o sebi, pravimo, da je podmet (subjekt) prva oseba, in ta se naznanja z besedo: jaz (jest) ali midva, medve ali mi, me; n. pr. Jaz sem kmet. Midva sva brata. Medve sve sestri. Mi smo zdravi. Me smo vesele. Jaz se učim. Midva piševa. Me plevemo.

Kadar to, kar govorimo, veljá od osebe, s ktero govorimo, pravimo, da je podmet druga oseba, in ta se naznanja z besedo: ti ali vidva, vedve, ali vi, ve, n. pr. Ti si kupec. Vidva bereta. Vedve pletete. Vi se jezite. Ve ne molite.

Ako je pa govor o drugih ljudeh ali stvareh, pravimo, da je podmet tretja oseba, in le-ta se daje na znanje ali z imenom tiste osebe ali reči, ali pa, če nečemo ponavljati ji imena, z besedami: on, ona, ono; ona, oni; oni, one, ona; nekdo, nikdo, vsakdo itd. n. pr. Janez ne piše, on risa. Brata se ljubita; ona dajeta lep zgled. Učenci so marljivi, oni se radi uče. Nekdo vas išče.

§. 19. Osebo podmeta oznamljamo v povedku tudi s priponami:

govoriti, ker spoznala je svojo zanikernost v izreji svojih otrok.

Vsa objokana in v žalosti vtopljenja mati ukaže hitro napreči kočijo in se pelje do slavnega pridigarja in dobrega spovednika Fronca, korarja pri škofijski ali stolni cerkvi Matere božje. „Dragi duhovni gospod!“ govori žalostna mati, „lepo vas prosim, pojdite obiskat mojega bolnega sina; zlo vas želi k sebi, da bi se z vami kaj pogovoril; grozno hudo mu je, ne bo dolgo živel, tako nesrečno je s konjem vred v graben padel.“

Korar Franc pravi: „Že sem slišal od nesrečnega padca vašega sina. Žlahna gospa! prosim vas, malo poterpite, in precej grem z vami vašega bolnika obiskat.“

Korar poklekne pred podobo križanega Jezusa, opravi kratko molitvico, vzame seboj, kar mu je treba, in olide z gospo do bolnika. Ko v hišo pride, poda mu veselo bolnik roko in pravi: „Bog vas sprimi. Zlo me veseli in hvaležen sem vam, da ste prišli k meni, da mi bote pomagali pripravljati se na dolgo pot v večnost, zakaj pri koncu je moje življenje.“

Celi dan je bil korar pri bolniku, kateri je storil spoved od celega svojega življenja. Drugi dan so ga obhajali in previdili s vsimi svetimi zakramenti, bolnikom potrebnimi. Bolnik je bil zdaj pokojen in ves dan v božjo voljo, lepo se pripravlja za smert, nanagloma slabeje prihaja.

Proti večeru je bolniku malo odleglo. Andrej sam sedi pri njegovi postelji, in bolnik reče s slabim glasom: „Andrej, kaj ne, da sem prav storil, ker sem te bogal in po spovednika poslal; nekako lahko mi je zdaj pri sercu, in nič se zdaj umreti tako zlo ne bojim ko pred.“ — Andrej pomolči, potem pa reče: „Gospod, še nekaj bi jez vam rad povedal, ko bi me hotli ubogati.“ — „Kaj tacega?“ — „Zdaj ste rajtengo naredili z Bogom, naredite jo tudi s svetom. Vi imate veliko pre-

moženje, naročite, kako naj se razdeli po vaši smerti, da vas ne bodo po smerti preklinjali, namesti da bi za vas molili, to je, naredite testament. Bolnik pravi: „Andrej prav imaš, dobro da si me opomnil, kmalo bi bil pozabil; tudi spovednik mi je to priporočal. Pojdi klicat mater, naj k meni pridejo.“

Mati naglo priteče k bolnikovi postelji in praša: „Kaj želiš, moj sin! kaj ti je zlo hudo?“ — Bolnik pravi: „Vedno huje mi prihaja, zato vas prosim, ljuba mati, kakor ste mi pripeljali spovednika, pripeljajte mi tudi pisarja, da zapiše mojo poslednjo voljo ali testament.“ Kmalo pripelje mati pisarja in naprosi tri priče, da pridejo poterditi, kar bo bolnik naročil; vse je bilo po redu opravljeno.

Drugi dan spet pride korar spovednik, ostane cel dan pri bolniku, ga tolaži in mu moli. Zvečer ob peti uri umerje general J. v nar lepših letih svojega življenja. Starši so za njim tako žalovali, da sta oče in mati kmalo eden za drugim pomerla.

Naslednik je bil Avguštín, rajnega generala sestre sin. Njemu je bilo od gosposke izročeno vse premoženje rajnega ujca, pa mu tudi povedano, koliko da mora od prejetega premoženja oddati drugim po poslednji volji. Tudi zvesti služabnik Andrej je dobil izpisek, koliko mu je rajni general odločil. Zapisano je bilo tako le: Naslednik mojega premoženja mora mojega zvestega služabnika Andreja P. do smerti pri hiši ohraniti, ga z vsim potrebnim previditi, s hrano, z oblačilom, in česar bo potreboval, vse se mu mora dati, brez da bi bil dolžen kaj delati pri hiši. Če si kaj prisluži, to bo njegov poboljšek. Če bi pa Andrej ne hotel pri hiši ostati, ali pa ko bi ga naslednik pri hiši ne hotel imeti, mora naslednik dati Andreju vsako leto štiri sto frankov (po našem dnarji 154 goldinarjev in 41 krajcarjev). Ako se bo pa Andrej oženil, dobiva njegova žena vsako

Po načinu, kako se kaj v povedku izreka, razločujemo terdivne, nikavne, vprašavne, velevne, želevne in pogojne stavke.

Besedna plemena.

§. 21. Po tem, kar vsaka beseda pomeni, imamo v našem jeziku devetero besednih plemen:

1. **Samostavniki** (samostavna imena) so besede, s katerimi se kaka oseba ali ktera samostojna ali v mislih za samostojno vzeta reč imenuje, n. pr. človek, oče, otrok, žival, ptica, rastlina, javor, kamen, zrak, biša, miza, dub, čednost, pridnost, napuh.

2. **Zaimki** (zaimena) so besede, ktere rabimo namesto samostavnikov, da nam teh ni treba ponavljati; so pa ti: jaz, ti, on, midva, vidva, mi, vi, oni, se; moj, tvoj, njegov, svoj, najin, vajin, naš, vaš, njihov, ta, óni (uni), tak; kateri, ki, kdo, kaj, nekdo, nihče, nekaj, nič.

3. **Pridevniki** (pridevna imena) so besede, ki pomenijo lastnosti ktere osebe ali reči po nje podobi, barvi, primeri ali po drugem oziru; n. pr. zelen germ, zelena senožet, zeleno listje, tenak verh, rudeča roža, visoki zvonik, sladko jederce, dober človek, imeniten grad, divji golob.

S pridevniki dajemo tudi na znanje, čegava je ktera reč, od koga ali odkod izhaja; kakor: bratov klobuk, sestrina peča, lisičja dlaka,

smrekovo drevo, pastirska palica, škofji grad.

4. Številniki (številna imena) naznanjajo ali določno ali nedoločno množino stvari; n. pr. en mesec, drugo leto, dvojna vrata, trojna nit, nekoliko njiv, malo sadja.

5. Glagoli so besede, s katerimi se dopoveduje, da podmet je, da nekaj dela ali da se z njim nekaj godi.

Samo en glagol imamo za ta pomen, da podmet je (bistvuje), namreč glagol: biti. Drugi glagoli kažejo, da podmet nekaj dela ali terpi ali da biva v nekem stanu; n. pr. ležati, sedeti, stati, spati; nesti, piti, veniti, govoriti, klicati, županiti.

Samostavniki, zaimki, pridevniki, številniki (nekteri) in glagoli se v stavkih različno spreminjajo ali pregibljejo ter se jim za to pravi pregibne besede; n. pr. Iz besed: oče, hvaliti, pridea, sin — napravimo lahko stavek, če jih spreminimo tako le: Oče hvali pridnega sina.

6. Predlogi kažejo razmérje, v katerem stoji ena reč do druge; n. pr. Knjiga je **na** mizi, hrani se **v** miznem predalu, je padla **z** mize **pod** stol, leži **pod** stolom ali **pri** stolu, **za** stolom. Svetilnica visi **nad** mizo.

7. Prislovi so besede, ki naznanjajo: kdaj, kje ali kako se kaj godi ali dela. Znanijo torej čas, kraj ali način; n. pr. Danes gre dež, večeraj je solnce sijalo. Brata ni tu. Pišite lepo. Spodobno se vedite. Prišli smo peš.

8. Vezniki so besedice, s katerimi se vežejo

posamne besede ali posamni stavki; n. pr. Neba in zemlje bode konec. Konj je berzen in močan. Lahko pišete ali risate. Učitelj vpraša, učenec pa odgovarja. Ne jé, niti pije.

9. Medmeti so besedice, ki naznanjajo dušne občutke (veselje, žalost, začudenje i. t.), n. pr. O, kako lepo je nebo! Joj, kako boli! Lej, vse se zeleni. Pst, pusti to! Nujte, primite se dela! Gorje meni!

K medmetom se štejejo tudi take besede, s katerimi posnemamo kake glasove; n. pr. huš! ferk! cmok! šterbunk!

Predlogi, prislovi, vezniki in medmeti se v govoru nikakor ne spreminjajo in se imenujejo za to nepregibne besede.

Pervi oddelek.

Samostavniki.

§. 22. Samostavniki so imena oseb in reči. Imena pa so lastna imena, občna ali splošna imena in miselna (pojmovna) imena.

§. 23. Lastna imena so posebna imena posamnih oseb, rodovin in narodov, ali pa posebna imena posamnih reči: dežel, mest, rek, gorá itd. Lastna imena se pišejo z veliko začetno čerko; n. pr. Kopitar je bil slaven jezikoslovec. Na Kranjskem, južnem Koróškem in Štajerskem in v Primorju živé Slovenci. Reka Drava izvira na Tirolskem, teče po Koróškem in Štajerskem in se izliva pod Osekom v Donavo. Glavno mesto Krajnskega je Ljubljana.

Mesečna imena se pišejo z malimi čerkami.

Naloga. Napišite imena vasi, potokov, rek, gozdov in gričev, ktera so vam znana. Zapišite po katero lastno ime slovečih mož, narodov, dežel, gorá in gradov, za ktera ste kdaj slišali.

§. 24. Z občnim samostavnim imenom se imenujejo vse osebe ali reči ene verste; n. pr. Človek živi v vseh delih sveta. V mestih prebivajo rokodelci, tergovci in umetniki; po vaseh pa kmetje in rokodelci. Rokodelci so kovači, tesarji, zidarji, krojači, čevljarji, krovci itd. Menik in ščuka starihi. Potoki se izlivajo v reke. Premičnice se sučejo okoli stalnic. Božje stvari so živali, rastline in rudnine.

Ime „človek“ n. pr. pomeni ne le to ali óno ljudsko osebo, temuž vsako ljudsko osebo sploh.

§. 25. Nektera občna imena pomenijo snov ali tvarino, iz ktere se kaj dela in ktere najmanjši del se imenuje tako, kakor cela. Pravi se jim snovna imena; n. pr. Iz lanu, volne, bombaža ali pavole in iz svile delajo se različne tkanine. Železo je najkoristnejša, zlato pa najdražja kovina. Cuker se kuha iz sladkega soka nekterih rastlin. Staremu človeku je vino mleko, mlademu pa je mleko vino. Voda je najzdravejša pijača.

Naloga. Imenujte nekatere tkanine, in povejte, kaj se dela iz njih.

§. 26. Izmed občnih imen naznanjajo nektera celo množstvo ali skupino enoverstnih reči ter se jim pravi skupna ali zborna imena.

Najraje imajo končnico -je, ovje, pa tudi -ina, -stvo, -ad, n. pr. Rež, pšenica in oves so žito. Železno orodje je terdno. Ob potokih

rase verbje in drugo germovje, po gozdih pa hrastje, brezje, bukovina, jelovina in borovje. Velika uharica se skriva po dnevi v pečevje, staro zidovje ali votlo drevje. Množica ljudi je ljudstvo.

Naloga. Kako se dado z eno besedo poimenovati vse skale, vode, vsi kameni, listi, koreni, vse brine, olše, orehi, peresa; — gospodje, meščani, kristjani, vojaki?

§. 27. Ako ktero lastnost, ktero djanje ali mirni stan kake osebe ali reči od nje odločimo ali posnamemo in to v misli (v pojmu) vzamemo za samostojno reč, pravimo imenu, ktero ji damo, miselno ime, ali posneto ime, tudi pojmovno ime, n. pr. Deček je vljuden. Vljudnost je lepa lastnost. Nebesa pripovedujejo slavo Božjo. Zavidljivost je greh. Nezmérnost in nesnažnost ste sovražnici zdravja. Človek ima razum in svobodno voljo. Slepota in gluhotata ste velika nesreča.

Naloga. Kako bomo rekli lastnostim pridnega, marljivega, previdnega, pokornega, poslušnega, priljudnega, postrežljivega, prizanesljivega, miroljubnega človeka?

Še delimo samostavnike na imena živih bitij in neživih reči; n. pr.

hlapec, jelen, volk, škerjanec, močerad, metulj — pomenijo živa bitja;

cep, hrast, lonec, podlesk, dvor, gozd — pomenijo nežive reči.

§. 28. Samostavnike, ki pomenijo živa bitja t. j. zlasti osebe, pa tudi živali, spoznamo velikrat že po besednih končnicah, ki jih imajo.

Take končnice so :

ar, n. pr. ovčar, kozar, tesar, pisar, lončar, kotlar, mesar, zidar, zvonar, čebelar, mravljinčar, krokar, kuščar, i t. d. ; za ženske samostavnike — a r i c a ali a r k a : ovčarica, lončarica, čebelarica, guščarica, žličarka itd.

an, (zlasti pri domovinskih imenih) n. pr. Dunajčan, Celjan, Celovčan, Goričan, Ločan, Ljubljančan, Teržičan, kristiján, modrijan, tlačan itd.

za ženske -a n k a : Celjanka, Goričanka, modrijank itd.

ač, n. pr. kovač, berač, kopač, orač, pomagač, podajač, škripač, kosmač, rogač, itd.

ak, n. pr. divjak, grajščak, junak, korenjak, možak, poštenjak, prostak, rojak, siromak, gorjak, lisjak, sernjak itd.

za ženske -a k i n j a : junakinja, vojščakinja itd.

ec, (avec, ívec), n. pr. Kranjec, Korošec, Slovenec, glušec, stavec, pevec, plesavec, delavec, morivec, poslušavec, lažnjivec, poslanec, učenec, znanec, junec, itd.

za ženske - k a (avka, ívka), tudi - í c a : Slovenka, starka, pevka, plesavka, lažnjívka, učenka, Kranjica, Korošica, plevica, ženjica, junica itd.

telj, n. pr. prijatelj, učitelj, itd.

za ženske - t e l j í c a : prijateljica, učiteljica.

nik, n. pr. bolnik, dolžnik, pomočnik, tožnik, voznik, desetnik, grešnik, namestnik, jetnik, itd.

za ženske - n í c a : bolnica, dolžnica, pomočnica, grešnica, jetnica.

Opomba. Vendar imajo zgoraj naštetih končnic tudi nekateri samostavniki, ki pomenijo nežive reči, n. pr. vihar, lopar, žehtar; perstan, svečan, serpan; belak, rumenjaka, ulnjak, globnjak; brinovec, slivovec, svinec, rivec, korec; ročnik, kurnik, žličnik, dimnik, polovnik itd.

Naloga. Napravite moške in ženske samostavnike iz teh le besed in to na -ar iz: usuje, koža, sukno, platno.

zlato, gosli, kokoš, zveličati; na -a n iz: Terst, gora, terg, Rim, Novo mesto; na -ač -iz: brada, pomagati, poganjati, goderljati, rezati, vezati; na -avec, ivec iz: pisati, skladati, briti, piti, tkati; na -nik iz: brod, beseda, govor, najeti, stvariti, konj, oblast, svet.

Spol samostavnikov.

§. 29. Spol samostavnikov je troji, namreč moški, ženski in srednji.

§. 30. Samostavniki so moškega spola, če se dado zameniti z zaimkom on, ženskega, ako se lahko nadomestijo z zaimkom ona, in srednjega, kadar se lahko nadomestijo z zaimkom ono. Ali pa: pred moški samostavnik lahko postaviš zaimek tisti, pred ženski samostavnik zaimek tista in pred samostavnik srednjega spola zaimek tisto; n. pr. Gad je strupen. Ptič znaša gnjezdo. Lisica živi v luknjah. Roža lepo diši. Jagnje se pase. Drevo cvete.

§. 31. Spol samostavnikov lahko pogostoma spoznamo po tem, kako se beseda končuje.

Samostavniki, ki se končavajo s soglasnikom, sploh so največ moškega spola; zlasti so moškega spola vsi samostavniki, ki so jim končniki: **e, g, h, j, k**, kakor: svinec, drog, grah, kraj, mak.

Tudi so moškega spola samostavniki s končnicami, o katerih smo govorili v §. 28.

§. 32. Samostavniki, ki se končujejo na **a**, so sploh ženskega spola, kakor: sestra, zvezda, groza, sraka, glava, trava, cevka.

Opomba. Moškega spola so vendar: starešina, vojvoda, oproda.

Ženskega spola so pa tudi nekteri samostavniki s soglasnikom na konci, sosebnost tisti najraje večzložni samostavniki, katerih končnice so: **-ast, -ost, -ust, -azen, -ezen, -ev, -ad** ali **-jad, -al**; n. pr. past, oblast, pošast, strast, slast; pridnost, modrost, čeljust; golazen, kazen, ljubezen, bolezen; cérkev, britev, molitev; gajilad, suhljad; žival, piščal.

§. 33. Srednjega spola so tisti samostavniki, ki se končujejo na **o** ali na **e**; bedro, oko, drevo, gerlo, sedlo, vino; vreme, solnce, dete, zelje, pisanje, gervovje, sternašče.

Opomba. Moškega spola so po pomenu: France, oče, Marko itd.

§. 34. Slovenščina rada rabi manjšavne besede. Manjšavne končnice so:

1. pri moških samostavnikih:

ec, n. pr. brat-bratec, kos-kosec, vert-vertec itd.

ek, n. pr. nož-nožek, vol-volek, voliček, klobuk-klobuček, stric-striček, sin-sinek-sinček itd.

ič, n. pr. červ-červič, grozd-grozdič, kralj-kraljič itd.

2. pri samostavnikih ženskega spola:

ica, (pri samostavnikih na **a**), glava—glavica—glavičica, ptica—ptičica, steza—stezica, roka—ročica itd.

ca, aki **ka** (zlasti pri samostavnikih s soglasnikom na koncu); n. pr. berv—bervca, stvar—stvarca, žival—živalca; bil—bilka, cev—cevka, gos—goska, miš—miška itd. kost—(kostka)—koščica.

3. pri samostavnih srednjega spola:
ce, n. pr. vino — vince — vinčice, drevo — drevce
 ali drēvesce, pero — pérce ali peresce;
iče, (pri skupnih imenih na **je**), n. pr. grozdje —
 grozdjiče, pérje — pérjiče.

Naloga. Naredite iz teh le besed manjšavne besede:
 kruh, ptič, snop, kozel, pes; muha, zvezda, noga, kaplja; vas,
 zibel, kokoš; mesto, jedro, steblo, meso.

Ali imamo tudi vekšavne besede?

Število samostavnikov.

§. 35. Število samostavnikov je trojno: edino število ali ednina, dvojno število ali dvojina in množno število ali množina.

§. 36. Samostavnik stoji v edinem številu, kadar se z njim imenuje samo ena oseba ali ena reč; n. pr. Slap šumí. Vran kroka. Brat bere. Volk je požrešen. — Dekla prede. Britev reže. Gos plava. Vas gori. — Rešeto je leseno. Jezero je mirno. Kljuse se pase. Drevo je košato. Seme kali.

§. 37. Dvojno je število, kadar samostavnik naznanja dve osebi ali reči.

Moški samostavniki imajo v dvojini **a**, nekteri zlasti enozložni tudi **ova**, samostavniki ženskega in srednjega spola pa **i**; n. pr. Slapa šumita. Vranova krokata. Brata bereta. Volkova sta požrešna. — Dekli predete, Britvi režeta. Gosi plavate. Vasi gorite. — Rešeti ste leseni. Jezeri ste mirni. Kljuseti se pasete. Drevesi ste košati. Semeni kalite.

§. 38. Samostavnik stoji v množnem številu, kadar govorimo od treh ali več oseb ali reči.

V množnem številu imajo moški samostavniki **i**, nekteri tudi s podaljškom **ovi**, še drugi **je**, samostavniki ženskega spola na **a** ali **ev** pa imajo **e** in vsi drugi **i**, in samostavniki srednjega spola **a** brez podaljška ali s podaljškom: n. pr.

Slapi žumé. Vranovi kroka^{jo}. Bratje bero. Volcje so požrešni. — Dekle predejo. Britve režejo. Gosi plavajo. Vasi goró. — Rešeta so lesena. Jezera so mirna. Kljuseta se pasejo. Drevesa so košata. Semena kalé.

Naloga 1. Napišite te le stavke v dvojnem in množnem številu: Netopir ni ptič. Kert živi pod zemljo. Konj vleče voz. Kos poje glasno in prijetno. S hriba se sveti grad. Otrok prosi kruha. Roža krasno cvete. Kokoš nese jajca. Miš se je vjela v past. — Jabelko je moje.

Mlinsko kolo se goni z vodo. Steblo porumeni, kadar začne zernje dozorevati. Dekle je pridno in sramečljivo. Ime mu slovi po svetu.

Naloga. 2. Izpišite iz zgorajjih stavkov (v §§. 37 in 38) tiste moške samostavnike, kateri so v dvojini in množini za dva zloga podaljšani, in po tem tiste samostavnike ženskega in srednjega spola, ki so za en zlog zdaljšani.

Nekteri samostavniki nimajo dvojnega in množnega števila, namreč:

- a) pojmovna ali posneta imena (glej §. 27), kakor: pridnost, lenoba, napuh, petje;
  - b) skupna ali zborna imena, kakor: ivje, tersje, ternje, jelovina, gujilad;
  - c) snovna imena, n. pr. zlato, kri, volna, pesek;
  - d) lastna imena ljudi, mest, rek itd.
- kakor: Klančnik, Kamnik, Soča.

Nekteri samostavniki pa se rabijo samo v množnem številu, in to moškega spola: bodljaji, možgani, metljaji, rezanci,

žganci itd.; ženskega spola: duri, garje, gosli, grablje, hlače, jasli, klečče, neške, otrobi, persi, sani, statve, škarje, vile itd.; srednjega spola: derva, jetra, pluča, tla, usta, vrata itd.

Padeži samostavnikov.

§. 39. Samostavniki se različno spreminjajo po tem, kakor z njimi na različna vprašanja odgovarjamo. Take premembe se pripenjajo besedi na koncu ter se imenujejo padeži. N. pr. Dober pastir čuva ovce. Ovce dobrega pastirja ne gredo v škodo. Dobremu pastirju brez skerbi izročiš čedo. Dobrega pastirja vsak rad ima. O dobrem pastirju se dobro govori. Z dobrim pastirjem smeš meniti se.

§. 40. V slovenskem jeziku razločujemo šest padežev:

Pervi padež imenuje sploh osebo ali reč ter stoji v stavku na vprašanje kdo? ali kaj? N. p. Orel je ujeda (roparica). Lipa je listnato drevo. Sneg je bel. Zvezda se leskeče. Ljubljana je glavno mesto kranjske dežele. Cvet diši. Potok šumlja.

§. 41. Drugi padež naznanja osebo ali reč na vprašanje čegav? koga? česa? odkod? n. pr. Dobri otroci so veselje staršev. Med in vosk sta izdelek čebel. Lepota ali kinč jelena so vejnati rogovi. Lakomnik se boji smerti. Otroci so nabrali gob in naterkali jagod. Napij se čiste vode. Čista voda nima duha ni slasti.

Izpod gor izvirajo potoci. Brez setve ni žetve. Kupil sem mérník pšenice. Učilnica stoji sredi vasi. Vadimo se dela že v mladosti!

§. 42. Tretji padež imenuje osebe ali reči, ki stoje v stavku na vprašanje komu? čemu? n. pr. Človek daje jesti živini, psu, mački, ptičem. Bogu se gnjusijo naši grehi. Absolon se je uperl svojemu očetu Davidu. Marsikteri merčes je ljudem in živalim nadležen. Hudi mrazi škodujejo drevesom in setvi. Laži je plitko dno. Noč je človeku neprijazna.

§. 43. Četerti padež imenuje osebo ali reč, ki stoji v stavku na vprašanje koga? ali kaj? n. pr. Oče svari sina. Mati uči hčérko. Otroci radi pijejo mleko. Roka roko umija. Človek sadi in ravná drevesa in za plačilo svojega truda dobiva od njih sadje. Ptiči pokončujejo gosénice. Danes sem vlovil dve ribi. Ribe imajo na telesu luskiné. Poslušaj očeta in mater!

§. 44. S petim padežem naznanjamo, kje? ali kdaj? se kaj dela ali godi, o čem? se govori; n. pr. Na polju rase žito. Ob potocih je obilo verbja. Ribe živé v vodi. O solnčnem vzhodu se zbuja vse stvarjenje. Po zimí zamerz-nejo reke. O božiču bivajo najkrajši dnevi. Gobe rasejo po zemlji, po drevju in po drugih rečeh. Ali more kdo ob kruhu in vodi živeti? Brali smo o strupenih rastlinah.

§. 45. S šestim padežem imenujemo

osebe, s katerimi se družimo ali shajamo, ali pa reči, s katerimi kaj delamo; n. pr. Z B o g o m začenjamo, z B o g o m končujemo vsako delo. S s o s e d i živimo v lepem prijateljstvu. Otroci so šli z o č e t o m na bližnji hribec. Ezav se je pomiril z J a k o b o m. Delajmo vselej z veselim s e r c e m. Konj se brani s k o p i t o m. Oblaki so z v o d o napolnjeni. Kopač k o p l j e z motiko. Ženjica žanje s s e r p o m.

Pomnite, da se predlog **s** spreminja v **z** pred vsemi samostavniki, kateri se začenjajo s samoglasnikom, ali pa z mehкими soglasniki: **b, d, g, j, (lj, nj), l, m, n, r, v, z, ž**. Pred katerimi soglasniki torej ostaja **s** nespremenjen?

Sklanjanje samostavnikov.

§. 46. Kadar katero besedo izrekujemo po vseh šestih padežih edinega, dvojnega in množnega števila, pravimo, da jo sklanjamo (pregiblujemo).

Slovenski jezik ima za samostavnike trojno sklanjo, eno za moške, drugo za srednje in tretjo za ženske samostavnike.

Sklanjanje samostavnikov moškega spola.

§. 47. Pri samostavniki moškega spola treba je paziti na te le razločke: Sklanja samostavnikov z ozkimi končniki je nekoliko različna od sklanje samostavnikov, ki imajo širok soglasnik na koncu (Gl. § 6). — Tudi je treba razločevati samostavnike, ki pomenijo živa bitja, od imen neživih stvari (§. 27). — Nekteri enožložni samostavniki zadnjič imajo v dvojini in množini pomnožek **ov** ali **ev**.

Sklanjo moških samostavnikov kaže ta le obrazec ali

E d n i n a.

1. oblak	kralj	sin
2. oblaka	kralja	sina, sinu
3. oblaku	kralju	sinu
4. oblak	kralja	sina, sinu
5. pri oblaku	pri kralju (kralji)	pri sinu
6. z oblakom	s kraljem	s sinom.

D v o j i n a.

1. oblaka	kralja	sinova, sina
2. oblakov	kraljev	sinov
3. oblakoma	kraljema	sinovoma, sinoma
4. oblaka	kralja	sinova, sina
5. v oblakih (cih)	pri kraljih	pri sinovih, sinih
6. z oblakoma	s kraljema	s sinoma, sinovoma.

M n o ž i n a.

1. oblaki	kralji	sinovi, sini
2. oblakov	kraljev	sinov
3. oblakom	kraljem	sinovom, sinom
4. oblake	kralje	sinove, sine
5. v oblakih (-cih)	pri kraljih	pri sinovih, sinih
6. z oblaki	s kralji	s sinovi, sini.

Pomnite:

1. Pri samostavnih, ki pomenijo kako neživo reč, biva v edinem številu četerti padež enak prvemu; n. pr. Klobuk je čern — imam klobuk. Moški samostavniki pa, ki pomenijo kako živeče bitje, imajo četerti padež enak drugemu; n. pr. Lovec je ustrelil jelena. Lenuha dan straši.

2. Samostavniki, kateri v prvem padežu edinega števila pred končnim soglasnikom imajo gibljivi **e** (glej §. 5), izpahujejo ga v vseh drugih padežih in številih, n. pr.

	1	2	3	4	5	6
Ed.	orel,	orla,	orlu,	orla,	pri orlu	z orlom
Dvoj.	orla,	orlov,	orloma,	orla,	„ orlih	„ orloma
Množ.	orli,	orlov,	orlom,	orle,	„ orlih,	„ orli.

3. Nekteri samostavniki, zlasti večzložni, kateri se v prvem padežu edinega števila končujejo na **-ar**, **-er**, **-ir**, **-or** in **-ur**, privzemajo v vseh drugih padežih in številih pred sklanjavno pripone soglasnik **j**; n. pr.

V ednini: 1. pastir, 2. pastirja, 3. pastirju, 4. pastirja, 5. pri pastirju, 6. s pastirjem;

v dvojini: 1. pastirja, 2. pastirjev, 3. pastirjema, 4. pastirja, 5. pri pastirjih, 6. s pastirjema;

v množini: 1. pastirji, 2. pastirjev, 3. pastirjem, 4. pastirje, 5. pri pastirjih, 6. s pastirji.

Tako se sklanja tudi: dež, dežja itd. Brez **j** pa se vendar sklanjajo: prepir, prostor, sir, žir, dvor, večer, razor, šator, zbor, tovor, govor.

4. Samostavniki, kateri se končujejo s soglasniki: **b**, **d**, **t**, radi imajo prvi padež v množem številu na **je** namesto splošnega **i**; n. pr. Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. Sosedje pomagajo eden drugemu. Bodite priprosti kakor golobje.

5. Mnogi enozložni samostavniki s širokim končnim soglasnikom lahko v drugem padežu edinega števila dobe **u** namesto **a**; n. pr. rod—rodu, med—među, tat—tatu, mir—miru itd.

Izmed teh samostavnikov imajo eni v množnem številu poleg pravilne sklanje žensko po vzoru klop (§. 49); n. pr.

	1	2	3	4	5	6
Množ.	tatje,	tati,	tatém,	tati,	pri tatéh,	s tatmi.

Skerb lasi beli. Terta se opira in pleza po koléh.

6. Pomnožek **ov** in za ozkimi soglasniki **ev** (po vzoru: **sin**) dobivajo v dvojini in množini najraje, sosebno pod 5. omenjeni, enozložni samostavniki, kakor: grad, vran, tat, dar, brod, slap, most, voz, god, lan, zid, rod, val, strah, duh, stan itd.; n. pr. Tiha voda mostove pobira. Novega vina ne devajo v stare mehove, sicer mehovi počijo. Suhi panjevi lahko netilo. Lanovi Slovencem cekine neso. Odločeni so roži kratki dnovi, ko v cvetju jo zapadejo snegovi. Mladost gradove svitile zida si v oblake. Vetrovi tulijo.

7. Samostavniki: *mož, konj, las, zob, rog, vol, otrok* narejajo drugi padež množnega števila brez pripone **ov** ali **ev**, imajo pa zategnjen mehek samoglasnik, n. pr. Zima je bela kot golob, pa je volčjih zob. Bilo je pet tisoč mož brez žen in otrok.

8. Pri samostavnikih z ozkim končnikom pišejo nekteri v 5. padežu namesti **u** raje **i**; n. pr. pri kovači, na konci, na kraji.

9. Človek ima v dvojini: človeka, v množini pa: *ljude, ljudi, ljudem, ljudi, pri ljudeh, z ljudmi.* (Gl. opom. 5.)

10. Dan se tako le sklanja: Ednina: 1. dan, 2. dne, dneva 3. dnevi, 4. dan, 5. po dnevi, 6. z dnem, dnevom; dvojina: 1. dni, dneva, 2. dni, 3. dnema, dnevoma, 4. dni, dneva, 5. v dneih, dnevih, 6. z dnema, dnevoma; množina: 1. dnevi, 2. dni, 3. dnem, dnevom, 4. dni, dneve, 5. v dneih, dnevih, 6. z dnemi, dnevi; n. pr. Življenja dnevi so le kratki. Kratko je veselih dni število. Vse žive dni bom pomnil.

Naloga 1. Spišite iz vzora za sklanjo moških samostavnikov sklanjavne končnice, ki se samostavnikom v padežih edinega, dvojnega in množnega števila pripenjajo.

Naloga 2. Sklanjajte po zgorajem obrazcu nektere izmed teh besed: jež, kos, ptič, strojar, lenuh, osel; — koren, javor, svinec, vert, travnik. Deržite se pa pri sklanji tega le zgloda: Gaber je bukvi podoben. Les starega gabra je dober za kurjavo. Apnena zemlja se gabru prilaga. Dervar je posekal gaber. Na gabru prepeva kos. Veter maje z gabrom.

Naloga 3. Napišite te-le stavke v množnem številu: Most pelje čez potok. Potoku manjka mostu. Les je namenjen mostu. Ali si vidil most nad potokom? Na mostu stoji popotnik. Pod mostom teče potok. — Deček lovi metulja. Zajec se boji psa. Ptičar nastavlja drozgu, kljunaču, divjemu golobu. Jastreb podi goloba. V gozdu rase bor, dob, mecesen, brest. Vojščak se brani z mečem. Lovec sledi za zajcem, volkom, medvedom in jelenom.

Sklanjanje samostavnikov srednjega spola.

§. 48. Tudi samostavniki srednjega spola se razdeljujejo, kar se sklanja tiče, na troje, namreč: samostavniki na **o** (s širokim soglasnikom) in na **e**, po tem samostavniki, kateri v sklanji dobivajo nekakšen pomnožek ali podaljšek.

Sklanjajo se torej po tem le vzoru:

Ednina.

1. leto	lice	seme
2. leta	lica	semena
3. letu	licu	semenu
4. leto	lice	seme
5. pri letu	pri licu (lici)	pri semenu
6. z letom	z licem	s semenom.

Dvojina.

1. leti	lici	semeni
2. let	lic	semen
3. letoma	licema	semenoma
4. leti	lici	semeni
5. pri letih	pri licih	pri semenih
6. z letoma	z licema	s semenoma.

Množina.

1. leta	lica	semena
2. let	lic	semen
3. letom	licem	semenom
4. leta	lica	semena
5. pri letih	pri licih	pri semenih
6. z leti	z lici	s semeni.

Pomnite:

1. Samostavniki, kateri imajo pred **o** po dva soglasnika, privzemajo med nju v drugem padežu dvojnega in množnega števila samoglasnik **e**; n. p. okno, iz širokih oken, pismo, iz dragih pisem itd.; samo **st** ostaja nerazdružno; n. pr. mesto, mnogo mest.

Samostavniki na **je** pa dobivajo v tem padežu **i** pred **j**; n. pr. okrožje, iz dveh okrožij, premestje, iz vseh predmestij. — Polje pa ima vendar pravilno polj, n. pr. seno naših polj.

2. Po vzoru: seme sklanjajo se vsi samostavniki na **me**, kakor vreme, breme, teme itd.

3. Podoben pomnožek dobivajo v sklanji mnogi samostavniki na **e**, ki pomenijo mlada živeča bitja, zlasti živali; privzemajo pa namesto **n** soglasnik **t**; n. pr. tele, teleta, teletu, s teletom itd.

Prav tako se v edinem številu sklanjajo moški samostavniki na **e**, samo da jim je četrti padež enak drugemu; n. pr. oče—očeta, zaspane—zaspaneta, France—Franceta itd.

4. Še imajo pomnožek nekteri samostavniki zlasti na **o**, ki v sklanji za zadnjim soglasnikom vtikajo zlog **es** ter nebuške spreminjajo v šumničke; taki so: drevo—drevesa, kolo—kolesa, pero—peresa, slovo—slovesa, telo—telesa, oko—očesa, uho—ušesa, oje—ojesa itd.

Naloga 1. Prepišite iz zgornjih obrazcev za sklanjo samostavnikov srednjega spola sklanjavne končnice, kakor se samostavnikom po padežih pritikajo.

Naloga 2. Sklanjajte po vzoru leto te besede: mesto, blato, berdo, platno, korito; po vzoru lice besede: solnce, serce, dvorišče, ognjišče, in zadnjič te le besede, ki se sklanjajo s podaljškom ali pomnožkom: pleme, dekcle, kozle, pišče, nebo, uho; n. pr. Solnce sije in greje. Žarki jutranjega solnca preženo meglo itd.

Naloga 3. Prepišite te le stavke v množnem številu: O dobri letini je povescmo dolgo. Sedlo je jezdecu potrebno. Naklo, dleto, šilo, motovilo so orodje. Gerdo vreme je popotniku nadležno. Nenamazano kolo škriplje. Prase rije, pišče zoblje, tele sesa, kraviče se pase, žrebe poskakuje.

Sklanjanje ženskih samostavnikov.

§. 49. Samostavniki ženskega spola se sklanjajo po teh obrazcih:

Ednina.

1. riba	nit	klop
2. ribe	nití	klopí
3. ribi	nití	klopí
4. ribo	nit	klop
5. pri ribi	pri nití	pri klopí
6. z ribo	z nitjo	s klopjo.

Dvojina.

1. ribi	nití	klopí
2. rib	nití	klopí
3. ribama	nitima	klopema
4. ribi	nití	klopí
5. pri ribah	pri nitih	pri klopéh
6. z ribama	z nitima	s klopéma.

Množina.

1. ribe	niti	klopi
2. rib	niti	klopi
3. ribam	nitim	klopém
4. ribe	niti	klopi
5. pri ribah	pri nitih	pri klopéh
6. z ribami	z nitmi	s klopmi.

Pomnite :

1. Po vzoru **riba** sklanjajo se vsi ženski samostavniki na **a** in pa na **ev**, samo da samostavniki na **ev** imajo 4. padež enak prvemu in v 6. padežu edinega števila vsegdar končnico **tjo**, n. pr. molitev — z molitvijo, britev — z britvijo, breskev — z breskvijo itd.

Tudi imajo **tjo** in ne **jo** v 6. padežu vsi po vzoru **nit** sklanjani samostavniki, katerim pri sklanji kakor tem gibljivi **e** izpada; n. pr. misel — z mislijo, bolezen — z boleznijo (ne: z miseljo, bolezenjo) itd.

2. Kadar ima samostavnik v prvem padežu pred **a** dva ali več soglasnikov, privzema mednje v drugem padežu dvojnega in množnega števila tudi samoglasnik **e**; n. pr. iskra — svetlih isker, dekla — pridnih dekel, igla, tenkih igel itd.

Besede **ovca**, **deska**, **treska**, imajo dvoji drugi padež dvojine in množine, namreč: **ovec**, **desek**, **tresek**, in pa: **ovác**, **desák**, **tresák**.

3. **Gospa** se tako sklanja:

	1	2	3	4	5	6
Edn.	gospá,	gospé,	gospé,	gospó,	pri gospé,	z gospó
Dvoj.	gospé,	gospâ,	gospéma,	gospé,	„ gospéh,	„ gospéma
Množ.	gospé,	gospâ,	gospém,	gospé,	„ gospéh,	„ gospémi.

Tudi drugi samostavniki na **a**, ki jim je osnovni zlog kratkega naglasa, lahko imajo 2. pad dvojn. in množ. števila na **â**, kakor: **vôda** — globokih **vodâ**, tako tudi: **gôra**, **kôza**, **rôsa** itd.

4. Idmed ženskih samostavnikov s soglasnikom na koncu deržé se vzora nit tisti, pri katerih naglas ne prestopa na sklanjavne končnice, vzora klop pa tisti, ki vsaj v nekterih padežih naglas na teh končnicah imajo.

Oči, množno število od: oko, sklanja se po vzoru klop; n. pr. očém se ne sme verjeti.

5. Besedi mati, hči pripenjate pomnožek er in se sklanjate tako:

	1	2	3	4	5	6
Edn.	mati,	matere,	materi,	mater,	pri materi,	z materjo
	hči,	hčere,	hčeri,	hčér,	„ hčeri	s hčérjo.

V dvojini in množini dalje s tem pomnožkom po vzoru riba.

Naloga 1. Prepišite iz zgornjih obrazcev tudi sklanjavne končnice, ki se ženskim samostavnikom pripenjajo. Primerjajte zdaj vse tri sklanje, in pazite na to, v čem se vjema ena sklanja z drugo. Napišite zlasti tiste padeže trojnega števila, v katerih so si možki in srednji samostavniki bodi s širokim bodi z ozkim končnikom enaki; po tem napišite tiste padeže v dvojini in množini, zastran katerih se vjemajo samostavniki ženskega in srednjega spola. Pri katerih samostavnikih in v katerih številih je četerti padež enak prvemu?

Naloga 2. Sklanjajte nekatere teh besed: dežela, megla, nevesta, ovca, raca; bolezen, dolžnost, miš, žival; gos, jed, reč, zvér, n. pr. Vsaka bolezen ima svoj vzrok. Vzrok bolezní je mnogoversten. Proti bolezní rabimo zdravila. Zdravnik mora najpred bolezen poznati. V bolezní bodi poterpešljiv. Z bolezníjo se telo oslabí.

Naloga 3. Napišite sledeče stavke v množnem številu: Pastir žene čedo na planino. Kopriva ne pozebe. Nadloga tudi močnega zvije. Raca je povodna ptica. Bolnega zapušča moč. Tudi zvér je božja stvar. Kuna je strah kokoši.

Drugi oddelek.

Osební zaimki.

§. 50. Besedam, ki stoje namesto osebnih imen, pravi se osební zaimki; n. pr. Jaz sem majhen, ti si velik. Midva sva brata. Mi in vi stanujemo v enih ulicah. Pomagaj bližnjemu, in on bo tudi tebi pomagal. Duša naša ne umerje, ona bo vekomaj živela. Ne terpinči živinčeta, ono čuti bolečino kakor ti. Čebela ima želo; ona z njim pika.

Zaimek: *on, ona, ono*, rabi se ne samo namesto imen od oseb, temuč včasí tudi namesto imena kake živali ali reči.

§. 51. Da z osebnim zaimkom naznanjamo trojno osebo ali lice, reklo se je že v §. 18.

K osebnim zaimkom šteje se tudi povračavni zaimek sebe, se, ki kaže, da se djanje podmeta zopet k njemu povračuje; n. pr. vidim se, slišim se, tresem se, želim si.

§. 52. Osebné zaimke v govoru izrekujemo le takrat, kadar kaj s posebnim povdarkom povemo; kadar osebo osebi nasproti postavljamo, ali kadar odgovarjamo na vprašanje, kdo je kje ali kdo kaj dela; n. pr. Jaz, učitelj tvoj, bodem vsaj vedel. Mi delamo, vi pa postopate. Kdo je v kleti? Jaz sem v kleti. Kje si? V kleti sem. Dane ne delamo, temuč počivamo.

§. 53. Tiste, katerim hočemo spoštovanje skazati, ogovarjamo z drugo osebo množnega števila; n. pr. Vi ste moj dobrotnik.

Kako se sklanjajo osebni zaimki.

§. 54. Osebne zaimke rabimo v vseh padežih, kakor samostavnike.

Sklanjajo se pa tako:

Ednina.

1. oseba.	2. oseba.	3. oseba.		
jaz	ti	on	ona	ono
mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je	njega, ga
meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	nji, ji	njemu, mu
mene, me	tebe, te	njega, ga	njo, jo	njega, ga
pri meni	pri tebi	pri njem	pri nji	pri njem
z menoj	s teboj	z (ž) njim	z (ž) njo	z (ž) njim.

Dvojina.

midva, medve	vidva, vedve	ona,	oni,	oni
naju	vaju	njiju, nju, ju		
nama	vama	njima, jima		
naju	vaju	nju, ju		
pri nama	pri vama	pri njima		
z nama	z vama	z njima.		

Množina.

1 mi, me	1 vi, ve,	1 oni	one	ona
2 nas	2 vas	2 —	njih, jih	
3 nam	3 vam	3 —	njim, jim	
4 nas	4 vas	4 —	njih, jih	
5 pri nas	5 pri vas	5 —	pri njih	
6 z nami	6 z vami	6 —	z njih	

§. 55. Povračavni zaimek ima za vse tri spole, števila in osebe samo eno obliko, kateri manjka prvega padeža. Sklanja se:

1	2	3	4	5	6
— sebe, se, sebi, si, sebe, se, pri sebi, s seboj.					

§. 56. Daljša oblika osebnih zaimkov (v 2., 3. in 4. padežu): mene, meni, tebe, tebi, njega, njemu itd. stoji:

1. kadar so rečeni zaimki na začetku stavka ali pa sami za se; n. pr. Sebi seješ, sebi žanješ. Koga ste vidili? Njega.

2. kadar se povdarek opre na zaimek, ali kadar se oseba osebi naproti postavi; n. pr. nepokoren si meni, ki sem tvoj učitelj. Kdor tebe s kamenom, ti njega s kruhom. Danes meni, jutri tebi. Mi smo njega vprašali, ne tebe.

3. za predlogi; n. pr. Kdor ni z menoj, ta je zoper mene.

V četrtem padežu vendar stoji za enozložnimi predlogi raje krajša oblika, n. pr. Gledaj pred se; skerbi za se; ne maram za-te, zanj; stopi predenj itd.

Pomnite: Z osebnimi zaimki okrajšane oblike se stavek ne sme začeti; reci torej: nismo ga vidili (ne pa: ga nismo vidili.)

Naloga 1. Prepíšite sledeče stavke in postavite ondi, kjer je zaimek druge osebe, zaimek prve ali pa tretje osebe: Dobri ljudje izpolnjujejo vestno svoje dolžnosti; tudi ti imaš dolžnosti. Dobri ljudje te bodo čislali, če boš zvesto opravljal, kar ti je naročeno. Bodo hvalili te, dobro govorili o tebi in s teboj radi menili se.

Naloga 2. Izgovorite te le stavke tako, da premenite osebne zaimke v edinem, dvojnem ali množnem številu: V žalosti in težavi pribežim k Bogu. On me najbolje potolaži. Bog me vidi povsod, če tudi jaz Njega ne morem viditi. Bog vé o meni, skerbi za me in je z menoj, kjerkoli sem.

Tako le n. pr. Človek v žalosti in težavi pribeži k Bogu; On ga najbolje potolaži. Bog ga vidi povsod, če ravno on Njega ne more viditi. Bog vé o njem, skerbí zanj in je z njim, kjerkoli bodi itd.

V listih pišemo osebne zaimke, če se nanašajo na osebo, kateri pišemo, z veliko začetno čerko. Glej §. 13.

§. 57. Zaimki: kdo, nekdo, nikdo ali nihče, malokdo, marsikdo, kaj, nekaj, nič: kdorkoli, karkoli, malokteri, marsikteri, mnogoteri, vsak, vsakteri itd. postavljajo se namesto imen neznanih ali nedoločnih oseb ali reči, ter se imenujejo nedoločni zaimki. N. pr. Vsakdo nosi svoj križ. Nekdo je imel dva sina. Kakor kdo živi, tako umerje. Vsak vé, kje ga čevelj tišči.

Tretji oddelek.

Kako se padeži v stavkih rabijo.

Pervi padež.

§. 58. Pervi padež je v stavku podmet (subjekt), ali pa stoji v povedku (predikatu) z glagoli: sem, ostanem, imenujem se, pravijo mi, postanem, n. pr. Veter brije. Solnce pripeka. Angeli so zgolj duhovi. Vsak človek je naš bližnji. Kunec je glodavec. Ostanem vsegdar tvoj prijatelj. Najvišja gora na Kranjskem imenuje se Triglav. Moji sestri pravijo Anica; jaz se pišem Germek. Sova sinici glavana pravi. Bahač postane berač. Drevesce zraste sčasom mogočno drevo.

Drugi padež.

§. 59. Drugi padež stoji v stavku:

1. Pri kakem drugem samostavniku, ter se imenuje prilastek, n. pr. Hudič je v raju na se vzel podobo kače. Svetloba lune in zvezd

je jasna, pa ne greje. Razum dela človeka gospodarja zemlje. Cvet mladosti hitro vene. Korist živali in rastlin je različna. Duh vijolic in klinčekov (nageljnov) je prijeten. Varčnost je hči modrosti. Mlinar je semlel dva mérnika reži in mérnik pšenice. Začetek modrosti je strah božji. Naš sosed je kupil jarem vol. Kerčmar je danes potočil vedro vina.

Pri samostavnih, ki pomenijo posamne osebe, ljudi, živali in tudi nekatere rastline, jemlje se namesto drugega padeža pridevniki (svojivni); n. pr. Davidovo mesto (za: mesto Davida), lisičji meh (namesto: meh lisice), skorja hrastova (namesto: skorja hrasta). — Kadar pa tak prilastek sam ima pri sebi še kako drugo določilno besedo, takrat se ne spreminja v pridevnik, temuč ostaja v drugem padežu; n. pr. Mesto Davida kralja, meh rjave lisice, skorja starega hrasta.

Naloga. Pristavite v teh le stavkih namesto ležeče čerte primeren samostavnik v drugem padežu: Ovčar žene čedo —. Naša zemlja ima podobo —. Duh — ni prijeten. Verhovi bivajo z drevjem obraseni. Po logu se razlega petje —. Na obeh straneh — stoji Ljubljana. Valovi — pljuskajo ob bregove. Kaplja — se leskeče. Dobri otroci so veselje —. Česa utegnemo imeti kúp, koš, otep, povese, hleb itd.?

2. Drugi padež stoji v stavku pri nekterih glačolih in se imenuje dopolnilo; n. pr. Poprimite se dela. Varuj se zapeljivih tovarišev in ogibaj se jih kakor strupene kače. Ezav se je odrekel pervorojenstva. Rokodelci potrebujejo pri delu orodja. Velika ptica potrebuje velikega gnjezda. Mlademu človeku manjka skušnje. V molitvi iščimo pomoči. Hudodelnik se boji ječe. Pridni kmet se nadja dobre letine. Otroci se

veselé božičnih praznikov. Deržite se lepih materinib naukov. Revež kruha strada.

Naloga 1. Izpišite glagole iz zgornjih stavkov in pomnite še te le: žal biti, kesati se, vdeležiti se, sramovati se, polastiti se, lotiti se, znebiti se, polakniti se, zdržati se.

Naloga 2. Dopolnite te le stavke z drugim padežem: Lenuh se brani —. Grešnik se kesá —. Zajec se bojí —. Čebela si išče —. Vojaki so se polastili —. Bolnik se mora zdržati. —

Drugi padež rabimo tudi v nikavnih stavkih, in pa z nekterimi glagoli, ki so sestavljeni s predlogi na, do; n. pr. V puščavi ni vode. Kdor je segret, ne pij merzle vode. Ne dajajte otrokom potuhe. Ne pokončaj ničesar brez potrebe. Na Kranjskem ni morja. Šli smo bili na gobe, pa jih nismo našli. Ne klati orehov, dokler ne dozoré. — Ženjice so nažele reži. Delavci so narovali kamenja. Natergajte rožice. Popotni se čiste vode napije. Če hočeš starosti doživeti, ne bodi mehkužen. Mladence je verha dorasel.

Naloga. Denite samostavnike, ki so tu niže med oklepajem, v drugi padež: Kjer ni (tožnik), tam ni (sodnik). Ni (kruh) brez truda. Za izkazano dobroto ne tirjaj (plačilo). Nismo vidili na vertu ne (brat) ne (sestra). V vodnjaku ni bilo (voda). Ne razbij (verč). Ne smukajte (listje) niti (cvetje). Navlekli smo domu (derva). Deček se sramuje (pregrešek). Starček sadi in cepi drevje, pa bo težko učkal (sad).

4. Drugi padež devamo tudi z nekterimi pridevniki; n. pr. Lakomnik je denarjev lačen, željan. Priden delavec je plačila vreden. Drevje

je pomladi bilo polno cvetja. Pravični bodo nebeškega veselja deležni. Bog je ponižnih ljudi vesel. Marljive deklice so skerbne svojega dela. On je kruha sit. Mi smo vajeni dela. Bodi pomljiv prejetih dobrot!

Naloga. Prepišite te le stavke ter pridajte pridevnikom dopolnilo s samostavniki v oklepajih: Marsikteri otrok ni vreden (ljubezen staršev). Nebesa so polna (slava Božja). Prevzetnik je lakomen (čast in hvala). Lenuh ni vreden (usmiljenje). Vedite se tako, da boste vredni (pohvala). Mehkužnik ni vaje (trud in delo). Mati je vesela (pridna hčerka). Kdor ukradeno blago skrrije, je tudi (tatvina) deležen. Ubožec je (oblačilo) potreben.

5. Drugi padež stoji z predlogi: brez, do, iz (izmed, iznad, izpod, izpred, izza), od, n. pr. ✕

brez = Brez dela ni jela. Brez denarja do solarja, brez soli domu. Brez zraka ne moremo živeti.

do = Pri kraju je voda do gležnja, pri sredi je do kolena. Kar si človek naperti, to nosi do smerti.

iz = Premog kopljejo iz zemlje. Iz lesa se dela različno orodje. Iz prazne lupine ni jedra izključati. Iz tega meha ne bode moke. Izpod neba voda lije. Solnce izza gore gre. Pometi smeti izpred hiše.

od = Od Boga prihaja življenje in smert. Luna se od solnca sveti. Delali smo od beglega dne do terde noči. Prepisali smo od besede do besede.

Tako se rabijo še sledeči predlogi ali prislovi z drugim padežem:

blizu (blizu gozda), mimo (mimo grada pelje cesta), okoli (okoli verta hodi), okrog (okrog Božje hiše), poleg (poleg vasi so travniki), prek (prek hriba iti), razen, razun, (razen Boga ni gospoda), takraj (takraj jezera), onstran, onkraj (onstran potoka), tik (tik pota), zraven (zraven hiše stoji mlin).

Tretji padež.

§. 60. Tretji padež stoji v stavku:

1. Pri samostavnih kakor prilastek namesto drugega padeža; n. pr. Naš sosed je dobronamern, on je pravi oče revežem. Dobra dela so človeku najzvestejši prijatelj. Pridna gospodinja hiši tri ogle podpira. Popotnik je prišel divjakom v roke. Kdo je vrednik časniku „Zori“? Dobre ceste so velika dobrota vsaki občini. Noč je človeku neprijazna.

2. Z glagolom biti, kadar namesto glagola imeti pripisuje osebi ali reči kako lastnino: n. pr. Laži je plitko dno. Vsakemu človeku je dolžnost, da stori kar more dobrega. Našemu očetu je ime Urban. Mojemu sinu je dvajset let.

3. Z nekterimi glagoli, in takrat je dopolnilo; n. pr. Poslušni ali ubogljivi rad stori, kar se mu zapové. Mraz škoduje rastlinicam. Bogu posojuje, kdor ubožcem deli. Bogu se nikamor ne moremo skriti. Dobro delo je, bolniku streči. Oče svetuje sinu. Pijancu se ogni s senenim vozom. Pametnemu človeku se tudi živina smili.

Naloga. Izpišite iz prejšnjih primerov glagole, ki se družijo s tretjim padežem, in pomnite še te le: braniti se (komu), umakniti — umikati se, koristiti, goditi, smejati se, prilizovati se, uklanjati se, priporočati se, izročiti, podvreči se, kljubovati, nagajati, zabavljati (komu) itd.

4. Tretji padež biva v stavku s pridevniki: koristen, škodljiv, tečen, znan, tuj, podoben, enak, primeren, priležen, priličen, ljub, drag, udan, podložen, pokoren, zvest, sovražen, postrežljiv; n. pr. Ne bodi nobenemu človeku zavidljiv in nevošljiv. Kolikor boljši je kdo, toliko ljubši je ljudem. Zrak je ljudem in živalim potreben, da dihajo. Nekatere živali so nam koristne. Pare iz mlak in luž so zdravju škodljive. Zobnikovo seme je podobno maku. Sitemu trebuhu še dober kruh ni všeč. Huda strast nas dela živini enake.

5. Tretji padež rabimo s predlogi: **k** (h), proti, naproti, vkljub; n. pr.

k = Roža se k solncu obrača. K molitvi opominja zvon. K novemu letu gre. Marsiktera bukev k svojemu koncu toporisče dá.

proti = Slovenci so proti zahodu mejači Lahom. Proti vodi je težko plavati. Zlato in srebro ni nič proti zvestemu prijatelju. Deček bratu naproti teče.

vkljub = vkljub vsem svarilom se neporednež derži stare navade.

Četerti padež.

§. 61. Četerti padež stoji v stavku:

1. S prehajavnimi glagoli, katerim je dopolnilo; n. pr. Bog ljubi pravico in sovraži hudobno djanje. Vsak berač svojo mavho hvali. Dobri otroci spoštujejo svoje starše. Kmet obdeluje polje. Poterpljenje železne duri prebije. Mačka zalezuje miši, podgane in male ptiče. Zajec objeda mlada drevesca.

Naloga. Napišite, ktere dele ima na svojem telesu ptica, ktere riba; imenujte razne verste tal, ktere obdeluje zemljedelec; poslopja, ktera zida zidar; orodje, ktero dela kovač itd.

2. Četerti padež naznanja tudi dobo in prostor, doklej terpi in sega djavnost podmeta; n. pr. Kar se mlade dni zamudi, ne popravi se vse žive dni. Dan hoda je še do mesta. Tri streljaje imamo do vasi. Kadar je suša, morajo ljudje v nekterih krajih tri, štiri ure po vodo hoditi. Jezero Verbsko ali Celovsko je dve milji široko.

3. Četerti padež stoji s predlogi: čez (črez), raz, skozi, zoper; n. pr.

čez = Pes je skočil čez plot. Voda mi je bila čez kolena. Bog je rekel: Naredimo človeka, naj gospoduje čez ribe v morju, čez ptice pod nebom in čez zverine in vso zemljo.

raz = Voznik je skočil raz voz. Krovce je raz streho padel.

skozi = Strela je prederla skozi strop v stano. (Cesta derži skozi gozd.) Skozi perste gledati, skozi mesto jezdit. Skozi dvorišče se pride na vert.

zoper = Sin se vzdiguje zoper očeta, bratje pričajo zoper brate. ✕

Pazite: Napačno bi se reklo: skozi hlapca sem pismo prejel. Reči moraš: po hlapcu sem pismo prejel.

Peti padež.

§. 62. Peti in šesti padež nista v slovenskem jeziku nikoli sama ob sebi, temuč so besede v teh dveh padežih vselej združene s predlogom.

§. 63. Peti padež zahteva predlog: pri; n. pr. V gozdu stoji drevo pri drevesu. Kdor je biter pri jelu, ta je biter tudi pri delu. Bolnik je pri zdravi pameti storil oporoko. Pri suhem panju je lahko ogenj netiti. Pri kraju rek in potokov se derže male ribe. Pametni se pri ognju ogreje, nespametni pa opeče.

Predlogi z dvema padežema.

§. 64. Predlog **s** ali **z** (Glej opombo k §. 45) je dvojnega pomena; pomeni namreč ločenje ali pa druženje. V prvem pomenu ima za seboj drugi padež, v drugem pomenu pa šesti padež, n. pr. Nas sosed je s konja padel, in se je tako pobil,

da se ni mogel z mesta ganiti. (Prekladamo z rame na ramo, s kola na kol) Oče gre s polja domu. —

Z rokami delamo. (*S čim? katerim orodjem?*) Marsikdo je začel s praznimi rokami gospodariti, pa si je s pridnostjo in poštenostjo opomogel. — Sosed se méni z očetom. Sveti Ciril je prišel s svojim bratom Metodijem iz Bolgarije med zahodne Slovane.

Pazite dobro na razloček med predlogom **s** ali **z** prvega pomena (s česa dolí, s česa proč) in predlogom **iz** (iz česa ven), ki zahtevata oba drugi padež, in se po nekíh krajih v navadnem govorjenju tudi zelo enako izgovarjata; n. pr. Ptiček skače z veje na vejo. Iz veje poganjajo mladike; Čebela leta s cvetice na cvetico in serka med iz vsake cvetice. Pobrúši prah s skrinje, in daj mi pertič iz nje. Iz tega meha ne bo moke. Muha je zletela z meha na mizo.

§. 65. Predlogi: **na**, **po**, **v**, **o** ali **ob**, zahtevajo na vprašanje kam? četerti in na vprašanje, kje? peti padež; n. pr.

na = Ptič je zletel na drevo. Vsak mlinar na svoj mlin vodo obrača. Na en mah brast ne pade. Že imamo derva na zimo. — Ptič prepeva na drevesu. Na preksolnčju se terta dobro obnaša.

po = Pojdi mi po verč vode. Poslali so po zdravnika. — Po snegu se vozimo na sanéh, po vodi na ladijah. Ptiča poznamo po glasu in po pérju. Po storjenem delu je sladko počivati. Berači po hišah prosijo. Sneg po gorah dolgo leži. Po delu plačilo. Vsaka krava po svojem teletu veka.

v = Zaupaj v Boga v svoji žalosti. David je udaril Golijata v čelo. Kadar bomo v grobu, spremeni nam se telo v prah in pepel. Bodi v svoji besedi resničen, v djanju pravičen! Rad hodi v cérkev in v šolo; v cérkvi in šoli se spodobno vedi.

o, ob = Bodi si z loncem ob kamen ali s kamnom ob lonec, težko je loncu. Kača se je ob palico ovila. Nič ne pomaga z glavo ob zid butati. — Strah je po sredi votel, ob krajih ga nič ni. Lovec ob potoku hodi. Palica ob zidu sloni. O Božiču je noč dolga. Danes smo brali o Egiptovskem Jožefu.

§. 66. Predlogi: **med, nad, pod, pred**, imajo za seboj na vprašanje kam? četerti, na vprašanje, kje? pa šesti padež, n. pr.

med = Če golob med orle zajde, gotovo smert najde. Pojdem med ljudi po svetu. — Nektere reke teko med skalovitimi bregi. Med mano in tabo ne bodi prepira. Med dobrimi sosedi je dobro živeti. Ljubite se med seboj. Med hišama se prostira njiva.

nad = Oblaki se vzdigujejo nad mesto. Vzdignil se je narod nad narod, kraljestvo nad kraljestvo. Zalučal sem kamen nad drevo. — Nad vsako našo stopinjo čuje Gospod. Človek ima od Boga oblast nad vsemi rečmi, ktere

so na zemlji. Milost Božja ostane nad njimi, ki se Boga bojé. Ne huduj se nad bratom.

pod = Prišel sem z dežja pod kap. Jakob si je položil kamen pod glavo ter je zaspal. Potapljavci se spuščajo pod vodo. Slovenci so radi tujce pod streho jemali. — Lastovice si delajo gnjezda pod streho. Nič ni popolnega pod solncem. Tujec pod drevesom leži. Pod cesarjem Leopoldom so udarili Turki na Dunaj (Beč).

pred = Mojzes je stopil pred kralja. Sovražnik je prisilil pred mesto. Vsaka koklja pred svoje piške berska. — Vsak pometaj pred svojim pragom. Bežite pred grehom kakor pred strupeno kačo. Pred smertjo ne obvarje koža gladka. Pridna gospodinja je že pred dnem po koncu.

Predlog s tremj padeži.

§. 67. Predlog: **za** ima za seboj v različnem pomenu drugi, četerti in šesti padež, n. pr. Oče je prišel še za dne (kdaj?) domu. Kdor za mladih let (= v mladih letih) ne skerbi, v starosti pomanjkanje terpi. Tako je bilo za cesarja Jožefa. — Ob lakoti se za hleb kruba labko njiva kupi. Star človek ni za hojo.

Vino je za priletne ljudi, kar je mleko za otroke. Pij in jej za potrebo. Gospod je poterdil Davida za kralja nad Izraelom. Skril se je za plot (kam?)

Za plotom (kje?) skrit stoji. Za mestom so vertovi in nogradi. O dragini umirajo ljudje za lakoto. Pismo za pismom mi pošiljajo. Hodi za njim, kakor tele za kravo.

Četerti oddelek.

Pridevniki.

✕ §. 68. Pridevnik je v stavku ali kakor povedek ali pa stoji pri samostavniku kakor prilastek ali pridevek ter se vjema z njim v spolu, številu in padežu; n. pr. Zvest prijatelj je redek. Dobri biseri so okrogli, beli in svetli. Da se dobrim ljudem prikupimo, ne potrebujemo lepega oblačila, temuč lepe duše. Voda studenčnica je terda. Oko gospodarjevo konja pase. Cirkniško jezero sluje že od nekdanj kakor pravo čudo tega sveta.

Naloga. Pridajte k tem le pridevnikom priležne samostavnike, in napravite stavke: priden, skerben, delaven, lačen, sladkosned, žejen, požrešen, hiter, uren, pisan.

✕ §. 69. Pridevniki naznanjajo, kakšne so reči, ali pa čegave so (Glej §. 21, 3.). Poslednje imenujemo svojivne pridevnike. ✕

§. 70. V slovenskem jeziku so nekteri pridevniki koreninske besede (Glej §. 10); n. pr. bel, blag, dolg, lep, sub, gerd, terd itd. ✕

§. 71. Največ pridevnikov pa se izpeljuje od drugih besed, katerim se pritikajo različne končnice. Tako zlasti svojivni pridevniki.

Svojivni pridevniki pomenijo, da je nekaj lastnina ali svojina kakega živega bitja, ter se izpeljujejo od imen živih stvari, t. j. oseb ali tudi živali.

1. Če gre za svojino ene določne osebe ali živali, izpeljuje se svojivni pridevnik:

od moških imen s pripono **ov, ova, ovo** (za ozkim soglasnikom **ev, eva, evo**);

od ženskih imen pa s pripono **in, ina, ino**; n. pr. sosedov brat, sosedova hiša, sosedovo polje;

sestrin kolovrat, sestrina preja, setrino predivo.

Naloga. Naredite take svojivne pridevnike od teh samostavnikov: oče, sin, kmet, mesar, Janez, Mica, Neža, žena, breza (krava).

Ravno tako se od imen nekterih dreves, germov in rastlin, če so tudi ženskega spola, — delajo ne svojivni pridevniki s končnico **ov, ova, ovo**; n. pr. ajdov kruh, bobova slama, češnjevo listje itd.

Naloga. Napravite pridevnike od teh samostavnikov: bukva, leska, hrast, lipa, smreka, mak, česmin, javor, dren.

2. Kadar pa imamo v mislih svojino več ljudi ali živih stvari te ali óne verste, delamo svojivne pridevnike s končnico **ski, ska, sko** (tudi **ovski**), pritikaje jo imenom ljudi, stanov, narodov, pa tudi zemljepisnim imenom itd.; n. pr. cesarska beseda, človeško serce, moško obnšanje, ženske solze, slovenska slovnica, konjsko kopito, oslovska glava, Ljubljanske šole, Savski most.

Opomba. Za nebniški **g, h, k**, za sičniški in šumniki in pa za zobnikom **t** spreminja se končnica **ski** v **ški**; n. pr. Nemec — nemški, Hervat — hervaški, nebesa — nebeški itd.

Naloga. Napravite iz sledečih samostavnikov pridevnike na **ski**, in porabite jih v stavkih: mesar, berač, pastir, Lah, Oger, Kras, kralj, brat, deklica; n. pr. Mesarski pes se imenuje

tudi samsov itd. Napravite enake pridevnike iz samostavnikov: morje, polje, planina, spomlad, jesen, zima, nedelja.

3. Še drugi svojivni pridevniki imajo končnico **ji, ja, je**, ki se pripenja občnim, zlasti živalskim imenom, n. pr.

gad—gadja, zalega, govedo—goveje meso, koza—kozje mleko, ribo—ribje oko itd.

Naloga. Naredite iz sledečih samostavnikov pridevnike s pripono **ji**, ali pa tudi **ov**, in pristavite k njim samostavna imena od takih reči, ki so svojina teh živali, ali ktere od njih dobivamo, namreč: krava, kura, ova, gos, pes, volk, medved, miš; — kert, slon, bik, jazbec.

× *Opomba.* Če se hoče dopovedati, čegava je ktera reč, ne sme se to naznaniti z golim 2. padežem dotičnega samostavnika, temuč s svojivnim pridevnikom od njega izpeljanim. Nepravilno je torej: Srečal sem hlapce soseda, namesto: sosedove hlapce. Berem pesmi Prešerna, namesto: Prešernove pesmi. Slišim glas matere, namesto materin glas.

× Ako pa ima samostavnik (kakor se je že reklo v §. 59) pred sabo kako določilno besedo, takrat je prav, djati ga v drugi padež; n. pr. Srečal sem hlapce našega soseda. Berem pesmi slavnega Prešerna. Slišim glas preljube matere.

Naloga. Namesto samostavnikov, ki stojé tu v oklepkih, napišite svojivne pridevnike in postavite jih v priležni padež: Ljubezen (matere) je sreča (otroka). S smertjo (zveličarja) so odkupljeni vsi ljudje. Zemlja in vse, kar je na nji, vse je delo (gospoda). Ali si že bral kemijo (Vertovca)? Otroci (brata) so pridni, dečka (sestre) pa sta nemarna.

× §. 72. Za izpeljevanje pridevnikov, ki dajejo na znanje, kakšne so reči, služijo različne končnice, kakor n. pr. **ast** (gerbast, lisast), **at** (glavat, gorat, skalnat), **av** (cunjav, krastav, kujav), **iv** (červiv, ušiv, nagajiv, poterpežljiv, minljiv), **it**, **ite n**, **ovit** (kamenit, imeniten, grozovit).

× Posebnega spomina ste vredni: 1. končnica **en** (bodi s gibljivim, bodi naglašenim e), s ktero se mnogi pridevniki

izpeljujejo od samostavnikov. Taki pomenijo, od česa, iz ktere snovi ali tvarine ali pa kakošna je ktera reč; n. pr. sreča—srečen (-čna, -čno), železo—železen, (-zna, -zno), žito—žitén (-tna, -tno), reč—rečén, smeh—smešen (šna, -šno), praznik—prazničen (-čna, -čno), apno—apnén, lan—lanén, kost—koščén, dolg—dolžen (-žna, -žno) itd.

Naloga. Napravite pridevnike s končnico **en** od sledečih samostavnikov: jeklo, med, led, les, ogenj, platno, proso, sukno; hlad, večer, greh, strah, studenec.

× 2. končnica **nji** (nja, nje), s ktero se izpeljujejo pridevniki od prislovov in predlogov, n. pr. danas—današnji, nekda—nekdanji, notri—notranji, pred—prednji, vsakda—vsakdanji, sredi—srednji itd.

Naloga. Naredite pridevnike na **nji** iz teh le besed in pristavite vsakemu kak primeren samostavnik: doli, gori, jutro, jutri, sinoč, letos, zdaj, zad, poprej, včera; n. pr.: dolenja vas, gornja hiša itd.

λ §. 73. Slovenščina ima tudi nekatere iz dveh besed sestavljene pridevnike; n. pr.

gola glava	=	gologlav
brez zob	=	brezzob, a, o
tri noge	=	trinožen
brez glave	=	brezglaven
široka usta	=	širokoust
černo oko	=	černook
dobra volja	=	dobrovoljen
kratki vid	=	kratkoviden.

Naloga. Naredite sestavljene pridevnike iz sledečih besed: rudeče lice, dolg čas, kratek čas, terd vrat, velika noč, tri leta, rad vedeti, brez duše, ne umen, brez skerbi, gola roka, dolgi lasje.

√ §. 74. Pridevnik se sklada s svojim samostavnikom v spolu, številu in padežu. Pri pridevnikih razločujemo torej tudi trojni spol, trojno število in šestero pradežev. ×

× Pridevniki imajo za vsak spol svojo posebno končnico. Za moški spol se končujejo ali na soglasnik ali pa na **i**, za ženski vsegdar na **a** in za srednji spol na **o** ali (za ozkimi soglasniki) na **e**; n. pr. zelen list, tisti zeleni list; divji kostanj, zelena trava, zeleno polje, volčje jabelko.

× §. 75. Pridevniki, kateri stojé pri samostavnikih ter jim pripisujejo kake lastnosti, so določni ali nedoločni pridevniki.

> Določne pridevnike rabimo, kadar gre za določno, znano osebo ali stvar, o kateri je že govorjenje bilo. Nedoločni pridevnik pa stoji, kadar govorimo o kaki neznaní, nedoločni osebi ali reči; n. pr. Priden hlapec je veliko vreden. Pridni hlapec našega soseda je veliko vreden. Danes je bil pri nas (en) stár mož, kterega še nisem nikdar vidil. Stári mož, ki je bil danes pri nas, je stár znanec mojega očeta.

× Po obliki se določni pridevnik od nedoločnega razločuje samo v edinem številu pri moškem spolu in to v prvem (in pri imenih neživih stvari tudi četrtem) padežu, v katerem določni pridevnik vselej na **i** izhaja. Drugod pa se ločijo samo s tem, da se samoglasniku naglas spreminja iz kratkega v dolgi, iz mehkega v ostri, ali pa da preskoči nazaj na drug samoglasnik; n. pr. Bolán človek težko zdravega dohaja. Jaz imam dva brata, eden je zdráv, drugi je bolán. Bólni se imenuje Matiček, (ta) zdrávi pa France. Našel sem dva traka: eden je rumén, drugi pa zelén. Kterega bi ti raje imel, ruménega ali zelénega? Meni bi bil všeč ruméni in ne zeléni. Vidim dve gori, ena je visóka, druga pa bolj nizka. Na visóki se sneg beli.

× Včasí stoji določni pridevnik moškega spola sam kakor podmet v stavku, ker je samostavnik, zlasti: človek, izpuščen; n. pr. Pošteni se poštenemu druží, grešni grešnemu služi. Pogostoma pa se napravi iz pridevnika samostavnik, n. pr. poštenjak, grešnik, hudobnež, bolnik itd.

× §. 76. Kadar pridevnik stoji v stavku kakor povedek, je vsegdar nedoloč en po obliki in izgovoru; n. pr. jaz sem velik in močan, ti si majhen in šibak. Naša biša je velika in visôka. Pomladi je listje zelêno, jeseni pa je rumêno.

× *Pomnite:* Svojevni pridevniki na **ov** in **ev** in na **in**, po tam na **ji** kakor tudi pridevniki na **nji**, in stopnjevani pridevniki (§. 79) tega razločka nimajo, naj stojé pri samostavniku ali kakor povedek; n. pr. Sosedov hlapec mi je prinesel pismo (ne: sosedovi hlapec).

Ta hlapec je sosedov. Materin svét imam vedno pred očmi (ne: materini svét —). Ta svet je materin. Ta meh je lisičji itd. Pes je večji od mačka.

Kako se pridevniki sklanjajo.

§. 77. Pridevniki se sklanjajo vsi po tem obrazcu ali vzoru :

Ednina.

Moški spol.	Ženski spol.	Srednji spol.
1. lep, lepi	lepa	lepo
2. lepega	lepe	lepega
3. lepemu	lepi	lepemu
4. lep, lepi, lepega	lepo	lepo
5. pri lepem	pri lepi	pri lepem
6. z lepim	z lepo	z lepim.

Dvojina.

Moški spol.	<u>Ženski in srednji spol.</u>
1. lepa	lepi
2. lepih	lepih
3. lepima	lepima
4. lepa	lepi
5. pri lepih	pri lepih
6. z lepima	z lepima

Množina.

Moški spol.	Ženski spol.	Srednji spol.
1. lepi	lepe	lepa
2. lepih	lepih	lepih
3. lepim	lepim	lepim
4. lepe	lepe	lepa
5. pri lepih	pri lepih	pri lepih
6. z lepimi	z lepimi	z lepimi.

Opombe :

1. Oblika: lepi pri moškem spolu v 1. in 4. padežu edinega števila veljâ za določni pridevnik (Glej §. 75).

2. Ker se pridevnik vjema s svojim samostavnikom zastran padeža, za to je tudi v četertem padežu edinega števila pri moškem spolu razloček med živimi bitji in neživimi stvarmi, četerti padež je namreč pri ónih enak drugemu, pri teh pa enak prvemu padežu; n. pr. Kamen je težek. Vzdignil sem težek kamen. Lep (lepi) konj se pase po travniku. Lepega konja ste kupili.

3. Tisti pridevniki, katerih zadnji soglasnik je ozek (č, j, lj, nj, š, šč, ž), imajo pri srednjem spolu v 1. in 4. padežu edinega števila e namesti o; n. pr. rudoče lice, vroče čelo, srednje leto itd.

4. Gibljivi e v končnicah **en** in **ek** lahko se pri nekterih pridevnikih premeni v naglašeni **a**, pri določnih pridevnikih moškega spola, v srednjem in ženskem spolu in pri sklanjanju sploh pa se vsegdar izpušča; n. pr. Sladek jarem, sladák jarem — sladki jarem, sladko jederce; gorek ali gorák plašč — gorka suknja, z gorkim plaščem, terden zid, terdna stena.

5. Rad, rada, rado, nerad, nerada, nerado rabimo samo v prvem padežu edinega, dvojnega in množnega stevila.

6. Lastna imena ali priimki na **-ski** sklanjajo se tudi kakor privedniki, n. pr. pesmi Koseskega, Ledinskega.

Naloga 1. Primérjajte sklanjo za moški in srednji spol, in zapišite padeže, ki so enaki pri oboji; primérjajte po tem sklanjo ženskega pridevnika s sklanjo ženskega samostavnika na **a**, in zapišite, v katerih padežih se vjemate, v katerih se ločite.

Pomislite, more li kak določen pridevnik, če je tudi koreninska beseda, kdaj biti enozložen. — Pazite dobro na razloček med 5. in 6. padežem edinega števíla pri moškem in srednjem spolu.

Naloga 2. Sklanjajte te le besede v stavkih: Vesel kmet, košat javor, pridna čebela, rodovitno polje.

Kako se pridevniki stopnjujejo.

§. 78. Ako eno reč drugi primérjamo, lahko najdemo, da ena reč ima katero lastnost v večji meri na sebi kakor druga, ali pa tudi, da ena reč v nekteri lastnosti presega vse druge, n. pr. Čevelj je dolg, laket ali vatel je daljši od čevlja, seženj je najdaljši izmed njih.

§. 79. Večjo ali manjšo mero ktere lastnosti na rečeh naznanjamo s stopnjevanjem pridevnikov.

Razločujemo pa tri stopnje pri pridevnikih.

1. Perva stopnja kaže lastnost kake reči brez vsega primérjanja ter se izrekuje s prostim,

nespremenjenim pridevnikom, n. pr. Roža ima lep duh. Voda je zdrava pijača. Zlato je drago.

2. Druga stopnja naznanja, da ima ena reč ktere lastnosti več na sebi, kakor druga, s katero jo primérjamo. Narejamo to stopnjo s tem, da deblu (t. j. pridevniku brez sklanjavnih končnic) pripnemo: ši, iši, ejši, ali pa tudi: ji, iji, eji; n. pr. Roža ima lepši duh kakor klinček. Voda je zdravjša pijača kakor vino. Zlato je dražje od srebra.

Opombe:

✓ 1. Tisti pridevniki, katerih deblu se končuje z dvema soglasnikoma, privzemajo v drugi stopnji vselej dvozložno pripono: eji, iji, ejši, iši; n. pr. mogočn-i—mogočnejši, pravičn-i—pravičniši, modr-i—modrejši. ✕

Naloga. Napišite te le pridevnike v drugi stopnji: terdovraten, hiter, bister, terden, močen, čverst.

2. Enozložni pridevniki s končnikom **d** spreminjajo ta soglasnik, če je sam, v **j**, če pa stoji še drug soglasnik pred njim, izpahujejo ga popolnoma; n. pr. mlad—mlajši, hud—hujši, rad—rajši; gerd—gerjt, terd—terji ali terši.

✕ 3. Goltniki ali nebniki se pretapljajo v šumnike; n. pr. blag—blažji (blaži), drag—dražji (draži), jak—jači, gluh—gluši (gluhejši).

4. Mnogi dvozložni s končnicami: **ak, ek, ok**, lahko snamejo to končnico ali se pa stopnjujejo po splošnem pravilu; n. pr.

gladek	—	glajši, glaji	ali	gladkejši
mehak	—	meči, mečji	„	mehkejši
širok	—	širši, širji	„	širokejši
kratek	—	krajši (kračji)	„	kratkejši
redak	—	reji	„	redkejši.

Naloga. Napišite, kako se lahko stopnjujejo: tenak, lahek visok, težak, globok, grenak, sladak.

Naloga. 2. Primérjajte te le reči eno drugi, ter izrecite z drugo stopnjo pridevnika med oklepki stoječega, ktera ima tiste lastnosti več na sebi: Zrak in voda (lahak). Drevo in germ (nizek). Nit in struna (terden). Reka in potok (globok). Noč in dan poleti (kratek). Zvonik in cerkev (visok). Cesta in kolovoz na polju (širok). Topol in lipa (tenak). Čebela in trot (delaven). Svinec in jeklo (mehak). Jeklo in železo (terd). Cuker in med (sladak). Ovca in koza (koristen). Sneg in kreda (bel).

3. Tretja stopnja je, kadar se o kateri osebi ali reči pravi, da ima neke lastnosti v primeri z drugimi osebami ali rečmi največ na sebi. Nareja se pa iz druge stopnje s prednico naj (nar); n. pr. Roža ima najlepši duh izmed vseh cvetic. Voda je najzdravejša pijača. Zlato je izmed vseh kovin najdražje.

Opomba. Druga in tretja stopnja se nareja tudi z besedo: bolj, najbolj, n. pr. bolj vroč, bolj cveteč, najbolj rudeč.

Naloga. Izrecite s tretjo stopnjo lastnosti, s katerimi se odlikujejo reči imenovane v teh le stavkih: Železo je koristna kovina. Ovca in krava ste koristni domači živali. Poletje je gorák letni čas. Demant je terd kamen. Kruh je potreben živež za ljudi. Planine ali Alpe so visoke gore v Evropi. Petje slavčevo je prijetno. Na severu so merzli kraji, na jugu topli. Lojevec je mehka rudnina. Bog je svet in moder.

Opomba. Kadar hočemo naznaniti, da ktera oseba ali reč ima brez ozira na druge kako lastnost v prav visoki meri, rabimo: 1) Prednice: pre-, spre-, vse-, n. pr. prevelik, prebog, spreljub, vsemogočen itd. (Pomni vendar, da prednica pre pomeni časih tudi: preveč; n. pr. danes je premerzlo za letno suknjo).

2. Besede: zelo, prav, sila, silno, jako, hudo, neznano itd.; n. pr. zelo močan, neizrečeno lep.

3. Devamo pridevnik po dvakrat zapored; n. pr. visok visok hrib.

§. 80. Svojivni pridevniki in neki drugi, pri kterih se po njih pomenu večja ali manjša mera misliti ne more, ne dado se stopnjevati, ter se rabijo samo v prvi stopnji; n. pr. slep, mertev, zlat, lesen, desni, levi, današnji, poletni, zimski itd.

§. 81. Nekteri pridevniki se ne stopnjujejo po splošnih pravilih.

Tako nepravilno stopnjevanje imajo:

dober — bolji, boljši — najbolji, najboljši

dolg — dalji, daljši — najdalji, najdaljši

velik — večji — največji

majhen, mali — manji, manjši — najmanji, najmanjši.

§. 82. Stopnjevani pridevnik ali lahko stoji — kakor sploh pridevniki — pri samostavniku (n. pr. lepša hiša, najlepša hiša) ali pa je povedek.

Kadar je druga pridevnikova stopnja v stavku povedek, stoji ime tiste izmed primérjanih reči, ki ima ktere lastnosti manj na sebi, v prvem padežu za vezniki: kakor, kot, ko, (bolje) nego, neg, ali pa v drugem padežu za predlogom od; n. pr. Hujša je žeja ko glad. Bolje je poštenje nego sramotno življenje. Zvonik je višji od cérkve. Baker je dražji od železa.

§. 83. Pridevniki druge in tretje stopnje se sklanjajo v vsem tako, kakor pridevniki prve stopnje; n. pr. sladki, slajši, najslajši sad; slajša, najslajša jagoda; slajše, najslajše jederce; — dve slajši jagodi, tri najslajša jederca itd.

Opomba. V navadnem govoru pa imajo po največ krajih stopnjevani pridevniki svojo lastno sklanjo, n. pr. slajši, najslajši jagoda, najslajši jederce, najslajši jagode itd. Pazite torej, da se privadite pisave, kakoršna je v bukvah navadna.

Peti oddelek.

Pridevni zaimki.

a. Svojivni zaimki.

§. 84. S svojivnimi zaimki naznanjamo, čegava je kaka reč.

Ti le so:

moj, moja, moje	najin-a-o	naš, naša, naše
tvoj, tvoja, tvoje	vajin-a-o	vaš, vaša, vaše
njegov, njegova, njegovo	{ njun, -a, -o (njijn)	{ njihov, -a, -o ali { njihen, -na, -no.
njen, njena, njeno		
onegov, -a, -o		
svoj, svoja, svoje		

Naloga. Izpišite iz sledečih stavkov svojivne zaimke in pristavite pri vsakem, ktere osebe, kterega spola in števila in v katerem padežu je: Moj stric, brat mojega očeta, je mojemu staršemu bratu zelo dober. Angel Božji, moj varih, bodi moj oskerbnik ves čas mojega življenja! Naj tvoja levica ne vé, kar stori tvoja desnica. Pusti vsakemu, kar je njegovo. Bog vé naše misli in naša dela. Poslušajta svojo mater; vajina mati je pametna žena in njen svét je dober. Kranjsko in Primorje ste sosedni deželi; njuni prebivavci so Slovenci. Naša

djanje in ravnanje bodi vsegdar plemenito. Dobri otroci so veselje staršev, napačni otroci pa so njihova žalost.

† §. 85. Zaimke svoj, svoja, svoje rabimo v vseh reh osebah, kadar je tista oseba, ki ji kaj v last pripisujemo, podmet v stavku. Kadar pa ni podmet, stojé zaimki moj, tvoj, njegov itd. n. pr. Jaz imam svoje bukve in pišem s svojim peresom, ti pa imaš moje bukve in pišeš z mojim peresom. Ne jemlji moje knjige, temuč vzemi si svojo. Janez je izgubil svojo knjigo, za to bere iz tvoje. Jaz imam njegov nož. Mi imamo svoje šolske reči v redu. Pazite na svoje reči in na naše. Brez učiteljevega dovoljenja ne sme noben učenec zapustiti svojega mesta. Boga spoznamo iz njegovih del.

† §. 86. Svojivni zaimki se ravnaajo po svojem samostavniku v spolu, številu in padežu tako kakor pravi pridevniki. Sklanjajo se svojivni zaimki kakor nedoločni pridevniki.

Naloga. Speljite v celih stavkih vse padeže teh le samostavnikov s svojivnim zaimkom: Naš vert, vaša hiša, vajino polje.

† §. 87. Svojivne zaimke: njegov, njen, najin, vajin, njun, njihov, pogostoma nadomestuje drugi padež osebnih zaimkov: njega, nje, naju, vaju, nju, njih; n. pr. Njega oče je bil bogat. Nje hiša je blizo naše. Naši vertovi so za njih hišo. Če bosta tako gospodarila, vaju otroci ne bodo nič imeli.

† Včasih se svojivni zaimek lahko zamení tudi s tretjim padežem osebnega zaimka; n. pr. Bodi mi vodnik in svetova-

vec/ Stric n a m a je drugi oče. Kakor pena n a m zginjajo leta. Zvezde so m u sestrice, mesec m u je brat. Skerbno obdeluj s i polje.

Naloga. Prepišite zgornje stavke in nadomestite osebne zaimke s svojivnimi: Bodi m o j vodnik itd.

b. Kazavni zaimki.

§. 88. Kazavni zaimki kažejo določno na posamezne osebe ali reči izmed drugih; n. pr. Ta javor je visok. Ta lipa je košata. To polje je rodovitno. Ta le mladenič pridno dela, óni se dela ogiblje. Kakoršno delo, tako plačilo.

Kazavni zaimki so: ta, ta, to (ta-le, to-le, le-ta, le-to); óni, óna, óno (uni, una, uno); ónile, tisti, tista, tisto; taisti, taista, taisto; — tak, taka, tako, takov, takova, takovo, takšen, takšna, takšno.

§. 89. Ta, ta, to kaže na osebe in reči, ktere so gledé mesta ali časa bližje, óni, óna, óno, (ali: uni, una, uno) pa pokazuje na osebe in reči, ki so dalje preč; n. pr. To drevo je višje kakor óno. Ta knjižica je tega le dečka, óna pero je óne deklice. Srečnejši je ta, kateri daje, kakor óni, kateri jemlje.

§. 90. Kazavni zaimki se sklanjajo sploh kakor pridevniki; samo ta, ta, to ima nekoliko različno sklanjo, namreč tako:

Ednina.

Moški	ženski	srednji spol.
1. ta	ta	to
2. tega	te	tega
3. temu	ti (tej)	temu
4. ta, tega	to	to
5. pri tem	pri ti	pri tem
6. s tem	s to	s tem.

Dvojina.

---

1. ta	ti
2. teh	teh
3. tema	tema
4. ta	ti
5. pri teh	pri teh
6. s tema	s tema

Množina.

1. ti	te	ta
2. teh	teh	teh
3. tem	tem	tem
4. te	te	ta
5. pri teh	pri teh	pri teh
6. s temi	s temi	s temi.

Naloga. Zapišite tiste padeže, v katerih se razločuje ta sklanja od sklanje pridevnikov.

§. 91. Tisti ali tist, tista, tisto (taisti, taista, taisto) kaže na že znane reči; tak, taka, tako, takšen, takšna, takšno pokazuje na reči

ene verste ali enega načina; n. pr. To je tist most, po katerem smo prišli. To je tisti mladenič, kterega ti sem priporočal. Varuj se tistih maček, ki spredaj ližejo, zadaj pa praskajo. Drobnica (necepljena hruška) ima grenak sad; tako sadje se ne more zavžiti. Kakoršno je drevo, takšen je sad. Volk je tak, kakor velik ovčarski pes.

§. 92. Med kazavnimi zaimki ta, tisti, óni in samostavnikom ne more stati kakor le določni pridevnik; n. pr. Pes je tista domača žival, ki gre za človekom po vsem svetu. Ta zvesti tovariš spremlja človeka v najmerzlejše in najgorkejše kraje. Ta veseli mladenič prepeva. Tisti nesrečni človek zdihuje. Ali vidiš óni veliki grad? Podaj mi tisto zeléno pero.

Kazavni zaimek ta, tist, zamenjuje se dostikrat z osebnimi zaimki tretje osebe, n. pr. Kdor ljubi svoj narod, nje mu so dragi tudi matere mile glasovi. Ne bojte se njih, kateri telo umoré, duše pa ne. Kdor maže, nje mu kaže.

Naloga. Prepíšite prejšnje tri stavke in denite namesto osebnih kazavne zaimke.

§. 93. Zaimek sam, sama, samo stoji tako pri samostavnikih, kakor tudi pri osebnih zaimkih ter podkrepljuje izreko, da djanje res izhaja od podmeta ali da se nanj povrača in ne na koga drugega; n. pr. Jaz sam sem te poklical. Mi sami smo krivi svoje nesreče. Star človek je sam sebi na poti.

c. Oziravni zaimki.

§. 94. Oziravni zaimki vežejo vselej dva stavka ter se nanašajo (ozirajo) pri tem na samostavnik

ali zaimek, ki je izrečen v drugem stavku; n. pr. Oče naš, kateri si v nebesih. Hvala Bogu, ki je vse dal. Najbolje vem jaz, kateri sem terpel in Ti, o Bog, kateri vse veš in vidiš. Kar kdo čaka, to tudi dočaka. Kdor je marljiv, dobro mu je. Zrak, v katerem dihamo; solnce, katero te greje; voda, ki jo piješ, — to so vse darovi Božji. Drevo, katero ne rodi sadu, bode posekano. Kar te ne peče, (tega) ne gasi.

× §. 95. Oziravni zaimki so: kateri ali kateri, ki, (koji), kdor, kar. ×

✓ Kteri, ktera, katero se sklanja kakor določni pridevniki. ✓

✓ Ki (namesto: kaj), za vse tri spole, je nepregiben, privzema pa v vseh drugih padežih — samo ne v prvem — okrajšani osebni zaimek, n. pr. Mož, katerega sem vidil, ali pa: mož, ki sem ga vidil. Dete, kateremu smo dali, ali pa: dete, ki smo mu dali. Ljudje, pri katerih resnica ne velja, ali pa: ljudje, ki resnica pri njih ne velja.

Kdor, ki se rabi za osebe obojega spola, in kar, ki se ozira na reči, nimata dvojnega in množnega števila ter se sklanjata po tem le vzoru:

1. kdor	kar
2. kogar, čegar	česar
3. komur	čemur
4. kogar	kar
5. pri komer (komur)	pri čemer (čemur)
6. s komer (komur)	s čimer (čimur).

Nedoločni zaimek nihče ali nikdo se sklanja kakor kdor, nič kakor kar, ali pa ostaja nepregiben; n. pr. Derži se pravice in ne boj se nikogar. Nikomur ne

delaj krivice. Ne šali se z nikomer. Gluhi nič ne sliši, slepi nič ne vidi. Kaj visi na ónem plotu? Jaz ne vidim ničesar.

d. Vprašavni zaimki.

§. 96. Vprašavni zaimki so tisti, s katerimi po kaki osebi ali reči, ali pa po nje lastnosti ali množini povprašujemo; in so ti le: kdo? kaj? kateri? kak ali kakšen? kakov? čegav? (čij?), koliko? n. pr. Ktera gora je pri nas najvišja? Kdo je to storil? Kaj počnemo zdaj? Kakšno obleko nosimo po leti? Čegava je ta suknja? Koliko platna ste kupili?

Z besedico kdo povprašujemo po osebah, z besedico kaj pa po rečeh. Kdo in kaj se sklanjata kakor kdor in kar, samo da se v vseh padežih odpahne končni r, v petem in šestem padežu pa er; n. pr. Koga si pozdravil? Česa se veseliš? Komu ste pomignili? Čemu se smejete? Pri kom si bil? S čim si čas kratiš?

Drugi vprašavni zaimki se sklanjajo kakor pridevniki. Koliko je nepregibea vprašavni zaimék in ima za seboj drugi padež.

Šesti oddelek.

Številniki.

§. 97. Številniki na tanko dajejo na znanje število oseb ali reči, o katerih se govori, ali pa le sploh naznanjajo kako množino reči, ter se po tem imenujejo določni ali nedoločni številniki, n. pr. Človek ima na vsaki roki pet perstov. Drugi mesec v letu se imenuje svečan. Kupili smo treje bukve. Mnogo čapelj, malo žab. Vsak človek je naš bližnji.

Določni številniki.

Določni številniki so: glavni, verstivni, ločivni, množivni, ponaljavni.

98. Glavni (ali osnovni) številniki naznanjajo število reči na vprašanje koliko? n. pr. Teden ima sedem dni. Slon ima na prednjih nogah pet parkeljcev, na zadnjih pa samo štiri. Opica leta po dveh in po štirih.

Naloga. 1. Koliko sežnjev ima ena milja, koliko čevljev en seženj, koliko palcev en čevlj? Koliko mesecev in koliko

nedelj ima leto? Na koliko ur se razdeljuje dan? Koliko dni potrebuje zemlja, da se enkrat zasuhe okoli solnca? Ali veste, koliko nog ima vrabec, koliko miš, koliko hrošč, koliko pajek? Koliko kril ima metulj? Koliko letnih časov imamo in kateri so?

§. 99. Številnik eden, ena, eno, ali en, ena, eno sklanja se kakor nedoločen pridevnik. Kadar ta številnik moškega spola stoji sam za se, glasi se: eden, ena, eno, (jeden, jedna, jedno), pred samostavnikom pa le en; n. pr. Koliko kosov je? Eden. En krivičen krajcar deset pravičnih sné.

Številniki dva in oba, trije in štirje sklanjajo se tako le:

1. dva, dve	oba, obe	trije, tri	štirje, stiri
2. dveh	obeh	treh	štirih
3. dvema	obema	trem	štirim
4. dva, dve	oba, obe	tri	štiri
5. pri dveh	pri obek	pri treh	pri štirih
6. z dvema	z obema	s tremi	s štirimi.

Oblike: dva, oba, trije, štirje rabimo za moški, dve, obe, tri, štiri pa za ženski in srednji spol; n. pr. Naš sosed je imel več otrok. Dva sina sta v vojski smert storila, trije sini in tri hčere še živé. Dve dekli ženete dve teleti. — V katerem številu se sklanja: dva, dve, v katerem: trije, štirje?

Od pet počemši so vsi glavni številniki v prvem in četrtem padežu pravi samostavniki ter imajo pri sebi samostavnik v drugem padežu; v 2., 3., 5. in 6. padežu pa so pridevniki in se do devet in devetdeset sklanjajo kakor pridevniki; n. pr. Naš stric je oče petih sinov; zapustil bo svoj imetek petim sinovom, mi govorimo o petih sinih našega strica; stric je zadovoljen z vsemi petimi (petémi) sini.

Sto in največ tudi tisoč (tavžent) se ne sklanjate: sto kônj, s sto možmi, pri sto gradeh.

Ako denemo pred glavni številnik predlog **po**, naznanimo, po koliko je oseb ali reči, **ali** po koliko je prišlo na koga;

n. pr. V vsaki izbi je bilo po pet otrók. Vsak je dobil po tri jabelka.

§. 100. Verstivni številniki kažejo versto ali red, v katerem gredo reči ena za drugo, in stojé v stavku na vprašanje koliki? kateri po številu? Sklanjajo se vsi prav tako kakor določni pridevniki; n. pr. Sušec je prvi pomladanji mesec in tretji mesec v letu. Četerta Božja zapoved govori: Spoštuj očeta in mater. Kteri učenec sedi drugi v tretji klopi? Cesar avstrijski, Ferdinand Prvi, imenoval se je kot ogerski in hervaški kralj Ferdinand Peti. Pet in tridesetó drevo, stotni mož, tisočno leto.

§. 101. Ločivni številniki kažejo, kolikere ali kolikoverstne so osebe ali reči, o katerih je govorjenje; n. pr. Na marsikterem cepljenem drevesu rase četvero in petero pleme sadja. Na našem vertu imamo dvoje lilije, troje klinčike in petero rože. Glavni vetrovi so četveri. Mavrica ima sedmere barve.

Ločivni številniki sklanjajo se kakor pridevniki. Če pa imajo končnico ero, zahtevajo v 1. ali 4. padežu za seboj drugi padež dotične besede.

Ločivni številniki nadomestujejo včasih glavne številnike, in sicer 1. pri osebah in živalih, če se hoče naznaniti, da so po spolu ali starosti različne; 2. pri samostavnih, ki se rabijo samo v množnem številu; n. pr. Sosed ima petero otrók. Redimo sedmero goveje živine, štiridesetero ovác in četvero konj. Sv. Pismo starega zakona se začenja s peterimi Mojzesovimi bukvami. Lovec se je vernil domú s četvero golobi. Klademo sedmero konjem.

Naloga. Prepišite te le stavke, pa tako, da bodo številniki s čerkami napisani: Kupil sem 3 bukve. Imamo 2 sani. Čemu so ti 2 vilice? Na travniku ležé še 3 grablje.

§. 102. Množivni številniki kažejo pomnožbo kake reči, in se tudi sklanjajo kakor pridevniki. Delajo se iz ločivnih številnikov, če se jim pritakne -en ali pa -nat; n. pr. Dvojna vrata so po zimi koristna. Dobro obdelovana njiva rodi desetérnat sad.

Naloga. Napišite ločivne številnike do dvajset in naredite iz njih množivne številnike ter pristavite vsakemu po en samostavnik.

§. 103. Ponavljavni številniki naznanjajo ponavljano djanje in stojé v povedku po vprašanju kolikrat? ali kterikrat? n. pr. Dvakrat meri, enkrat strizi. Pris nas jemo trikrat na dan.

Azija je petkrat tolika, kolikoršna je Evropa. Pridna čebelica stokrat na dan iz ulnjaka zleti. Petkrat dvajset je sto. Šimen je bil danes prvič (pervikrat) pri sv. spovedi, moj brat pa drugič.

Ponavljavni številniki so nepregibni.

Naloga. Kolikrat je cent težji kot libra (funt), libra težja kot lot in lot težji kakor kvintelje? Kolikrat je vedro večje od bokala, bokal večji od poliča? Kolikrat je v letu dan najdaljši in noč najkrajša? Kolikrat imamo v letu enakonočje? Kolikrat v enem letu zemlja obteče solnce, in kolikrat se v tem času luna zasučé okoli zemlje.

Nedoločni številniki.

§. 104. Nedoločni številniki so ti: ves, vsa, vse, vsak; — noben, nič; — mnogi, nekteri, neki, nekoliko, mnogo (veliko), malo, dosti, nekaj, več, mnogoteri, malokteri, marsikteri, nekterikrat ali nektere krati.

Ves, vsa, vse se sklanja kakor kazavni zaimek ta; n. pr. Svét je vseh ljudi dom. Bog je gospodar vsega sveta in vseh stvari. Korenina vsega huđega je lakomnost.

Številniki: vsak, nobeden ali noben (kakor: eden in en), mnogi, nekteri, neki, marsikteri, mnogoteri, malokteri, sklanjajo se kakor pridevniki.

Številniki: nekoliko, nekaj, dokaj, mnogo, malo, dosti, več, manj, precej, obilno itd. ostajajo nepregibni in imajo, če so v 1. ali 4. padežu, dotično besedo v drugem padežu; n. pr. Nekaj hrušek že cvete. Vertnik (vertnar) je izkopal nekoliko dreves. Imamo dosti (dovolj) dela pa malo dobička. Mnogo je poklicanih, malo izvoljenih. Pridelali smo precej žita, malo vina, še manj jabelk; češpelj pa ni bilo nič. Mnogo hiš je pogorelo. Mnogo hišam je pošlo seno. Vjeli smo malo golobov, pridemo z malo golobi domu.

Opomba. Kolikor nedoločni števniki namestujejo samostavnike, prištevajo se tudi nedoločnim zaimekom.

Sedmi oddelek.

Glagol.

§. 105. Glagol je najimenitnejše besedno pleme, ker sam za se neko misel naznanja, in je torej tudi sam ob sebi lahko en stavek, n. pr. sedim; risam; beremo; ne tecite! germi.

§. 106. Glagol biti pomeni, da je, ali da je bilo nekaj, ali da bo nekaj; n. pr. Bog je, Bog je bil in bode vsegdar. Dan je. Bila je noč. Bode večer. Ni tema. Bodi svetloba!

Glagol biti je pomožni glagol, kadar stoji pri drugem glagolu ter mu pomaga izrekovati pretekli ali pa prihodnji čas. (Gl. §§. 130—132); n. pr. Nesel sem, hodil si, govorili smo, delali so. Pel bom; glava te bode bolela. Voli bodo prodani.

§. 107. Vsi drugi glagoli naznanjajo, da podmet stavka nekaj dela, da je v nekem stanu, ali da se z njim nekaj godi; n. pr. Kmet orje. Dekle perejo. Solnce vzhaja. Luna sveti. Zvezde migljajo. Človek dela in po delu počiva. Bili smo vprašani. Ta hiša je prezidana. Žito je požeto.

§. 108. Oblika glagolska je torej dvojna: tvorna (djavna), kadar podmet sam nekaj dela;

in terpna, kadar se s podmetom nekaj dela ali godi; n. pr. Kmet orje njivo; njiva biva orana, je zorana.

Glagole delimo po tem, kaj pomenijo, kako se končujejo, in zadnjič kako djanje naznanjajo gledé na čas ali terpež.

Kako se glagoli razdeljujejo po pomenu.

Po pomenu so glagoli podmetni, predmetni, povračavni in brezosebni.

§. 109. Podmetni glagoli dajejo na znanje miren stan podmeta ali pa tako njegovo djanje, ktero pri njem ostaja ter na nobeno drugo osebo ali reč ne prehaja; n. pr. Sedim. Drevo stoji. Klada leži. Trudni človek spi. Delavec počiva. Oblak visi nad goro. Reka šumi. Vihar verši. Riba plava. Voda s strehe kapa. Seme v zemlji kali. Roža cvete. Sadje zori. Kupec bogati.

Naloga. Napišite, s kakim glasom se oglašá ali kak glas od sebe daje: konj, vol, ovca, koza, pes, mačka, lev, zajec, miš, petelin, kokoš, kocklja, škerjanec, vrana, kukavica, skoržat (čriček), žaba, gad.

§. 110. Predmetni glagoli naznanjajo tako djavnost, ki izhaja od podmeta ter prehaja na neko drugo reč, na neki predmet; n. pr. Ženjice žanjejo žito. Kosci kosé travo. Ribiči lové ribe. Tergovci prodajajo blago. Nismo našli jagod. Otroci strežejo staršem. Kupec si išče kupčije. Ubogim dajamo miloščino. Pomagajmo potrebnim. Odkrivaj se častitljivemu gospodu.

Naloga. Pristavite k vsakemu izmed teh-le podmetov tako djanje, katero se nanaša na predmete, tu omenjene: Vertnik — drevje. Lovec — divjačino. Kmet — polje. Čebelar — čebele. Čebele — med. Solnce — zemljo. Tarica — lan. Tkalac — platno. Divje race — gnjezda pri vodi. Čaplja — žaba. Gosenice — drevesom. Obdarovani — darivcu. Ptičar — ptičem. Nihče ne more dvema gospodoma —.

Predmetne glagole, ki se v terdivnih stavkih nanašajo na predmet četertega padeža brez predloga, imenujemo prehajavne; kateri se pa nanašajo na predmet, ki ne stoji v četertem padežu samem na sebi, tistim se pravi neprehajavni glagoli; n. pr. Oče hvali pridnega sina. Oče svetuje sinu, naj bi bil delaven. Ubožec se uklanja bogatinu. Oče skerbí za otroke.

§. 111. Prehajavni glagoli ali naznanjajo, da neka djavnost izhaja od podmeta in prebaja na predmet, — tedaj so tvorne oblike; ali pa kažejo, da podmet ne dela sam, marveč da terpi neko djanje, ki od njega ne izhaja, takrat so terpne oblike.

Samo prehajavni glagoli imajo tudi terpno obliko; n. pr. Bratje so prodali Jožefa. Jožef je bil prodan. Pametnega človeka ljudje povsod dobro sprejemajo. Pameten človek je povsod dobro sprejeman. Kristus je odkupil vse ljudi. Vsi ljudje so po Kristusu odkupljeni.

§. 112. Povračavni glagoli naznanjajo, da djanje ne prehaja na drug predmet, temuč da

se povračuje k podmetu samemu. Tudi prehajavni glagoli včasih vzamejo na se obliko povračavnih.

Ti glagoli imajo vsegdar pri sebi povračavni zaimek *se*; n. pr. Boj se Boga. Sramuj se! Postite se. Varuj se greha. Po Božiču se začanja novo leto. Imenujem se France. Lastovice se na zimo selijo od nas. Čudimo se pridni čebelici. — Ne hvali se sam. Hlapec se je s koso porezal. Ne pobij se. Umij se.

V slovenščini se terpna oblika prehajavnih glagolov najraje izrekuje s tem, da se jim pridá povračavni zaimek *se* p. pr.

Žito se je vsejalo,	namesto: žito je vsejano;
trava se je pokosila	" trava je pokošena;
drevo se bo posekalo	" drevo bo posekano;
gosi se kermijo z	" gosi bivajo kermijene s
zernjem	zernjem;
vert se bo ogradil	" vert bo ograjen;
zrela pšenica se še ni	" zrela pšenica še ni po-
požela.	žeta.

§. 113. Brezosebni glagoli se imenujejo glagoli, ki jih rabimo za take prikazke, o katerih ali ne vemo ali nečemo reči, od koga izhajajo. Rabijo se samo v tretji osebi edinega števila; n. pr. Germi, bliska se, treska, mračí se, nočí se, zvoní, perši, mete, daní se, svíta, zebe, zmerzuje, govori se itd.

Verste glagolov.

Po tem, kako se glagoli v nedoločnem naklonu (Glej §. 123, 1) in v zdanjem času končujejo, delimo jih na šest verst.

§. 114 Glagoli perve verste pripenjajo končnico nedoločnega naklona **ti** k samemu osnovnemu zlogu glagola (§. 10) in izhajajo v zdanjem času (v prvi osebi edinega števila) na **e-m**; n. pr. **nes-ti**, **nes-em** (neseš, neseva, nesemo, neso); **skub-s-ti**, **skub-em** (skubeš, skubeva, skubemo, skubejo);

peči, **peč-em** (pečeš, pečeva, pečemo, peko); **kle-ti**, **koln-em** (kolneš, kolneva, kolnemo, kolnejō); **zre-ti**, **zr-em** (zreš, zreva, zreta, zremo, zrete, zro); **bi-ti**, **bi-j-em** (biješ, bijeva, bijeta, bijemo, bijejo).

Opomba. Glagolom, katerih osnovni zlog ima **g** ali **k** za končnik, staplja se v nedoločnem naklonu **ta** končnik **s t v é**, torej: **peči**, **teči**, **streči**, **striči**, namesto: **pek-ti**, **tek-ti**, **streg-ti**, **strig-ti**; **d** in **t** prehaja v **s**, n. p. **prestī**, **predem**, **plesti**, **pletēm**; v zdanjem času pa se pred **e** spreminja **k v č**, **g pa v ž** (Glej §. 7).

Naloga. Pridajte k vsakemu izmed sledečih glagolov priležen podmet: **bosti**, **gosti**, **krasti**, **cvesti**, **rasti**, **pasti** (pa-sem), **lesti**, **molsti**, **gristi**, **pleti**, **dolbsti**, **grebsti**, **skubsti**, **sopsti**, **streči**, **striči**, **teči**, **tolči**, **meti** (manem), **žeti** (žanjem), **cvreti**, **mleti**, **žreti**, **treti**, **piti**, **peti**, **briti**, **kriti**, **riti**, **liti**, N. pr. **bik** bode, **dež** lije itd.

§. 115. Glagoli druge verste vtikajo med osnovni zlog in končnico nedoločnega naklona zlog **ni** (po starem: **no**), in v zdanjem času izhajajo na **n-e-m**, n. pr.

ve-ni-ti, **ve-nem** (veneš, veneva, venemo, venejo); **derg-ni-ti**, **derg-nem** (dergneš, dergneva, dergnemo, dergnejo); **to-ni-ti**, **to-nem** (toneš, toneva, tonemo, tonete, tonejo);

Naloga. Povejte, kdo bi mogel utoniti, šiniti, bersniti, ugasniti, dahniti, zmerzniti, poginiti, počeniti, zverniti se, kaniti; n. pr. voz se zverne itd.

§. 116. Glagoli tretje verste vtikajo med osnovni zlog in končnico nedoločnega naklona samoglasnik **e**, za šumniki pa najraje **a**, in v zdajnjem času imajo **i-m**; n. pr.

žel-**e-ti**, žel-**im** (želiš, želiva, želimo, žele);
gor-**e-ti**, gor-**im**, (goriš, goriva, gorimo, gore);
molč-**a-ti**, molč-**im**, (molčiš, molčiva, molčimo, molče);
drž-**a-ti**, drž-**im**, (držiš, drživa, držimo, derže).

Naloga. Prepišite te le stavke in podajte jih tudi v dvojnem in množnem številu: Otrok kriči. Kača siči. Ptič sedi na veji. Jabelko visi na drevesu. Reka šumi. Krogla leti naglo. Zob me boli. Bolnik terpi. Gluhi vidi pa ne sliši. Zajec beži. Klada leži na tleh. —

Tretje verste so zlasti tako imenovani začnjenjavni glagoli, ki se izpeljujejo od pridevnikov; n. pr. bled—bledeti, bogat—bogateti, temen—temneti, rumen—rumeneti, tolst—tolsteti itd.

§. 117. Glagoli četerste verste imajo med osnovnim zlogom in končnico **ti** soglasnik **i**, in v zdajnjem času tudi **i-m**; n. pr.

gon-**i-ti**, gon-**im** (goniš, goniva, gonimo, gonijo);
uč-**i-ti**, uč-**im**, (učiš, učiva, učimo, učite, uče);
hval-**i-ti**, hval-**im** (hvališ, hvaliva, hvalimo, hvalijo).

Naloga. Napišite te le stavke v dvojnem in množnem številu: Človek misli in govori. Otrok čestí svoje starše. Žival čuti bolečino, kakor jo čutimo mi. Zvezda jasno svetli. Mlinar gradi vodo. Dober otrok ničesar ne pokazi. Krava doji tele. Kerčmar toči vino. Mati svari hčer. Kupec meri sukno. Pajek lovi muhe. Kmet redi živino. Švelja robi srajco.

Pazite: Kadar se pri glagolu, ki se v nedoločnem naklonu končuje na **niti**, **n** pred **iti** šteje še k osnovi, tedaj je glagol IV. verste, n. pr. poln-iti (polnim), prazn-iti (praznim), ran-iti (ranim), naklon-iti (naklonim) itd., sicer pa spada v II. versto, kakor: mi-niti (minem), pla-niti (planem), ri-niti (rinem) itd.

Nekteri glagoli IV. verste so izpeljani od glagolov I. ali pa III. verste po spremeni osnovnega samoglasnika, n. pr. vesti (vedem) — **y**oditi, zveneti (zvenim) — **z**voniti, smerdeti — **s**mraditi sedeti — **s**aditi, nesti — **n**ositi, lesti (ležem) — **l**aziti, vleči — **v**lačiti.

§. 118. Glagoli pete verste vtikajo v nedoločnem naklonu samoglasnik **a** in imajo v zdanjem času končnico **a-m** ali **e-m**; n. pr.

del-**a**-ti, del-**am** (delaš, delava, delamo, delajo);
sek-**a**-ti, sek-**am** (sekaš, sekava, sekama, sekajo);
pis-**a**-ti, piš-**em** (pišeš, piševa, pišemo, pišejo);
br-**a**-ti, ber-**em** (bereš, bereva, beremo, bero);
se-**j**-**a**-ti, se-**j**em (seješ, sejeva, sejemo, sejejo).

Naloga. Napišite te le stavke tudi v množnem številu: Človek prihaja slaboten na ta svet. Pastir napaja čedo. Voznik dovaža in odvaža blago. Sodar nabija sode. Cerkovnik pozvanja. Jamar kopa jamo. Konj zoblje oves. Tesar teše les. Ovčar kliče psa. Pes gloda (gloje) kost. Švelja šiva. Perica pere. Kmet veja žito. Tkalec snuje. Kovač kuje.

Glagoli pete verste se izpeljujejo iz glagolov prejšnjih verst ter ob enem radi spreminjajo osnovni samoglasnik; n. pr. iznesti — iznašati, | prikloniti — priklanjati, streliti — streljati, | prebosti — prebadati, napojiti — napajati, | užiti — uživati, očediti — očejeti, | naviti — navijati, razevesti — razevetati, | ogreti — ogrevati, požreti — požirati, | pahniti, pahati.

odpustiti — odpuščati, premisliti — preišljati, priporočiti — priporočati, sestiti — sedati, odpreti — odpirati, ošteti — oštevati, umreti — umirati, vneti — vnemati, napeti — napejati, mahnuti — mahati, stegniti — stezati, stisniti — stiskati, skleniti (sklepiniti) — sklepati, omedleti — omedlevati, presaditi — presajati.

§. 119. Glagoli šeste verste vdevajo v nedoločnem naklonu dva zloga namreč: **ova** (za ozkimi soglasniki **eva**), v zdanjem času pa izhajajo na **u-j-em**; n. pr.

kup-**ova-ti**, kup-**ujem**, (kupuješ, kupujemo);
ver-**ova-ti**, ver-**ujem** (veruješ, verujemo, verujejo);
kralj-**eva-ti**, kralj-**ujem**, (kraljuješ, kraljujemo);
plač-**eva-ti**, plač-**ujem**, (plačuješ, plačujemo).

Glagoli šeste verste se izpeljujejo od samostavnikov, pridevnikov in pa iz glagolov ktere druge verste; n. pr. dar — darovati, gospod — gospodovati, pust — pustovati, moder — modrovati, priporočati — priporočevati, skakati — poskakovati, zebsti — prezebovati, napolniti — napolnjevati.

Naloga 1. Naredite glagole šeste verste iz teh le besed: boj, vojska, kmet, župan, smeh, strah, mir, terg, kupec, rad, prazen, nič, prepisati, oznanjati, povišati, obrezati, izkazati, pričakati.

Naloga 2. Primérjajte te le glagole enega drugemu ter povejte, v katero versto se šteje vsak izmed njih: zbotiti — zbadati, potegniti — potezati — potegovati, opasati — opasovati, piti — prepivati, pokriti — pokrivati, stresti — stresati — stresovati, zaleteti se — zaletati se — zaletovati se, povzdigniti — povzdigovati, migniti — migati — namigovati.

§. 120. Nekteri glagoli imajo tudi manjšavne končnice, ki djanje nekako manjšajo; n. pr. čičati — čičkati, gledati — gledkati, spati — spančkati, sto-

pati—stopkati, zibati—zibkati; ali pa: mahati—mahljati, pihati—pihljati, rezati—rezljati, skakati—skakljati, šumeti—šumljati; n. pr. Dete sladko spančka; otrok previdno stopka; vetrec prijetno pihlja; potpčič ljubko šumlja.

Drugi dobivajo tudi vekšavne končnice; n. pr. lomiti — lomastiti, mikati — mikastiti, sopsti — sopihati, udriti — udrihati itd.

Kako se delé glagoli z ozirom na trajanje ali terpež djanja.

§. 121. Glagoli izrekujejo, da djanje podmeta terpi ne gledé na začetek in doveršitev, ali pa da je nastopilo ali dokončalo se.

Po le tem razločujemo nedoveršne in doveršne glagole.

Nedoveršni glagoli kažejo terpeče djanje ali stanje brez ozira na njegov začetek, konec in uspeh. Z njimi se odgovarja na vprašanje: kaj delaš? kaj se godi? n. pr. nesem, pečem, pijem, mislim, učim se, vidim, slišim, gledam, ležim, kličem, germi, bliska se, ura bije.

Doveršni glagoli znanijo doveršeno djanje brez ozira na njegov terpež, ali pa kažejo nastop, konec ali uspeh djanja; n. pr. suniti, dregniti, sestti, prodati, spregovoriti, posekati, uloviti.

Doveršni glagoli nimajo pravega zdanjega časa in z njimi se ne more odgovoriti na vprašanje: kaj delaš?

Opomba. Glagol je doveršen, če ga je mogoče namestiti v stavku: počakaj, da —, n. pr. počakaj, da napišem, spregovorim, sedem, da prodam, posekam, da se oblečem itd.

Nedoveršen pa je glagol, če se dá pridružiti glagolu začeti ali pa nehati; n. pr. začel je govoriti, vpiti, delati, kričati; nehalo je germeti, mesti.

Pomislite, bi li se moglo reči: počakaj, da se oblačim; ali pa: začel je spregovoriti? Jeli mogoče na vprašanje: kaj delaš? odgovoriti: Pismo zapišem?

Malo ne vsi glagoli II. verste so doveršni glagoli, tudi se lahko doveršni glagol naredi iz nedoveršnega, če se sestavi s predlogom; n. pr. gnati — **pregnati**, kriti — **pokriti**, pasti (pasem) **popasti**, vezati, — **povezati**, **odvezati**, **zavezati**, leteti — **prileteti**, **odleteti**, **naleteti se**, **zaleteti se**, **zleteti**.

Nasproti pa se iz doveršnega glagola naredi nedoveršni s tem, da se pomakne na višjo versto; n. pr. skočiti — **skakati**, pahniti — **pahati**, pokriti — **pokrivati**, izgnati — **izganjati**, prekleti, preklinjati.

Nedoveršni glagoli so:

- a) enodobni, ki znanijo sploh terpež djanja; n. pr. nesem, grem ali idem, vedem, pijem;
- b) večdobni, ki kažejo večkratno djanje, n. pr. nosim, hodim, vodim, vozim;
- c) ponavljavni, ki naznanjajo djanje v različnih dobah ponavljano; n. pr. noševam, hodevam.

Opomba. Pravi ponavljavni glagoli so v slovenščini manj znani.

Naloga. Napravite doveršne glagole iz teh le nedoveršnih: vlečem, predem, vijem, grabim, sekam, slišim, kličem, tergam, berem, klečim, piham, nosim.

§. 122. Pri glagolu moramo dalje paziti na naklon ali način, na čas, na osebo in na število.

Naklon.

§. 123. Pri glagolu se razločujejo tile nakloni ali načini, v katerih se glagol v stavku rabi, namreč:

1. Nedoločni naklon, kadar djanje zgolj imenujemo, pa ne povemo, kdo to dela, niti kdaj se to godi; n. pr. presti, piti, pihnniti, letati, učiti se, podvizati, vojskovati se.

Glagol nedoločnega naklona ne more nikdar sam o sebi biti stavek.

Nedoločni naklon se končuje vselej na ti. Včasih je v stavku podmet; n. pr. Razumeti resnice božje je dar božji. Boga ljubiti je najlepša modrost.

Pogostoma pa služi za dopolnilo glagolom nepopolnega pomena, kakoršni so: hoteti, želiti, moči, morati, smeti, začeti, končati, nehati, znati, umeti, dati, utegniti, učiti, vaditi, veleti, ukazati, braniti; n. pr. Učim se brati. Leni neče delati. Znaš li pisati? Sodnik je dal hudodelnika zapreti. Ne dovoli bolniku jesti. Ne utegnem nikamor iti.

Kadar je nedoločni naklon pridružen takemu glagolu, ki pomeni gibanje, ali premikanje z mesta na mesto, skrajšuje se v namenivni naklon n. pr. pojdimo kositi; grem spát; pojdi pogledat.

2. Znanivni naklon, kadar se z glagolom naznanja, da se nekaj zares dela ali ne dela, da se res godi, da se je ali da se bode godilo, ali pa kadar vprašamo, kaj se dela ali ne dela.

Glagoli znanivnega naklona so lahko sami ob sebi stavek; n. pr. Zvižgam. Pav kriči. Pav ne poje. Ali ne poje pav? Molčim. Ne govo-

rimo. Ali ste pisali? Ali ne boste igrali? Netopir je sesavec. Netopir ni ptica. Jeli netopir ptica?

Znanivni naklon se rabi v terdivnih, nikavnih in vprašavnih stavkih (Glej §. 20).

3. Pogojni naklon, kadar se z glagolom pravi, da bi se to ali óno zgodilo, če se tudi še nekaj drugega zgodi, ali pa tudi, kadar želimo, da bi se kaj zgodilo; n. pr. Pisal bi, pa nimam peresa. Bi li prišel k meni, ako bi mogel? Ko ne bi te bil vidil, ne bi te dolžil. Rastline bi ne mogle rasti, ko bi ne imele toplote, svetlobe, zraka in vlage. Pojdemo na vert, da bi se pokrepčali. O, ko bi bili vsi učenci pridni! Da bi imeli kaj jesti! Sin bi imel ubogati očeta. Na svetu ni človeka, da bi ustregel vsem ljudem.

Pogojni naklon se rabi v pogojnih in želevnih stavkih (§. 20).

4. Dopustni naklon, ki izrekuje neko dopuščanje, ali pa neko željo; n. pr. Naj se zgodi, kar hoče, ne jenjam. Naj bo lepo ali gerdo vreme, pojdem. Naj nam Bog ne povrača po naših delih! Terdna vera vodnik naš naj bode! Naj bi bil préd delal, pa bi zdaj ne stradal.

Opomba. Naj bi delal, naj bi plačal, je dopustno pogojni način.

Naloga. Pristavite k tem le stavkom druge primerne stavke z glagoli pogojnega ali dopustnega naklona: Hodimo v šolo, da bi —. Otrok bi poginil, ko bi —. Delal bi, če bi —. Predno začneš delati, prosi Boga, naj —. Pojdem v šolo, naj —.

5. Velewni ali zapovedni naklon, kadar z glagolom razodevamo, kaj naj se zgodi ali ne zgodi; n. pr. Mladenič, pošten bodi! Otroci, učite se! Janezek, ne hodi odtod! Pridite k nam! Postrezi svojemu očetu na starost. Kar je vsejano, zabranajmo, kar je umerlo, pokopajmo. Moli in delaj.

§. 124. Velewni naklon se nareja ali obrazi iz perve osebe zdanjega časa v edinem številu ter se končuje na **i** ali pa na **j**, in v dvojini in množini privzema še končnice znanivnega naklona.

a. Glagoli, kateri imajo v 1. osebi **em** brez naglasa ali s kratkim **é** in pa **im** (glagoli IV. verste tudi **jim**), delajo velevni naklon na **i**, n. pr.

nes**em**, nesí, nesíva, nesíta, nesímo, nesíte;
 peč**em**, pečí, pečíva, pečíta, pečímo, pečíte;
 mah**nem**, mahní, mahníva, mahníta, mahnímo, mahníte;
 zrem, zrí, zríva, zríta, zrite, zrímó, zrite;
 let**im**, letí, letíva, letíta, letímo, letíte;
 zvon**im**, zvoní, zvoníva, zvoníta, zvonímo, zvoníte;
 gnoj**im**, gnojí, gnojíva, gnojíta, gnojímo, gnojíte;
 maž**em**, maži, mažíva, mažíta, mažímo, mažíte.

b. Glagoli, ki imajo v 1. osebi **am** ali pa **em** z naglasi-šenim dolgim **e**, spreminjajo samo **m** v **j**; n. pr.

del**am**, delaj, delajva, delajta, delajmo, delajte;
 zn**am**, znaj, znajva, znajta, znajmo, znajte;
 sn**em**, snej, snejva, snejta, snejmo, snejte.

c. Glagoli, katerim se 1. oseba zdanjega časa končuje na **jem** ali **jim**, snemajo **em** ali **im**, in kar ostane, je velevni naklon; n. pr.

pi**jem**, pij, pijva, pijve, pijta, pijte, pijmo, pijte;
 kupuj**em**, kupuj, kupujva, kupujmo, kupujte;

bojim se, boj se, bojva se, bojta se, bojte se,
 stojim, stoj, stojta, stojte, stojte, stojmo, stojte.

Opomba 1. Glagoli, ki se v zdanjem času končujejo na —im z naglasom, predevajo v velevnem naklonu ta naglas na osnovni zlog, n. pr. *terpím—térpi, molčím—mólči.*

Opomba 2. Vediti, vem ima: vedi, izvediti, izvem: izvedi, povedati, povem pa po pravilu: povej.

Opomba 3. Glagoli I. verste, ki imajo v zdanjem času šumnik *č* ali *ž*, spreminjajo *č* v *e*, *ž* v *z*; n. pr. rečem—reci, reciva; sežem — sezi, strežem — strezi, veržem — verzi.

Naloga. Napravite od teh le glagolov prvo osebo zdanjega časa v ednini in od te velevni naklon: striči, vleči, teči, šreti, tkati, spatí, čuti, pljuniti, dergniti, želeti, terpeti, učiti, kropiti, tajiti, rediti, marati, motati, rezati, kresati, česati, sramovati se, pripovedati, praznovati.

Za tretjo osebo zlasti množnega, pa tudi edinega in dvojnega števila se jemlje tretja oseba dopustnega naklona; n. pr. naj plača; naj delata; naj bodo mirni.

Opomba. Pravi povedni načini ali nakloni glagola, kateri v stavku vežejo podmet s povedkom, so samo: znanivni, velevni, pogojni in dopustni naklon.

§. 125. Med načine se štejejo dalje 6. deležniki in 7. glagolni samostavniki:

Deležniki so ali prislovni (glagolni prislovi) in torej nepregibni, ali pa pridevni, kateri se kakor pridevaiki sklanjajo, stopnjujejo pa ne; n. pr. stojê smo spali; mimo gredê sem ga vidil. — Nad hišo leteča ptica. Žena na pragu stoječa.

S prislovnimi deležniki se dasta dva *ž* vezniki *in*, a *pa*, zvežana stavka, če imata oba *en* podmet, v en sam stavek skrajšati ali skerčiti; n. pr.

Šel je *in* bral.

Gredôč je bral.

Klečala je *in* molila.

Klečê je molila.

Gledajo pa ne vidijo.	Gledajoč ne vidijo.
Sprehajam se po travniku in tergam cvetice.	Sprehajaje se po travniku tergam cvetice.
Obernil sem se in šel domu.	Obernivši se sem šel domu.
To izreče in obmolkne.	To izrekši obmolkne.
Omedlel sem in zgrudil se na tla.	Omedlevši sem zgrudil se na tla.
Pristopil je in obezal mu rane.	Pristopivši je obezal mu rane.

§. 126. Prislovni deležniki so zdanjega in preteklega časa.

Pervi se izpeljujejo samo od nedoveršnih, drugi samo od doveršnih glagolov.

V zdanjem času so ti deležniki dvoje oblike. Eni, vsegdar prilovni, izhajajo na **é** ali **je**, drugi pa na **ě** (-oč, -eč), ki se okrajšani obliki tretje osebe v množnem številu zdanjega časa pritika; n. pr.

pletem, pletê, pletoč;
 grem, gredê, gredoč;
 sedim, sedê, sedeč;
 ležim, ležê, ležeč;
 pijem, — pijoč;
 govorim, govorê, govoreč;
 tergam, tergaje, tergajoč;
 omahujem, omahujoč.

Opomba. Deležnik na **aje** pravilno imajo samo glagoli pete verste.

Prislovni deležniki preteklega časa se končujejo pri glagolih I. verste, katerim osnovni zlog izhaja na soglasnik, na — ši, pri vseh drugih doveršnih glagolih pa na — vši, n. pr.

izpiti — izpivši
 splesti — spletši
 ozreti se — ozerši se
 podati — podavši
 pozeleti — pozelevši
 pripogniti — pripognivši
 pozvonil — pozvonivši
 dokraljeval — dokraljevavši

Naloga. Napravite iz sledečih nedoveršnih glagolov prislovne deležnike zdanjega časa, namreč: cvesti, germeti, stati, spati, stokati, hvaliti, tuliti, ozirati se, žgati, peči, zdihovati, pričevati.

Iz teh doveršnih glagolov pa naredite deležnike preteklega časa: migniti, namuzniti se, prispeti, domleti, sneti, prijeti, pripoditi, popisati, pogoreti.

Deležnik zdanjega časa na **eč** ali **oč** in pa deležnik preteklega časa na **ši**, **vši** pa je lahko tudi pridevni deležnik in se sklanja kakor pridevnik; n. pr. Cvetoča roža ima najprijetniši duh. Ali slišiš ptičke v logu prepevajoče? Stoječ mlin in molčeč jezik ne hasnita. Lastovice žvergoleče oznanjujejo, da se je pomlad vernila. Našli so popotnika omedlevšega.

Tudi s pridevnimi deležniki se lahko po dva stavka v enega skrajšata, n. pr.

Usliši glase, ki k tebi vpíjó.	Usliši glase k tebi vpijoče.
Číši, kí stanujejo blizo	Číši, stanujóči blizo
Kranjake, govoré slovenski.	Kranjske, govoré slovenski.
Kakor je na óder stopil, precej sem ga spoznal.	Stopivšega na óder sem precej spoznal.
Strica, kí je pred nekími leti umerl, moja sestra ní poznala.	Strica, pred nekími leti umeršega, moja sestra ní poznala.

Opomba. Nekteri pridevni deležniki zdanjega časa so postali popolnoma pridevniki in stojé tudi lahko kakor povedek, n. pr.: vroč, umerjoč, boječ, bodeč, žareč itd.

§. 127. Razen deležnika na—vši imajo vsi tako doveršni kakor nedoveršni glagoli še drug pridevni deležnik preteklega časa tudi tvorne oblike.

Le-ta drugi deležnik pretekla časa tvorne oblike, rabi se edino za opisovanje pogojnega naklona (§§. 123, 3.) in pa preteklega in prihodnjega časa (§§. 130—132) ter se končuje vsegdar na **l, la, lo**).

Pritikamo pa to pripono nedoločnemu naklonu, snemši končnico ti; n. pr.

nes-ti, nesel, nesla, neslo ;
 pi-ti, pil, pila, pilo ;
 mahni-ti mahnil, mahnila, mahnilo ;
 žive-ti, živel, živela, živelo ;
 molča-ti, molčal, molčala, molčalo ;
 suši-ti, sušil, sušila, sušilo ;
 plava-ti, plaval, plavala, plavalo ;
 darova-ti, daroval, darovala, darovalo.

Opomba 1. Glagoli I. verste, katerim se osnovni zlog sklepa s soglasnikom, privzemajo za moški spol gibljivi **e**, n. pr. nesti, nesel, nesla, neslo; dolbsti, dolbel, dobla, dolblo itd.

Opomba 2. Nekteri glagoli I. verste na **eti**, ki imajo v osnovi **r**, predstavljajo **e** v vseh deležnikih preteklega časa tvorne in terpne oblike, n. pr.

prostreti, prosterši, prosterl, prostert,
 umreti, umerši, umerl, —
 odpreti, odperši, odperl, odpert,
 odreti, oderši, oderl, odert,
 ocveteti, ocverši, ocverl, ocvert.

Zadnjič imajo prehajavni glagoli tako doveršni kakor nedoveršni (Glej §. 111) še terpni deležnik preteklega časa.

Izpeljuje se pa terpni deležnik iz nedoločnega naklona, ki se mu sname končnica **ti**, in sicer tako:

a) Pri glagolih I. verste, katerim se osnovni zlog končuje na soglasnik, dodaje se **en, ena, eno**; n. pr.

tep-sti, tepen, tepena, tepeno;

krasti (krad-ti), kraden, kradena, kradeno;

molsti, molzen, molzena, molzeno;

striči (strižem), strižen, strižena, striženo,

Drugi glagoli I. verste, katerim se osnova končuje s samoglasnikom, delajo terpni deležnik najraje na **t**, n. pr.

mleti, mlet, mleta, mleto;

napeti, napet, napeta, napeto;

viti, vit, vita, vito;

obuti, obut, obuta, obuto;

zasuti, zasut, zasufa, zasuto itd.

b) Pri prehajavnih glagolih III., V. in VI. verste jemlje se namesto končnice **ti** nedoločnega naklona **-n, -na, -no**, n. pr.

žele-ti, želen, zelena, želeno;

derža-ti, deržan, deržana, deržano;

križati, križan, križana, križano;

kaza-ti, kazar, kazana, kazano;

posla-ti, poslan, poslana, poslano;

zaničeva-ti, zaničevan, zaničevana, zaničevano.

c) Glagoli II. in IV. verste privzemajo po odbiti končnici **ti** tudi **en, ena, eno**, in pri tem se jim spreminja zadnji soglasnik in to: **d** v **j**, **t** večkrat v **č**, **st** v **šč**, **s** v **š**, **z** v **ž**, **l** in **n** v **lj** ter **nj, r**, če nima še drugega soglasnika pred sabo, v **rj**; za ustniki **b, p, m, v** pa se vtika **lj**, samo **j** in pa šumniki ostajajo nespremenjeni; n. pr.

rodi-ti, rojen, rojena, rojeno;

omlati-ti, omlačen, omlačena, omlačeno;

pusti-ti, puščen, puščena, puščeno;

kosi-ti, košen, košena, košeno;

pokazi-ti, pokažen, pokažena, pokaženo.

hvali-ti, **hvaljen**, hvaljena, hvaljeno ;
 rani-ti, **ranjen**, ranjena, ranjeno ;
 stvari-ti, **stvarjen**, stvarjena, stvarjeno ;
 poostri-ti, **poostren**, poostrena, poostreno ;
 ljubiti, **ljubljen**, ljubljena, ljubljeno ;
 utopi-ti, **utopljen**, utopljena, utopljeno ;
 lomi-ti, **lomljen**, lomljena, lomljeno ;
 polovi-ti, **polovljen**, polovljena, polovljeno ;
 doji-ti, **dojen**, dojena, dojeno ;
 uči-ti, **učen**, učena, učeno ;
 trešči-ti, **treščjen**, treščjena, treščjeno ;
 suši-ti, **sušen**, sušena, sušeno ;
 množi-ti, **množen**, množena, množeno.

Opomba. Končnica **en** terpnega deležnika ima vsegar polnoglasni **e** in po tem se nekteri deležniki ločijo od pridevnikov, kateri imajo v prvem padežu moškega spola polglasni ali gibljivi **e**, n. pr.

postrežen, postrežna, postrežno (pridevnik) ;
 postrežen, postrežena, postreženo (deležnik) ;
 podložen, podložna, podložno (prid.) ;
 podložen, podložena, podloženo (del.) ;
 snažen, snažna, snažno (prid.) ;
 snažen, snažena, snaženo (del.) ;
 podučen, podučna, podučno (prid.) ;
 podučen, podučena, dopučeno (del.) ;
 gnojen, gnojna, gnojno (prid.) ;
 gnojén, gnojena, gnojeno (del.).

Slovenščina ima torej dvojje deležnikov sedanjega časa, dvojje deležnikov preteklega časa tvorne ali djavne oblike in zadnjič **en** deležnik terpne oblike in sicer preteklega časa.

Opomba. Nekteri deležniki tvorne, kakor tudi terpne oblike so postali zgolj pridevniki, kakor: vrel, vel, zrej, gujil, preperel, stekel; — učen, znan.

§. 128. Glagolni samostavnik ali glagolnik razodeva glagolno djanje v obliki samostavnika: n. pr. Prevzetovanje in bahanje se samo tepe. Ležanje ne bogati.

Glagolnik imajo najraje nedoveršni tako prehajavni, kakor tudi neprehajavni glagoli. Nareja se s končnico **je** (-anje, -enje, -itje, -etje) od deležnika terpne oblike, ali če glagol ni prehajaven, — po enakih pravilih, kakor terpni deležnik; n. pr.

pi-ti, pit, pitje;

umre-ti (premert), umertje;

nagni-ti, nagnjen, nagnjenje;

sede-ti (obseden), sedenje;

uči-ti, učen, učenje;

vpraša-ti, vprašan, vprašanje;

žalova-ti, (obžalovan), žalovanje.

Naloga. Napravite glagolne samostavnike iz teh le glagolov: brati, žgati, početi, odpreti, vreti, cvreti, dergniti, deržati, nositi, pisati, stokati, iskati, zdihovati, prerokovati.

Č a s.

§. 129. Z glagolom naznanjamo tudi čas, v katerem se kaj dela ali godi.

Razločujemo pa troji čas: zdanji, pretekli (ali minuli) in prihodnji (ali bodoči) čas.

Zdanji čas naznanja, da je zdaj nekaj, da se zdaj nekaj godi ali dela; n. pr. Bog je visoko in vidi daleč. Smert nima pratike. Kaj delaš? Pišem. Kam greš? Domú grem. Hodi počasi. Vsak človek si želi dolgega življenja. Če moreš komu pomagati, pomagaj mu bitro.

Zdanji čas se izraža z eno samo besedo, torej je sestavljen.

§. 130. Pretekli čas kaže, da je nekaj bilo, da se je nekaj že godilo, storilo ali delalo; n. pr. V začetku je bila zemlja pusta in prazna. Bog je rekel: Bodi svetloba! In bila je svetloba. Oblak je zakril nebo; od daleč se je zaslišal grom in vzdignil se je velik vihar. Dež je curkoma lil z neba. Po nevihti se je zopet zjasnilo. Slovenci so od najstarših časov drobnico in goveda pasli, radi zemljo obdelovali, in kot kmetovavci se pošteno živili.

Pretekli čas je sestavljen čas, ker se zлага iz dveh besed: prva je pomožni glagol sem, si, je, sva, sve, sta, ste, smo, ste, so, druga pa je deležnik tvorne oblike na I. (Glej §. 127, 1).

§. 131. Ako hočemo naznaniti djanje, ki je prej preteklo kakor drugo, združimo pretekli čas glagola biti (bil sem, si —) s tvornim deležnikom od doveršnega glagola. To je prej pretekli čas, n. pr. Popotnik se je deržal poti, ktero sem mu bil pokazal. Kadar so bili odšli, glej, prikazal se je angelj. Kakor sem mu bil naročil, tako je tudi opravil.

§. 132. S prihodnjim časom naznanjamo, da nekaj bode, ali da se bo nekaj zgodilo, storilo ali delalo; n. pr. Bode spomlad. Sneg bode skopnel. Žito bode ozelenelo in začelo rasti. Drevje bode poganjalo in razcvetlo se. Ptiči bodo veselo prepevali. Lastovice se povernejo

k nam in bodo delale gnjezda pod streho. Po pomladi bode poletje.

Tudi prihodnji čas je sestavljen, ker se nareja z dvema besedama, namreč s pomožnim glagolom: bodem, budeš, bude, budeva, bodeta, bodemo, bodete, bodo in pa s tvornim deležnikom preteklega časa na **l**; n. pr. Pel bodem. Bodem ribe lovil. Tukaj pod lipo bodemo sedeli.

Nekteri doveršni glagoli, zlasti s prednico **po-** naznanjajo prihodnji čas v obliki zdanjega časa, imajo torej nesestavljen prihodnji čas; n. pr. pojdem = šel bom, ponsem = nesel bom, popeljem se = peljal se bom, poletim = letel bom, potečem = tekel bom, podirjam = dirjal bom itd.

Opomba. Nedoveršni glagoli pa se v obliki zdanjega časa ne morejo nikdar rabiti za prihodnji čas. Napačno je torej: Jutri grem v Ljubljano, namesto: jutri pojdem v Ljubljano.

Naloga. Recite s prihodnjim časom kar se tu izrekuje v zdanjem času: Poletje se začneja z 21. dnem meseca junija. Takrat vidimo solnce visoko na nebu. Dan je najdaljši in noč najkrajša. Toplota raste, da zemlja od vročine poka. Po noči ohlaja rosa rastline. Po travnikih dorašča trava in se kosí. Žitni klasi se polnijo in zoré. Ženjice žanjejo zrelo žito, vežejo ga v snope in devajo na kupe. Hlapci ga odvažajo v kozolce.

Pasite: Doveršni glagoli imajo v glavnem stavku lahko sestavljen prihodnji čas, v stranskih stavkih (Glej §. 149) pa se raje rabijo v podobi zdanjega časa; n. pr. Kadar oče pride, bode že naredil. Ako denarjev dobim, bodem plačal; ne pa: ako bom denarjev dobil itd.

Oseba in število.

§. 133. Pri glagolu moramo gledati tudi na osebo in na število podmeta ali subjekta.

Oseba je trojna v edinem, dvojnem in množnem številu. Kako oznamljamo na glagolu osebo podmeta, učili smo se v §§. 19 in 20.

Sprega.

§. 134. Glagole po obliki, naklonu, času, številu in osebi spreminjati, pravi se spregati jih. Glagol biti ima svojo lastno sprego.

Drugi glagoli, kakor so razdeljeni na šest verst, imajo prav za prav tudi šestero sprego; to da po priponah, ki jih imajo v zdanjem času tvorne oblike, dado se razverstiti po trojem vzoru.

Po prvem vzoru spregajo se glagoli, ki izhajajo v prvi osebi edinega števila na **am**; n. pr. **sekam**, **tergam**, **vladam**.

Po drugem vzoru gredo glagoli, ki se končujejo v prvi osebi na **em**; n. pr. **predem**, **manem**, **derguem**, **kupujem**, **mažem**, **sejem**.

Tretjega vzora se derže glagoli, ki imajo v prvi osebi zdanjega časa pripono **im**; n. pr. **letim**, **sedim**, **učim**.

Opomba. Vidili smo préd, da se od zdanjega časa izpeljujejo velevni naklon in deležniki zdanjega časa, od nedoločnega naklona pa deležniki preteklega časa tvorne in terpne oblike in glagolni samostavniki. Odtod prihaja, da se samo tisti glagoli, ki nimajo v zdanjem času in nedoločnem naklonu različnega samoglasnika, spregajo popolnoma po enem vzoru, — to veljá za glagole I. in IV. verste, in za nekatere glagole V. verste. — Drugi glagoli pa, ki imajo različne samoglasnike, preskakujejo z ene sprege na drugo.

Spreganje.

§. 135. Glagol biti.

1. Znanivni naklon.*Zdanji čas.*

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. sem,	sva, sve,	smo,
2. si,	sta, ste,	ste,
3. je,	sta, ste,	so.

Pretekli čas.

1. sem	$\left. \begin{array}{l} \text{sva} \\ \text{sta} \\ \text{sta} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \\ \text{bila,} \\ \text{bila,} \end{array}$	$\left. \begin{array}{l} \text{sve} \\ \text{ste} \\ \text{ste} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \\ \text{bili,} \\ \text{bili,} \end{array}$	$\left. \begin{array}{l} \text{smo} \\ \text{ste} \\ \text{so} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{bili, bile,} \\ \text{bila.} \\ \end{array}$	
2. si				$\left. \begin{array}{l} \text{bil, -a, -o,} \\ \text{sta} \\ \text{sta} \end{array} \right\}$
3. je				

Prihodnji čas.

1. bodem, bom,	bodeva, bodeve, bova, bove,	bodemo, bomo
2. bodeš, boš,	bodeta, bodete, bosta, boste,	bodete, boste
3. bode, bo	bodeta, bodete, bosta, boste.	bodo.

2. Pogojni naklon.

1. $\left\{ \begin{array}{l} \text{bil, -a, -o bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bili, bile, bila} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bili, bile, bila} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$
2. $\left\{ \begin{array}{l} \text{bil, -a, -o bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bili, bile, bila} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bili, bile, bila} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$
3. $\left\{ \begin{array}{l} \text{bil, -a, -o bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bili, bile, bila} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bi,} \\ \text{bila, bili bi,} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bili, bile, bila} \\ \text{bi.} \end{array} \right.$

3. Dopustni naklon.

1. naj bodem,	naj bodeva, -ve,	naj bodemo,
3. naj bode,	naj bodeta, -te,	naj bodo.

Dopustno pogojni: naj bi bil, -a, -o itd.

4. Velewni naklon.

1. —	bodiva, -ve,	bodimo,
2. bodi,	bodita, -te,	bodite,
3. bodi,	(naj bosta),	(naj bodo).

Deležnik preteklega časa: I. bivši, II. bil, bila, bilo.

Deležnik prihodnjega časa: bodoč.

Nedoločni naklon: biti.

Glagolni samostavnik: bitje.

Opombe:

1. Za prihodnji čas se navadno okrajšane oblike rabijo: bom, boš, bo itd. vendar je bolje pisati: bodem, bodeš, bude itd.

2. Nikavnica **ne** se v znanivnem načinu zdanjega časa sprijema s pomožnim glagolom: sem v eno besedo: nisem, nisi, ni, nisva, nismo, niste itd.

3. Sestavljeni glagoli: dobim, zadobim, iznebam se, imajo še tudi prvotno sprago: dobodem, zadobodem, iznebodem se.

Tvorna oblika.

§. 136. Glagoli: I. delati, II. nesti, III. goniti.

I. II. III.

1. Znanivni naklon.

Zdanji čas.

Ednina.	1. delam,	nesem,	gonim
	2. delaš,	neseš,	goniš,
	3. dela,	nese,	goni,
Dvojina.	1. delava, -ve,	neseva, -ve,	goniva, -ve,
	2. delata, -te,	neseta, -te,	gonita, -te,
	3. delata, -te,	neseta, -te,	gonita, -te,

Množina.	1. delamo,	nesemo,	gonimo,
	2. delate,	nesete,	gonite,
	3. delajo,	neso (nesejo),	gonijo.

Pretekli čas.

Ednina.	1. delal, a, o	sem,	nesel, sla, slo	sem,	gonil, a, o	sem,
	2. delal, a, o	si,	nesel, sla, slo	si,	gonil, a, o	si,
	3. delal, a, o	je,	nesel, sla, slo	je,	gonil, a, o	je.

Dvoj.	1. delala	sva,	delali	sve,	nesla	sva,	nesli	sve,	gonila	sva,	gonili	sve,
	2. delala	sta,	delali	ste,	nesla	sta,	nesli	ste,	gonila	sta,	gonili	ste,
	3. delala	sta,	delali	ste,	nesla	sta,	nesli	ste,	gonila	sta,	gonili	ste,

Množina.	1. delali, e, a	smo,	nesli, e, a	smo,	gonili, e, a	smo,
	2. delali, e, a	ste,	nesli, e, a	ste,	gonili, e, a	ste,
	3. delali, e, a	so,	nesli, e, a	so,	gonili, e, a	so.

Prihodnji čas.

Ednina.	1. delal, a, o	bodem,	nesel, sla, slo	bodem,	gonil, a, o	bodem,
	2. delal, a, o	bodeš,	nesel, sla, slo	bodeš,	gonil, a, o	bodeš,
	3. delal, a, o	bode,	nesel, sla, slo	bode,	gonil, a, o	bode,

Dvojina.	1. delala	bodeva,	delali	bodeva,	nesla	bodeva,	nesli	bodeva,	gonila	bodeve,
	2. delala	-ve,	delali	-ve,	nesla	-ve,	nesli	-ve,	gonila	-ve,
	3. delala	bodeta,	delali	bodeta,	nesla	bodeta,	nesli	bodeta,	gonila	bodeta,
		-te,		-te,		-te,		-te,		-te,
		bodeta,		bodeta,		bodeta,		bodeta,		bodeta,
		-te,		-te,		-te,		-te,		-te,

Množina.	1. -a	bodemo,	nesli, -e, -a	bodemo,	gonili, -e, -o	bodemo,
	2. -e, -a	bodete,		debote,		bodete,
	3. delali,	bodo,		bodo,		bodo.

2. Pogojni naklon.

Zdanji čas.

1. -o	} bi,	nesel, sla, slo	} bi,	gonil, -a, o	} bi,			
2. -a, -o						delal,	nesel,	gonil,
3. delal,						nesel,	gonil,	

1. -i,	} bi,	nesla, -i	} bi,	gonila, -i	} bi,			
2. -a, -i,						delala,	nesla,	gonila,
3. delala,						nesla,	gonila,	

1. -a	} bi,	nesli, -e, -a	} bi,	gonili, -e, -a	} bi,			
2. -e, -a						delali,	nesli,	gonili,
3. delali,						nesli,	gonili,	

Pretekli čas.

Ednina.	1. -o	} bi bil, -a, -o	nesel, sla, slo	} bi bil, -a, -o	gonil, -a, -o	} bi bil, -a, -o			
	2. -a, -o						delal,	nesel,	gonil,
	3. delal,						nesel,	gonil,	

Dvojina.	1.	} bi bila, -i	} nesla, -i	} bi bila, -i	} gonila, -i	} bi bila, -i
	2.					
	3.					
	1.	} bi bili, -e, -a	} nesli, -e, -a	} bi bili, -e, -a	} gonili, -e, -a	} bi bili, e, a.
Mnozina.	2.					
	3.					

3. Dopustni naklon.

Edn.	1.	naj <u>delam</u> ,	naj <u>nesem</u>	naj <u>gonim</u> ,
	3.	naj <u>dela</u> ,	naj <u>nese</u> ,	naj <u>goni</u> ,
Dvoj.	1.	naj <u>delava</u> , -ve,	naj <u>neseva</u> , -ve,	naj <u>goniva</u> , -ve,
	3.	naj <u>delata</u> , -te,	naj <u>neseta</u> , -te,	naj <u>gonita</u> , -te,
Mnozñ.	1.	naj <u>delamo</u> ,	naj <u>nesemo</u> ,	naj <u>gonimo</u> ,
	3.	naj <u>delajo</u> ,	naj <u>nesó</u> ,	naj <u>gonijo</u> .

Dopustno- pogojni.

naj bi delal, a, o itd.

naj bi bil delal, a, o itd.

4. Velewni naklon.

Edn.	1.	<u>delaj</u> ,	<u>nesi</u> ,	<u>goni</u> ,
	2.	<u>delaj</u> ,	<u>nesi</u> (naj nese),	<u>goni</u> (naj goni).
	3.	<u>delaj</u> , (naj dela),		

Dvoj.	1. delajva, -ve,	nesiva, -ve,	goniva, -ve,
	2. delajta, -te,	nesita, -te,	gonita, -te,
	3. (naj delata, -te),	(naj neseta, -te),	(naj gonita, -te).

Množn.	1. delajmo,	nesimo,	gonimo,
	2. delajte,	nesite,	gonite,
	3. (naj delajo),	(naj neso),	(naj gonijo).

5. Deležniki.

zdanjega časa :

I. delaje,	nesê,	(gonê),
II. delajoč, a, e,	nesoč, a, e,	goneč, a, e,

preteklega časa :

I. (pri)delavši,	(pri)nesši,	(do)gonivši,
II. delal, a, o,	nesel, nesla, neslo,	gonil, a, o,
terpne oblike : de-	nesen, a, o,	gonjen, a, o.
lan, a, o,		

6. Nedoločni naklon.

delati,	nesti,	goniti.
---------	--------	---------

7. Namenivni naklon.

delat,	nest,	gonit.
--------	-------	--------

8. Glagolnik.

delanje,	nesenje,	gonjenje.
----------	----------	-----------

Opombe : (k vzoru I.)

1. Po vzoru I. se spregajo skoz in skoz samo nekteri glagoli V. verste; zastran tistih časov in naklonov pa, kateri se ravnaajo po nedoločnem naklonu, spregajo se po njem vsi glagoli V.

in VI. verste, in pa tisti III. verste, katerim se nedoločni naklon končuje na **ati**.

2. Nekteri glagoli V. verste imajo za zdanji čas dvoje obliko, namreč po I. in po II. vzoru; mikati—mičem, mikam; pihati—pišem, piham; sukati—sučem, sukam; klepati—klepljem, klepam;

(k vzoru II.)

1. Po vzoru II. se spregajo popolnoma samo glagoli I. verste; glede na zdanji čas, velevni naklon in deležnik zdanjega časa pa se deržé tega vzora tudi vsi glagoli II. in VI. verste in nekteri V. verste.

2. Tretja oseba množnega števila v zdanjem času ima pri nekterih glagolih samo daljšo obliko (-ejo), deležnik zdanjega časa pa se vselej naredi le iz krajše oblike (če tudi v govorjenju ni navadna); n. pr. tresejo—tresoč.

3. Nekteri glagoli VI. verste lahko prestopijo na V. versto s tem, da končnico nedoločnega naklona ovati spremené v avati ter se po tem lahko spregajo po I. vzoru; n. pr. okopovati — okopujem, ali pa: okopavati — okopavam; obdelovati — obdelujem, in obdelavati — obdelavam itd.

4. Glagol moči (mog), ima v zdanjem času r namesto ž; morem, moreš, more itd. del, mogoč, mogel, mogla, moglo; (pre)možen.

5. Primérjaje zdanji čas vseh treh vzorov najdemo te le povsod enake pripone za razne osebe edinega, dvojnega in množnega števila, namreč:

n.	Edn.	Dvoj.	Množ.
1.	—m,	-va, -ve,	—mo,
2.	—š,	-ta, -te,	—te,
3.	—	-ta, -te,	—jo (ó, é).

Te končnice veže z osnovnim zlogom neki samoglasnik, tako imenovana spona; n. pr. nes-e-m, šte-je-m, pi-je-m, hval-i-m itd. ker brez spone bi se glasili: nesm, štem, pí-m, hvaim.

Vendar pa imamo nekoliko glagolov, ki te končnice res naravnost (brez spon) k osnovnemu zlogu pritikajo. Ti so: dam, jem, vem, grem, in se spregajo v zdanjem času tako:

1. da-m,	je-m,	ve-m,	gre-m,
2. da-š,	je-š,	ve-š,	gre-š,
3. dá,	jé,	vé,	gre,
1. da-va, -ve,	je-va, -ve,	ve-va,	gre-va,
2. {	das-ta, -te, jes-ta, -te,	ves-ta, -te,	gres-ta, -te,
3. }			
1. da-mo,	je-mo,	ve-mo,	gre-mo,
2. das-te,	jes-te,	ves-te,	gres-te,
3. dado (dajo),	jedo,	vedo	gredo.

S spono bi se glasili (in se tudi kje kod slišijo) ti glagoli tako: dadem, dadeš, jedem, jedeš, vedem, vedeš, gredem, gredeš.

Delež. zd. časa: jedoč, vedê, vedoč, gredê, gredoč.

Skrajšano spregajo se tudi: smeti, smem, zuati, znam, dospeti, dospem, umeti, umem.

(K vzoru III.)

1. Popolnoma po vzoru III. se spregajo samo glagoli IV. verste, v zdanjem času in dotičnih deležnikih in v velevnem naklonu se ga držé tudi glagoli III. verste, v sestavljenih časih pa in naklonih, kateri se ravnaajo po nedoločniku, držé se ga vsi glagoli II. verste.

2. Tretja oseba množnega števila v zdanjem času ima pri nekterih glagolih samo daljšo obliko (-ijo), deležnik pa se vendar dela le iz krajše, n. pr. nosijo—noseč, hvalijo—hvaleč itd.

3. Glagoli III. verste na -eti, vjemajo se v tistih časih in naklonih, ki jih izpeljujemo od nedoločnega naklona, bolj z vzorom II, samo da imajo v deležnikih preteklega časa polnoglasni e iz nedoločnega naklona, torej n. pr. prileteti—priletevši, priletel, —letelo; želeti—poželevši, želel, želela, želelo.

Terpna oblika.

§ 137. Kaj je terpna oblika, slišali smo v §§. 108 in 111.

Razen deležnika preteklega časa (§§. 127, 2.), slovenski glagol nima posebne terpne oblike.

Terpno obliko nadomeščujemo najraje z glagoli tvorne oblike.

Zlasti pa moramo vzeti glagol tvorne oblike takrat, kadar imenujemo podmet, ki kaj dela in kterega djanje prehaja na kak predmet; n. pr. Bog je vsotvaril nebo in zemljo. Sosed je voli prodal in konja kupil. Učitelj podučuje učence, hvali pridne, svari in opominja nemarne.

V teh stavkih se naznanjajo podmeti: Bog, sosed, učitelj, kterih djanje prehaja na predmete: nebo in zemlja, voli, konj, učenci.

§. 138. Kadar pa hočemo le zgolj naznaniti, da podmet stavka ne dela sam, marveč da neko tuje djanje tako rekoč terpi, pa ne imenujemo osebe ali reči, od ktere to djanje izhaja, tedaj dobiva glagol terpni pomen.

Daje se pa prehajavnemu glagolu terpni pomen:

1. Če se mu pridene povračavni zaimek *se* (Gl. §. 112): n. pr. Kodar solnče teče, povsod se kruh peče. Kar se rodi, smerti zori. Terta se sadi, gnojí, okopava, obrezuje. Hiša se zida. S pestjo se je zernjiče sejalo, snopje se na ramah znaša. Kruh se jé, se je jedel in se bo jedel.

Naloga. Premenite prejšnje stavke v tvorne s tem, da imenujete primeren podmet, od kterega djanje izhaja; n. pr. Ljudje jedo kruh, so ga jedli in ga bodo jedli . . .

Opomba. Tako se pa terpni pomen ne more naznaniti, kadar je glagol že sam na sebi povračaven (§. 112), ali kadar je podmet stavka stvar živeča, na katero se lahko nje lastna djavnost povrača. Smemo reči: n. pr. Danes se pleše, jutri se bo de delalo. Napačno bi pa bilo: danes se veseli, jutri se bo jezilo (namesto: danes se veselimo, jutri se bomo pa jezili). Napačno je: Kako se v cerkvi vede (namesto: kako se ljudje v cerkvi vedejo; kako naj se človek v cerkvi vede). Dvoumno je dalje, če bi se djalo: ta učenec se hvali, kadar hočemo dopovedati, da se ne hvali sam, ampak da ga hvalijo drugi.

2. Terpni pomen se opisuje tudi s tretjo osebo množnega števila; n. pr. iščejo ga s pismi, hvalijo te (namreč ljudje).

3. Terpni pomen se izrekuje, če se terpnemu deležniku preteklega časa pridoda pomožni glagol biti, bivati, namreč:

a) za zdANJI čas znanivnega naklona, n. pr. klican sem, vabljeni ste, tepeni so.

Opomba. Pravi zdANJI čas more se samo s terpnim deležnikom nedoveršnih glagolov izreči.

b) za pretekli čas, n. pr. Slaba sekira še nikoli ni bila s tnala ukradena. Dopolujeno je, kar je bilo prerokovano po prerokih. Vprašan sem bil, kje sem bil ranjen. Klican sem bil, povabljeni ste bili. Tepeni so bili.

c) za prihodnji čas, n. pr. Ne sodite, da ne bodete sojeni. Kar je storjeno, vse bode razodeto. Klican bodem, povabljeni bodete. Tepeni bodo.

d) za pogojni naklon; n. pr. Če bi hruška bila cepljena, bilo bi nje sadje bolj čislano.

e) za dopustni naklon, n. pr. Naj bode češčena vekomaj Božja modrost!

f) za velevni naklon, n. pr. Bodi pohvaljena večna dobrotā! Božje ime bodi češčeno!

g) za nedoločni naklon, n. pr. Bolje je biti hvaljen nego grajan. Teško je človeku zaničevanemu biti.

* *Naloga.* Prepišite te le stavke, izrazite pa terpi pomen s terpiim deležnikom: Trava se je pokosila, posušila in spravila. Nabralo se je dosti klaje. Z njo se bode preredita živina čez zimo. Tudi žito se je poželo, nekaj se ga je že omlatilo in semlelo; drugo se suši v kozolcih in se bode pozneje omlatilo, zvežalo, obravnalo in v žitnico shranilo. Krompir se bode na jesen izkopal, prebral in v klet znosil. Zelje se bode posekalo, otrebilo in na nožeh zrezalo.

Nepopolni in nepravilni glagoli.

§. 139. Glagol *grem* (glej opombo 5 na str. 109) ima samo zdanji čas in deležnike zdanjega časa (*gredé, gredoč, a, e*); za prihodnji in pretekli čas se rabi osnova *šed*: *šel, šla, šlo sem, si, je, bodem, bodeš, bode* itd. Nedoločni naklon pa je zopet od drugega glagola, namreč: *iti*.

Ta glagol: *iti, idem* (*pridem, pojdem, dojdem, prejdem, zajdem, snidem se*) sprega se v zdanjem času in velevnem naklonu pravilno po vzoru II.; za pretekli in prihodnji čas pa prevzema tudi, kakor: *grem*, osnovo *šed*, torej *šel* (*prišel, pošel, došel, prešel, zašel, sešel se je, bode*).

Naloga. Prepišite te le stavke in prestavite glagole v pretekli čas: Danes gremo zgodaj v šolo in pridemo za časa. V šoli se snidemo otroci iz vse vasi, in čas nam hitro prejde. Po šoli pojdemo zopet domu, ker nam je pot znana, nobeden od nas ne zajde.

§. 140. Nepravilno se spregata *hoteti, imeti*, ki po nedoločnem naklonu spadata v III. versto, namreč:

Edn.	1. hočem (čem)	imam,
	2. hočeš (češ)	imaš,
	3. hoče (če)	ima,
<hr/>		
Dvoj.	1. hočeva (čeva), -ve,	imava, -ve,
	2. hočeta, (četa) -te,	imata, -te,
	3. hočeta, -te,	imata, -te,
<hr/>		
Množ.	1. hočemo (čemo)	imamo,
	2. hočete (čete)	imate,
	3. hočejo (čejo, hoté).	imajo.

Veleyini naklon: hoti, imej.

Deležnik zdanjega časa:

hoté, hoteč, imaje, imajoč,

preteklega časa:

hotel, hotela, hotelo; imel, imela, imelo.

hotel, hotla, hotlo.

Glagolnik: hotenje, imetje.

Z nikavnico ne se v zdanjem času stapljata v: nečem, nečeš, neče, nečeva, nečeta, nečemo, nečete, nečejo (neté) — nimam, nimaš, nima, nimava, nimata, nimate, nimajo.

Z okrajšano obliko; čem, češ, itd. ne sme se začeti stavek, kakor se ne začenja s besedicami: ga, mu, se, bom, boš, bo (Glej §. 56).

Osmi oddelek.

Prislovi.

§. 141. Kaj so prislovi, glej v §. 21, 7. Prislovi stojé navadno pri glagolu.

1. Vprašavni prislovi: kdaj? odkod? dokod? kje? kam? kod? doklej? odklej? kako? koliko? kolikrat? zakaj? čemu? n. pr. Kdaj se selijo ptiči od nas v toplejše kraje? Kam popotuje lastovica? Odkod vleče veter? Kam teče Sava? Kje izvira Soča? Kako se sprega glagol kleti v zdanjem času?

2. Prislovi, ki znanijo čas (na vprašanje kdaj?): zdaj, koj (tekoj), danes, nocoj, totodi, letos, precej, kdaj, še, potlej, jutri, drevi, k letu, kmalu, časoma, nekdam, že, tedaj, včeraj, davi, sinoči, lani, predlanskim, prej, davno, kadarsi bodi, marsikdam, malokdam, vsegdar, vselej, nikdar, nikoli, zjutri, zvečer, zgodaj, prezgodaj, pozno, itd. n. pr. Danes meni, jutri tebi. Imej vsegdar Boga na misli. Hudoben človek nikdar ni srečen, Drevi utegne marsikaj drugače biti, kakor je

davi bilo. Zdaj zvoní. Prej delajmo, potlej bodemo počivali.

3. Prislovi, ki znanijo kraj: tu, tukaj, tod, sem, tam, ondi, tje, kjerkoli, koderkoli, kamorkoli, nekje, nikjer, drugej, notri, zunaj, doli, spodej, gori, spredaj, sredi, zadi, povsod, zraven, blizu, daleč itd. n. pr. Bodimo kjerkoli, povsod je Bog z nami. Zunaj lep, znotraj slep. Jabelko ne pade daleč od jablane.

4. Prislovi, ki kažejo način, kako se kaj dela ali gōdi: tako, drugače, marsikako, nikakor, iznenadi, nenadoma, skrivši, visoko, globoko, lepo, slovenski, popolnoma, nagloma, na robe, narazno, tikoma, vedoma, lahkoma, polagoma, samotež, n. pr. Zid stoji navpik. Orel leta visoko. Lan se dá tenko presti. Majhen lonček hitro skipí. Bolje nekako, kakor nikakor. Ali samotež voziček pelješ? Vznak leži. Dež curkoma lije.

Naloga. Preberite §§. 125 in 126 te slovnice o prislovnih deležnikih.

§. 142. Vsak pridevnik s končajem srednjega spola lahko rabimo za prislov; n. pr. Sosedov sin lepo piše. Solnce svetlo sije. Ne govori pretiho; glasno povej, kar hočeš. Oče je sinu modro svetoval in ga je živo opominjal, pa bilo je zastonj. Roža in vijolica prijetno dišite. Preja je debelo predena.

Nekteri pridevniki na -ski se rabijo tudi s končajem moškega spola za prislove; n. pr. Moj

brat govori nemški in angleški (ali pa: po nemško in angleško, tudi: po nemški in angleški).

§. 143. Prislovi načina, narejeni iz pridevnikov, lahko se stopnjujejo kakor pridevniki, najraje s končnico **-eje**; n. pr. čisto, čisteje, najčisteje. Janez piše lepo, Šimen piše lepše, Štefan pa najlepše.

Nepravilno se stopnjujejo:

dobro	bolje	najbolje!
dolgo } daleč }	dalje, delj	najdalje
mного } (veliko) }	več	največ
malo	manj	najmanj
berž	préd, préj	najprej
blizu	bliže	najbliže
nizko	niže	najniže
visoko	više	najviše
lahko	laglje, lože	najlaglje.

Opomba. Druge nepregibne besede (§. 21, odst. 6—9) se drugod v misel jemljó, tako zlasti: predlogi v tretjem oddelku o padežih (§§. 59—67), vezniki pa v naslednjem devetem oddelku o stavkih (§§. 149—153).

Deveti oddelek.

O stavkih.

§. 144. Stavek je ali prost ali pa zložen, po tem, koliko misli razodeva; n. pr. Kopriva žge. Jabelko je rudeče. Nož je orodje. Učimo se. — Pomagaj sosedom in oni bodo tebi pomagali. Kadar solnce vzide, obledé zvezde. Kakor se posoji, tako se povračuje.

Prosti stavki.

§. 145. Prosti (edini) stavek je gol ali pa razširjen. Gol je stavek, kadar ima samo podmet in povedek (subjekt in predikat). Kadar je povedek druga ktera beseda a ne glagol, pripenja se tak povedek k podmetu z vezjo; sem, si, je itd. Podmet, povedek in vez so glavni členi stavka; n. pr. Drevo raste. Čebela brenči. Voda teče. Volk tuli. Žito zeleni. Ilovica je mehka. Steblo je votlo. Svinec je težak. Praprotni je rastlina. Šipek je germ. Jastreb je tica ujeda.

Opomba 1. Brez glagola ne more biti stavka. Včasih se vendar vez zamolči, n. pr. mladost norost.

Opomba 2. Podmet stavka je sploh v prvem padežu; samo pri nikavnem ne-bitu stoji v drugem padežu; n. pr. Gospoda ni tukaj. Velikega mraza ni bilo.

Razširjeni stavki so taki prosti stavki, kateri imajo poleg glavnih členov še druge besede, ki se z njimi podmet ali pa povedek bolje določuje. Besedam, s katerimi se bodi podmet bodi povedek bolje določuje in pojasnjuje, pravi se stranski ali pritični členi stavka; n. pr. Mlado drevo čversto raste. Pridna čebelica veselo brenči. Gladni volk tuli. Petelinovo pérje je pisano. To drevo je šibko. Vse rastline serkajo s koreninami vlago iz zemlje. Umetnost je vsakemu koristna. Snaga je Bogu draga. Popisan papir ni čist. Suha zemlja je terda. Vadite se pridnosti že v mladosti. Bog je povsod z nami.

Naloga. Povejte, ktere besede so v prejšnjih stavkih stranski členi in ktere izmed njih določujejo podmet, ktere povedek.

§. 146. Gole stavke razširjamo:

1. Če pridenemo k samostavniku pridevnik, zaimek, številnik ali kak samostavnik v drugem padežu ali pa samostavnik združen s predlogom. Besedam, s katerimi samostavnike v stavku tanje določujemo, pravimo: prilastki; n. pr. Staro drevo se ne dá pripogniti. Morska voda je slana. Tergamo zrelo sadje. Moj nožič je oster. Bolje je hranjeno jajce kot sneden vol. Ta hiša je visoka. En učenec je izdal Gospoda. Vsako četrto leto je

prestopno. Skorja mladih dreves je gladka. Zaupanje v Boga okrepčuje terpečega. Mana je imela slast kakor kruh z medom. Zdravje je največje bogastvo.

Naloga. Dajte k sledečim samostavnikom priležne prilastke. David je premagal — Goljata. — vertnik (vertnar) zaliva — cvetic, odrezuje — veje. Jelka je — drevo. Ovca je — žival. Iz — lubja delajo čreslo. Iz — semena delajo olje. — ptiči hitro plavajo. Oče je glava —. Orla imenujejo kralja —. — obleka je topla. — hiše so terdne.

2. Če kak glagol ali pridevnik, da bi se bolje razumel, s katero besedo dopolnimo. Vsaka beseda, s katero naznanjamo, na koga se nanaša djavnost ali pa lastnost podmeta, imenuje se predmet ali dopolnilo.

Glagoli in pridevniki, ki potrebujejo dopolnila, imenujejo se predmetni; n. pr. Po noči vidimo na nebu zvezde. Slišim ropot. Ribe imajo merzlo kri. Ne verujte prilizovalcem! Dajajte miloščino ubogim! Ezav je prodal Jakobu perorojenstvo. Mati je obdarovala otroke s sadjem. Jonatan je bil Davidu zvest. Natergajte cvetic. Vsak delavec je vreden plačila. Iskra velik ogenj užge.

Naloga 1. Poiščite v prejšnjih stavkih predmetne glagole in pridevnike, in podčrtajte predmete, s katerimi se dopolnjujejo.

Naloga 2. Izpišite iz §. 59 te slovnice glagole ali pridevnike, ki so tam dopolnjeni z drugim padežem.

Naloga 3. Izpišite iz §. 60 v slovnici stavke, kjer je predmet v tretjem padežu.

3. Kadar k povedku pridamo besede, s katerimi bolj na tanko naznanjamo, kdaj, kje, kako ali zakaj se nekaj dela ali godi. Takim besedam, s katerimi določujemo čas, kraj, način ali vzrok djavnosti, pravi se prislovna določila.

§. 147. Prislovno določilo izrekujemo ali z gollimi prislovi, tudi prislovnimi deležniki, ali s samostavniki, ki imajo pri sebi predloge, ali jih pa tudi nimajo, n. pr.

Določilo časa: Velike skerbi zgodaj lasé ubelijo. Previdnost nikoli ne škoduje. Imejte vsegdar Boga pred očmi! Pomagajte hitro! Pridite berž! Poleti je dan najdaljši. O sv. Mihelu dozori ozimno sadje. Planinar mora na zimo v nižavo. Jabelko je zjutraj zlató.

Določilo kraja: Z resnico najdalje prideš. Zrak obdaja našo zemljo z vseh strani. Solnce zahaja za gore. Roža rase na ternju. Ozka cesta pelje v nebesa. Glas se razlega po logu. Pojdite na ravnost. Prevzetija se povsod spotika.

Določilo načina: Vrana počasi leta. Zrele jagode prijetno diše. Škerjanec leté pojé. Glas gredé rase. Laž hodi ob eni nogi. Govorite na glas. Suha derva goré s plamenom. Vrata so na stežaj odperta.

Določilo vzroka in namena: Ves se tresem od straha. Od šale glava ne boli. Setev se je po dežju opomogla. Savel je preganjal Davida iz zavisti. Pervi stariši so bili za svojo nepokorščino iz raja izgnani. Človek je stvarjen za delo.

Naloga. Odgovorite na ta-le vprašanja in podčertajte prislovne določke: Kdaj je najbolje učiti se? Kdaj je treba potrebnemu pomagati? Kdaj se seje jaro žito? Kdaj se začenuja pomlad? Kdaj začenuja drevje cvesti? Kje leži Gradec, kje Ljubljana, kje Terst? Kje je bil sv. Mohor škof?

Kje rada lastovica gnjezdi? Odkod vlečejo merzli vetrovi? Kam se vzdigujejo soparji? Kako pojejo ptiči spomladi? Kako koraka pav? Po čem poznamo ptiča? Zakaj biva otrok strahovan?

Zloženi stavki.

§. 148. Zložen stavek je sestavljen iz dveh ali več prostih stavkov, ki so zvezani v eno celoto; n. pr. Dvakrat meri, enkrat reži. Nebesa pripovedujejo Božjo slavo, in delo Njegovih rok oznanjuje vesvoljni svet. Tudi najboljši otrok, če pride v slabo tovaršijo, lahko se izpridi.

§. 149. Deli sestavljenih stavkov so prosti stavki, ter so ali glavni stavki ali pa stranski stavki.

Glavni stavek je vsak stavek, kateri sam ob sebi dopoveduje celo misel, n. pr. Človek obrača, Bog oberne. Steblo se posuši, in zerno dozori. Vsa telesa so teška, za to pada tudi najmanjši prah k tlom.

Stranski stavek pa je tak stavek, kateri samo z glavnim stavkom vred izrekuje polno misel; n. pr. Kdor ne seje, ta ne veje. Kadar se bliska, ne hodi pod drevo. Kadar ni mačke doma, so miši dobre volje. Dokler si živ, delaj dobro; ko umerješ, ne bodeš utegnil. Kar te ne peče, tega ne pihaj. Nihče ne vé, doklej bode živel. Kdor čaka, tudi dočaka.

§. 150. Zloženemu stavku, ki ga sestavljajo sami glavni stavki, pravi se združno-zložen

stavek; če pa obstoji iz enega glavnega in enega stranskega stavka, takrat se imenuje poddružno-zložen stavek.

Združno-zloženi stavki.

§. 151. V združno-zloženih stavkih stojé stavki ali zgolj eden poleg drugega, ali jih pa vežejo vezniki: in (i), pa, in pa, a, ter, tudi, pak, potem; zakaj, kajti, za to, torej, za tega delj; ali, pa, toda, vendar, le, samo, sicer itd.

Posamezni stavki se odločujejo eden od drugega z vejico; če so daljši, deva se med nje podpiče (Glej §. 14); n. pr. Solnce vzhaja izza górn; po vsi okolici se daní. Delajte dobro, in ne pride hudo na vas. Naši predniki so za nas drevje sadili, sadimo tudi mi drevje za naše zanamce. Naša zemlja ima podobo krogle; tudi druga nebna telesa so okrogla. Varujmo se grehov; kajti grehu kazni za petami hodi.

Zdravje je velik dar Božji; za to moramo zelo ceniti ga. Miši so čebelam škodljivke; za to mora čebelar dobro paziti nanje. Noč ima svojo moč, dan pa je od Boga dan. Zdaj me mraz trese, zdaj spet vročina kuha. Žetev je sicer velika, ali delavcev ja malo. Rožice lepo cvetó, pa vendar enkrat odcvetó. Vse nas zapustí v smerti, le dobra dela gredo z nami.

§. 152. Združni (sporedni) stavki, ki imajo isti podmet ali isti povedek, ali ki imajo kateri drugi člen vkupno, imenujejo se skrajšani stavki; n. pr. Ogenj sveti in greje. Solnce, mesec in zvezde so nebna telesa. Jaz in ti sva učenca. Pravični in krepostni ljudje dobé plačilo pri Bogu. Rože in vijolice sprelepo dišé.

Skrajšani stavki se stikajo z vezniki: in, i, ne le, ampak tudi, ne samo, temuč tudi, kakor — tako, nekaj — nekaj, bodi, bodi, ne — ne, ni — ni, niti — niti, pa, ali, ali pa, za to; n. pr.

Premičnice (planeti) in družice tekajo okoli stalnic. Severni narodje delajo iz sobove (jelenove) kože ne samo obleko, temuč tudi šotore. Kakor konja tako rabimo tudi vola za vožnjo. Rastline serkajo potrebno vlago nekaj s koreninami iz zemlje, nekaj s listjem iz ozračja. Čista voda nima ni barve ni duha. Pav ima lepo pérje, pa gerde noge. Kovine se dobivajo iz zemlje bodi čiste, bodi (ali pa) v rudah. Živali nimajo uma; za to ne morejo ločiti dobrega od zlega. *žirafa*

Naloga 1. Razstavite prejšnje stavke v proste stavke, n. pr. Premičnice tekajo okoli stalnic. Družice tekajo okoli stalnic.

Naloga 2. Skerčite te le stavke tako, da bode iz več stavkov po en sam stavek: Drevo rase, drevo cvete. Hrast je gozdno drevo, bukva je gozdno drevo. Zidarji stavijo hiše, tesarji stavijo hiše. Pri potopu sveta so poginili ljudje; pri potopu sveta so poginile živali. Korenino razločujemo na vsaki rastlini; deblo ali steblo razločujemo na vsaki rastlini. Žirafa ima dolg vrat; žirafa ima truplo kratko. Iz solitarja dela se smodnik (strelni prah), iz žepa dela se smodnik, iz oglja dela se smodnik. Jeleni živé v gozdih, jeleni se redé v zverinjakah. Ne bodimo skopi, ne bodimo zapravljivi. Iz zlata se kujejo denarji, iz zlata se delajo dragotine.

Kadar je v skrajšanem stavku več podmetov različnih, kar se tiče osebe, ravná se povedek po prednejši osebi; n. pr. Jaz in ti pojdeva skup. Ti in tvoj brat lepo pišeta.

Če so podmeti različnega spola, ima v povedku moški spol prednost pred ženskim, ženski prednost pred srednjim spolom; n. pr. Sin in hči sta odšla. Ljudje in živali so poginili.

Podružno-zloženi stavki.

§. 153. V podružno-zloženih stavkih nadomeščuje se s stranskim stavkom bodi podmet, bodi povedek, prilastek, predmet ali pa prislovni določek glavnega stavka; n. pr.

Stranski stavek nadomeščuje podmet:

Kdor laže, tudi krade. Kdor se terna boji, ne bo natergal rož. Kar škoduje, to uči. Otrokom se spodobi, da so vljudni. Kogar je kača pičila, ta se zvite vervi boji. Da solnce stoji, to je gotovo.

Stranski stavek nadomeščuje povedek:

Bog je tisti, kateri je vse stvaril. Lažnik je, kdor drugače govori in drugače misli. On bi bil rad to, kar je bil njegov oče.

Stranski stavek nadomešča prilastek:

Človek, kateri greši, vreden je kazni. Deček, ki sem hodi, je moj prijatelj. Vodi, ktera iz zemlje izvira, pravimo studenec. Bog je dal Mojzesu zapoved, naj odpelje Izraelce iz Egipta. Dela, ktero danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri. Ni ga človeka, da bi vse vedel.

Stranski stavek je namestnik predmeta:

Ne voli za prijatelja, kogar ne poznaš. Izpolni zvesto, kar si obljubil. Ne verjemi tem, kateri se ti prilizujejo. Gospod Jezus je pred napovedoval, da od mrtvih vstane. Vsak človek si želi, da bi bil zdrav. Kogar Bog ljubi, tega kaznuje.

Stranski stavek stoji namesto prislovnega določila:

Kadar nevihta prejde, oglasé se zopet ptiči v logu. Tergaj hruške, kadar so zrele. Ptič ne leta, dokler mu peruti ne zrasedo. Terta se joka, predno rodi. Hudobneža pomi-luj, ko se mu najbolje godi — Kjer je odperto, tam stopi notri; kjer je zaperto, tam poter-kaj. Ne kopaj se, kjer je globoko. Koder jagnjiče skače, dá Bog tudi pašé. Kjer laž kósi, tam ne večérja. Vsaka tica rada tje leti, kjer se je izvalila. Truplo se verne tje, odkoder je bilo vzeto. — Govori tako, da te razumem. Kakoršno je bilo živ-ljenje, takšna bode tudi smert. Kakor nase-ješ, tako bodeš žel. Čim više kdo stoji, tem niže more pasti. Več ko je lažnikov, laglje se izvé resnica.

Stranski stavek lahko stoji pred glavnim stavkom ali za njim, ter se loči od njega z vejico. Če pa stoji sredi glavnega stavka, imeva vejico pred seboj in za seboj; n. pr. Kdor ne dela, naj tudi ne jé. Naj ne jé, kdor ne dela. Ta, kdor ne dela, naj tudi ne jé.

Naloga 1. Poskušajte iz zgornjih zloženih stavkov narediti proste stavke s tem, da stranski stavek zamenite s primernim samostavnikom, pridevnikom itd. n. pr. Lažnik tudi krađe. Bog je stvarnik vsega itd.

Naloga 2. Odgovorite na ta le vprašanja z zloženimi stavki: Kdo ima kmalu dosti? Kdo bode povišan in kdo ponižan? Kaj se spodobi kristijanu? Kaj se samo hvali? Kteri učenci bivajo v šoli pohavljeni? Koga nihče ne hvali?

Česa je učitelju mar? Komu ne smemo zaupati? Česa bi se nekđaj kesali? — Kđaj se mora železo kovati? Kđaj je prišel Jezus s svojimi starši v Jeruzalem? Kđaj vidimo mavrico na nebu? Kje se žito ne ponaša dobro? Kje ni prepira? Kako se imamo vsegdar vesti? Kako govori odkritoserčni človek? Kako teče naše življenje? Zakaj je treba slišati dva zvana?

§. 154. Kak pregovor, kak stavek iz ktere knjige, ali kar je kdo rekel, lahko na ravnost, od besede do besede povemo.

Po navadi stoji pred takim dobesednim govorom ali izrekom vvodni stavek, za katerim se dene dvopičje (:). Ako pa vvodni stavek stoji v sredi govora, ktereга od besede do besede ponavljamo, ali če prihaja za njim, loči se od njega z vejico. Verh tega se tak govor ali izrek rad še od spredaj in zadaj oznamlja z ušesci. N. pr. Oče je zbudil svoje otroke, rekoč: „Vstanite, napravite se!“ — „Vidite,“ djal je oče, „solnce, luno in zvezde je naredil Bog in odkazal jim pot po nebeški terdnini.“ — „Kaj pa šumljā za tem germovjem?“ vpraša deček.

Naloga. Pridenite tem le izrekom vvodne stavke: Sveta pri modrem išči! (Tobija sinu). Kdor maže, temu kaže (Pregovor). Kakoršno delo, tako plačilo (Pregovor). Kje je tvoj brat? (Bog Kajnu). Bog se napuhnjenim ustavlja, ponižnim pa daje milost. (Sv. Peter.) Dajte cesarju, kar je cesarjevo, in Bogu, kar je Božjega (Jezus Izraelcem).

§. 155. Včasih pa tega, kar je kdo govoril, ne ponavljamo na ravnost, od besede do besede, marveč samo pripovedujemo o tem. Tedaj se tak govor odločuje od vvodnega stavka z vejico, in pristavi se mu veznik da, pri vелеvnih stavkih pa naj; n. pr. Salomon pravi, da ni nič novega pod solncem, in da nihče ne more reči: Glejl to je novo. Pregovor pravi, da je boljši dober glas kakor zlati pas. Oče je zbudil otroke in rekel, naj vstanejo in se napravijo.

Nauk,

kako se pisma ali listi in opravični sestavki pišejo.

Vvod.

(Učiteljem.)

Listi in opravični sestavki, s katerimi razodevamo svoje misli drugim, zlasti nepričujočim, so v vsakdanjem življenju tako navadni, tako koristni in včasih neogibno potrebni, da je današnjega dne res milovanja vreden, kdor ne zna takih pismenih naznanil sestavljati. Zelo mora torej mar biti vsakemu, da se nauči, kako se listi ali pisma spisujejo.

Pervi nauk o tem daje šola, zlasti pa ljudska šola.

Vpraša se samo, kako naj šola pri tem nauku ravna, in doklej naj gre v njem.

Če preudarimo, kaj so listi in opravični sestavki sami na sebi, vidimo, da so niz ali versta

stavkov, t. j. z besedami naznanjenih misli, ktere so za neki namen ubrane ali zverstene. Kdor pa hoče v neki namen stavke stikati, ta mora prej že znati misliti in svoje misli pravilno vezati.

Potrebno je pa tudi, da djanje in nehanje vsakdanjega življenja že nekoliko pozná.

Iz tega se vidi, da je posebnemu nauku za pisanje listov in opravihnih sestavkov še le čas, ko podučevanje v ljudski šoli k koncu gre, ko so vse slovniške vaje v maternem jeziku dognane in je tudi učenec že zmožen, da potrebe in opravila družbenega življenja razume. —

Za opravilne sestavke veljá to brez izjeme; pa tudi za sestavljanje pisem učenci sploh niso zmožni, kakor še le tedaj, ko so bili za to pripravljani z vajami v branju, v dopovedovanju tega, kar so brali, v učenju na spomin, v popisovanju reči, ktere jih obdajajo, v zapisovanju svojih misli in čustev, ki so jih v raznih okoliščinah imeli.

Vendar pa bode dobro in koristno, da se z malimi, umevnimi pisemci že prej začne. Kdaj pa naj se začne s tem ukom, to se mora prepustiti učitelju samemu, da on presodi po zmožnosti svojih učencev.

Narekuje naj jim in prepisati daje kratke, lahko umljive liste. Vsak list naj jim dobro razloží in razbere stavek za stavkom in naj jim po tem dá primerno nalogico, nebi li mogli napisati sami podobno pisemce, to se vé da o takih rečéh, ki so jim popolnoma znane.

Zlasti se podá dobra prilika k vadbi v sestavljanju listov, kadar učitelj pri slovnških vajah pride do zaimkov, ki se v pismih pogostoma rabijo. Kar se pisave same ali zloga tiče, naj se polagoma napreduje od manj teškega k težjemu; namesto samih prostih pripovedovavnih stavkov naj se malo po malo vpeljujejo vprašavni in želevni stavki in med glavne naj se vplete po kateri postranski stavek. Važen pripomoček k temu, da učenec zadobi ročnost in umetnost, ktere je treba k sestavljanju listov, bodo mu popisi, kakoršnih najde za posnemo v Berilih. Tudi v tem naj učitelj mladino uri in vadi. Popisujoč to ali uno reč, navadi se učenec misli po nekem razumnem redu sestavljati in zastran reči, ki jih je kje vidil, določno pripovedovati, kaj je na njih spomina vrednega.

Tudi z opravljenimi listi lahko se po malem že prej začne, zlasti z zapiski domačega gospodarstva, z računi, naznanili, popotnicami, prejemnimi listi, dolžnimi pismi itd.

Tu bode učitelj učencem najpred pripovedavaje razlagal opravila, ki se primérjajo v vsakdanjem življenju, in na ktere okoliščine je pri njih treba paziti.

Iz tega bodo učenci malo po malo zapopadli, čemu je ta ali óni sestavek potreben in zakaj mora biti takošen in ne drugačen. Učitelj naj jim daje primere, ter naj jim razloži, kaj je pri vsakem poglavitno, da bodo razumeli. N. pr. da se v prejemnem listu mora povedati, kdo je prejel, kaj je

prejel, od koga in kdaj je prejel? ali pa v pobotnici: koliko denarjev je kdo prejel, od koga, zakaj in kdaj? ali v računu: katero delo je storjeno ali katero blago je oddano, po kateri ceni, koliko znese vse skup v denarjih, kdo izdaja račun in komu?

V zadnjem razredu po tem naj se učencem dá v roke le-ta Nauk, ki bo vodilo tako za učenca kakor za učitelja.

Deli se na dvoje: prvi del govori o pismu ali listu, drugi pa o opravičnih sestavkih.

Opravični listi na konci prvega dela so tako rekoč most, ki pelje k pravi opravičnim sestavkom.

Kdor pregleda, kaj ima ta nauk v sebi, spoznal bode tudi red, ki koristnemu podučevanju najbolj služi; najpred gredó primeri ali zgledni sestavki, za njimi poduk, in na zadnje so naloge.

Pri pismih različnega zapopadka niso povedane naloge, ker se v vsakem primeru posebej ravna po okoliščinah, kakor da bi se dale z besedami omejiti. Tudi jih bo lahko najti učitelju, ako pisma, ki so tu v bukvah, z učenci prebira in dobro pretresuje. Berž pri prvem pismu n. pr. ponudi se naloga, ki se lahko učencem dá, namreč, da napišejo odgovor na to pismo. Koliko 'da more učenec pri tem pokazati samostojne djavnosti, to bomo razumeli, če reč bolj na tanko premislimo. Sploh se more reči, da bode odgovor na Janezovo pismo v sebi imel zahtevana sporočila in pa zahvalo

za skerb in sočutje. Vendar, gledé na zapopadek Janezovega pisma, lahko si mislimo nekoliko mogočih prigodkov, n. pr.

a) Šimena in brata njegovega je huda ura zajela, in nista našla nikjer zavetja.

b) Nevihta ju je vjela, ali ona sta našla streho, kamor sta se skrila.

c) Vidila sta, da se strašna nevihta bliža, pa sta še vendar srečno dospela domu, predno se je ulilo.

Drugačne naloge so speljane v tretjem pismu. Kar se je namreč préd samo v poglavitnih rečeh povedalo, dopoveduje se tukaj obširno in tudi z manjšimi okoliščinami.

Sploh za učitelja ne bode težko, najti pripravnih primerov. Samo da učencem ne bode dajal takih pisem, kjer bi imeli govoriti o rečeh, ktere so jim čisto neznane ali za ktere jim manjka naravne besede. Za to se tudi izmed danih primerov ne more vsako pismo vzeti, da bi se na-nj odgovor napisal, niti da bi se obširneje izdelalo. Z mnogim se ne dá drugo storiti, kakor da se z mladino prebere in da se razjasni, kaj pismo v sebi ima, in pové, ktere so mu poglavitne misli. To poslednje je koristna vaja pri vsakem listu.

Pri opravljenih listih in sestavkih so pridjane nektore naloge, to da učitelj ni primoran samo njih deržati se.

Kar se zlasti tiče opravljenih sestavkov, bilo je préd vprašanje zastavljeno, koliko je v tem ljudski

šoli storiti. Ne sme se tu pozabiti, da namen ljudske šole ni, izobraževati mladež za kak poseben stan. Tudi je treba pomisliti, da po zdanjih razmerjih tergovstva bivajo nekatere verste opravičnih sestavkov tiskane ali litografirane, in da treba samo dostavljati, kakor kje okoliščina nanese; n. pr. nakladni, vozni listi, računi, pobotnice zastran obresti, menice; druge neke verste nasproti pa da se zavoljo svoje važnosti ne sestavljajo brez pomoči kakega pravnika, n. pr. dolžna pisma, pogodbe, oporoke; in zadnjič da je za največ opravičnih sestavkov potreba vedeti in poznati razne okoliščine, v kakoršne človek priti utegne, ki so pa učencem ljudske šole še premalo znane. Takih torej še lahko zapopasti ne morejo.

Ali z druge strani je ravno naloga razumnega začetnega podučevanja, in lepa njegova zasluga, da se po njem, kar je visoko, detinjemu umu in spoznanju malo po malo približa in da, kar je težko razumljivo in nenavadno, mladini malo po malo postane bolj jasno in znano. To velja sploh za vse predmete, ki se v ljudski šoli učé, in torej tudi za opravične sestavke. Gori se je že govorilo, kako je učitelju najpred ravnati. Ta le nauk pa kaže metodični razvoj dotičnih vaj. V njem je več verst opravičnih sestavkov, kakor to najbližja potreba učencev zahteva; to da ni da bi učenci morali sestavljati vse, kakor jih ima ta nauk. To bi bilo težko mogoče, in tudi bi zelo ne koristilo. Ali razumé naj jih učenec vse; po njih naj se duševno

vpelje v opravilstvo družbenega življenja, naj se pripravi za okoliščine, ki se lahko vsak dan primerijo, in ki jih je treba časih nagloma, vselej pa zrelo preudariti; in sploh naj se do dobrega prepriča, kako nam je pri opravilih neogibno potrebna previdnost, natančnost, rednost in pravilnost v mišljenju in izreki tega, kar mislimo, če nečemo priti v občutljivo škodo. To je najimenitnejša stran vsega poduka o opraviilih sestavkih.

Kdor pravilne sestavke tako zapopade in razume, temu tudi ne bode težavno sestavljati jih.

S tem, kar se je dotod reklo, dosti je naznanjena učna snov, ki jo obsega ta Nauk; drugo pové knjiga sama.

I. Pisma ali listi.

---

a) Pisma različnega zapopadka.

Primeri.

1.

(Vprašanje.)

Ljubi Šimen!

Močno me skerbi, da se ni morebiti tebi in tvojemu bratu včeraj pripetilo kaj neugodnega. Zakaj komaj pol ure potem, ko sta od nas bila odšla, pripodila se je strašna nevihta; blisk in grom, hud vihar in ploha, kakor da bi iz škafa lil. Ko je pri nas že curkoma lilo, utegnila sta Vidva na pol poti biti. Moji materi je bilo žal, da je Vaju pustila. Pa ker si Ti rekel, da Vama je oče določil uro, kdaj imata domu priti, ni Vaju hotela ustavljati. Ko je pa začel vihar razsajati, smo Vaju vsi milovali: „Ali sta že doma?“ — „Saj je ob poti dosti hiš, kjer lahko najdeta zavetje.“ — „Da bi jima le serce ne upadlo od hude ure!“ „I! Šimen se ne preplaši tako bitro, bode že brateca spravil naprej!“

Tako smo se pogovarjali in eden drugega tolažili. Vsi pa so mi terdo naročevali, da naj Ti pišem in vprašam Te, sta li srečno domu prišla in kako se Vama je po poti godilo? Nam vsem, sosebnost pa moji dobri materi bodeš jako ustregel, če nam obširno popišeš, kako sta včeraj hodila. Stori to še danes in ne izpusti tudi najmanjšega prigodka, ki se je Vama morebiti pripetil.

Med tem moram Ti odkrito povedati, da bi jaz včeraj bil stokrat raji z Vama ob hudi uri in plohi, kakor doma pod streho; no to se ve da kaj takega bi pred materjo ne smel ziniti. Bodi zdrav!

Tvoj

Janez.

V Svetem Vidu, dne 30. rožnika 1873.

2.

(Naznanilo.)

Draga sestra!

Veseli se z nami! Jakop je prišel domu. Včeraj, ko smo ravno pri večerji sedeli, stopi nenadoma v izbo. Lahko si misliš, kako smo se razveselili. Ljuba naša mati malo da se ni jokala od veselja! Jakopa sem komaj spoznal, tako zelo se je premenil; večji in krepkejši je in ogorelih lic. Vidi mu se, da je živel v južnih krajih.

Berž po prvem sprejetju in pozdravljenju je poprašal po Tebi, po svaku in Vajnih otrokih, kaka se Vama godi, ali sta dobila njegova pisma itd.

Vprašanja in odgovarjanja ni bilo konca ne kraja. Polnoč je že odbilo, ko smo se še vedno menili, dokler nas ni mati opomnila, da je Jakop truden in potreben počitka. Jakop mi je naročil, naj Ti poročim, da se je vernil, in naj Ti naznanim, da ga je misel, berž kakor v Ljubljani najsilniše reči opravi, na nekaj dni k Vam podati se. Pozdravljamo in poljubljamo Vas vse.

Tvoj

odkritoserčni brat

V Ljubljani, 20. vinotoka 1873.

Jože.

3.

(Prosilni list.)

Preljubi Blažek!

Bukve s podobami, ki mi si jih v nedeljo kazal, dopadle so mi tako, da bočem očeta zaprositi, da bi mi tudi take bukve kupil. Prosim, bodi tako prijazen, in posodi mi jih za en dan, da jih morem očetu pokazati. Verne Ti jih zopet nepokažene

Tvoj

France.

V Postojini, 12. grudna 1873.

4.

(Isti list obširneje.)

Ljubi Blažek!

Ko sem v nedeljo pri Vas bil, kazal si mi bukve, v katerih so podobe vsakoverstnih rastlin, kakoršnih ima naš kraj. Vsaki podobi je pridano

ime rastline, katero pred oči postavlja, in pa kratek popis od nje. Spoznal sem marsiktero zelišče, ki sem ga kdaj v gozdu ali na travniku vidil, ter sem iz Tvoje knjige zvedel, kako se mu pravi in kaj ima spomina vrednega na sebi. Bukve so mi tako dopadle, da si jih ne morem iz glave izbiti. Sklenil sem bil, da bom vsak belič, ki ga kje dobim, dotle hranil, da mi bode moči kupiti si jih.

Menda se spominjaš pregovora, kterega nam je gospod učitelj nedavno razkladal: „Človek obrača, Bog oberne.“ Danes sem se prepričal, da je resničen. Čuj, kaj se je zgodilo! Ob petih pride oče s sprehoda ter mi pové veselega obličja, da je srečal našega gosp. učitelja. Malo po tem me pokliče v svojo izbo, pa mi reče: „France! tvoj učitelj je s tabo zadovoljen; to me veseli. Tudi jaz bi tebi rad kako veselje napravil. Premisli, kaj bi ti sosebno ljubo a ob enem tudi koristno bilo, pa mi jutri povej.“

Ne morem Ti, Blažek, dopovedati, kako mi je dobro delo, ko sem slišal očeta tako govoriti. Vesel mu poljubim roko ter sem se koj odločil.

Lahko si misliš, da ga hočem prositi za take bukve s podobami.

Od samega veselja pa nad lepimi podobami sem v nedeljo pozabil pogledati na tanko, kakšen naslov ima knjiga, ter ne vem, kako se prav imenuje, kdo jo je spisal in kje je na svetlo prišla.

Prosim Te torej, ljubi Blaž, pošlji mi te bukve še danes, in dovoli, da jih smem do jutri popoldne obderžati. Skerbno bom pazil, da se ne zamažejo

ni drugiče pokvarijo, in v določeni čas jih dobiš zopet v roke. Zanašam se na Tvojo prijaznost. Priporoči me Svojim ljubim starišem in daj mi kmali priliko, da Ti enako postrežem.

Tvoj

France.

V Postojini, dne 12. grudna 1873.

5.

(Zahvalni list.)

Spoštovani gospod stric!

Včeraj mi je moj dragi oče izročil Vaše ljubo pismo in lepo knjigo, katero ste mi blagovolili poslati za godovno vezilo. Preserčna hvala, dragi gospod stric. Ne morem popisati veselja, katero sem imel, ko sem jo začel pogledavati in ko sem toliko sprelepih podobščin v nji našel. Pridno bodem prebiral v nji popise rastlin in primérjal podobice z živimi rastlinami.

Vaš

hvaležni stričnik

Bogumil.

V . . . dne . . . .

6.

(Naznanilo in prošnja.)

Draga prijateljica!

Včeraj na večer nam je ljubi oče nazaj prišel, prej kot smo se ga nadjali in kot je sam namenjen bil. Razveselili smo sme, ali naše veselje se je koj

skalilo, ko smo zvedili, da ga je bolehnost prisilila, tako hitro verniti se. Lotila se ga je namreč merzlica, ktere se že štirnajst dni ne more znebiti. To ga je jelo zelo skerbeti, ter raje ni čakal, da bi doveršil opravila, zaradi kterih je bil izdoma, marveč je podvizzal k svojim nazaj. Blaga mati upa sicer, da drug zrak in domača postrežba očetu kmali zdravje poverne, vendar je v veliki skerbi za-nj in ga nagovarja, da bi se s kterim zdravnikom posvetoval.

Znano Ti je pa, ljuba prijateljica, da ima naš oče od nekdej veliko zaupanje do Vašega hišnega zdravnika, gospoda I. I. Zato Te po materinem naročilu sprelepo prosim, nagovori ga, da bi berž ko more k nam v I. prišel, ter očeta pogledal in njega kakor tudi nas umiril.

Nekoliko nas pa tolaži že to, da se oče do zdaj še dobro počuti, če prav se je bal, da se danes merzlica poverne. Bog daj, da bi tako ostalo! Morebiti je to nasledek premenjenega zraka, ker pravijo, da ta prememba najraje pomaga pri merzlici. Upajmo, vendar preveč se na to ne zanašajmo. Vsikakor nas bi zdravnik najbolj potolažil.

Prosi ga torej, naj kmali pride, in prejmi naprej mojo serčno zahvalo za to prijaznost, ktero nam izkažeš.

Tvoja

odkritoserčna prijateljica

I. I.

V I. dne 8. vinotoka 1873.

7.

(Poročilo in prošnja.)

Prespoštovani gospod doktor!

Želeli ste, da bi Vam, blagorodni gospod, precej naznanili, ako bi se stan bolnega brata utegnul na huje oberniti. Žali Bog, da se je tako zgodilo. Zadnjo noč je prav nemirno spal, težil je, da ga glava hudo boli in včasih se mu je vzdigovalo. Kakor ste ukazali, dal sem mu zapisanega zdravila ob določeni uri, in prosim zdaj, da bi ukazali, kako mi je dalje ravnati. Zelo zelo bi Vam bili hvaležni, ako bi blagovolili bolnika še danes obiskati. Če bi Vam pa opravila tega ne dopuščala, lepo prosim, da bi mi po človeku, ki Vam to pismo oddá, vedeti dali, kaj naj storim do takrat, ko Vam bode mogoče priti.

Vaš
ponižni služabnik

V I. 29. grudna 1873.

I. I.

8.

(Popraševanje.)

Preljubi brat!

Kmali bo leto preteklo, da nismo besedice slišali od tebe. Zdaj smo iznenada zvedeli po popotnem človeku, da si v Celju v kovačnici gospodarja I. I. Lahko si misliš, kako smo mi vsi zavoljo tebe v skerbeh bili, ter se nismo mogli načuditi, kako nam moreš kaj takega storiti, ko vendar veš, da te vsi serčno ljubimo.

Naznani nam torej berž, kako se ti godi, kako ti je do zdaj bilo in zakaj si tako dolgo molčal?

Za terdno se nadjamo, da tega našega popraševanja ne pustiš v nemar, sicer bi morali misliti, kakor pravi oče, da si pozabil na četrto Božjo zapoved.

Mi domá smo, hvala Bogu, vsi zdravi in veseli. Serčno te pazdravljajo oče in mati, drugi bratje, sosebno pa

tvoj

zvesti brat

Tomaž.

V Novem Mestu, 16. kimovca 1873.

9.

(Vošilo ali čestitanje.)

Preljubi oče!

Vaš god spominja me mnogih in velikih dobrot, za ktere sem Vaši ljubezni hvalo dolžen. Čutim, da nisem v stanu Vam te ljubezni poverniti, in vem tudi, da naj počnem, kar koli, ne bi mi bilo mogoče poplačati Vam vseh tistih skerbí, ktere sem Vam, odkar sem živ, prizadjal, ali popolnoma nadomestiti dobrot, ktere sem iz Vaših rok prejel.

Na misli so mi tudi blagi opomini, s kterimi ste tolikrat spodbadali me k marljivosti, svarili me zaradi mojih slabosti in napak, in sploh kazali mi pravo pot. Vem dobro, da ste blagi in prizanesljivi do svojega otroka in da zahtevate samo to, kar s svojimi močmi storiti more. Pa kar morem, to hočem z Božjo pomočjo tudi storiti; hočem biti

ubogljiv in priden in v vsem Vaše ljubezni vreden. Vsak dan hočem prositi svojega nebeškega Očeta za milost, da me poterdi v tem mojem sklepu.

In ako Vašim željam zadostim ter mi še posreči, da Vam zares veselje storim, tedaj bode, predragi oče, izpolnjena moja najserčnejša želja. Daj vsemo-gočni Bog, v čegar roki je vse naše življenje, da bi dnevi Vašega življenja srečno in veselo tekli; naj Vas tisočkrat blagoslovi za vse, za kar Vam moram hvalo vedeti, meni pa naj ohrani Vašo očetovsko ljubezen.

Poljublja je Vam, dragi oče, roke sem in
ostanem

Vaš

pokorni sin
Štefan.

V Podragi, 16. sušca 1873.

10.

(Vošilo za novo leto.)

Predragi starši!

Preserčno me veseli, da Vam spet morem vošilo za novo leto pisati. Ker ste tako dobri, Vas bode ljubi Bog še prav dolgo zdrave in vesele obranil; in Vam še veliko veselja dal doživeti. Jaz bom storil vse, s čimer bi Vas razveselil, bodem pridno učil se in Vas lepo ubogal. To vam danes obljubuje, in bode tudi izpolnjeval

Vaš

hvaležni sin

Janez.

V ... dne ...

11.

(Prošnja za odpuščanje.)

Predragi stariši!

V poslednjem pismu mi očitata moje dozdanje obnašanje. Zaslužil sem to; kajti lahkomišelnost sem ravnal, in ne tako, kakor se spodobi za sina. Globoko čutim, da sem to svarilo zaslužil in da nisem vreden Vaše ljubezni.

Preudaril sem vse, kar mi v svojem listu na serce pokladate, ter sem sklenil pred Bogom, da mi volja Vaša od zdaj bode sveta postava, da se bodem pridno učil in v šoli spodobno obnašal. Moj součenec Juri, ki me je k marsikteremu nepremišljenemu djanju zavedel, ne sme več k nam zahajati; na mojo prošnjo mu je to gospodar prepovedal. Gospod učitelj mi je dovolil, da zamujene naloge ob prvih praznikih dodelam in dotegnem. Četertek in nedeljo se ne ganem iz hiše ter bodem neprenehoma delal, dokler ne doženem, kar sem prejšnje dni zamudil. Za terdno Vam obljubujem, da se hočem poboljšati in da Vam vse žive dni več ne napravim žalosti, kakoršno ste zdaj zavolj mene imeli. Osrečajte me zopet s Svojo ljubeznijo!

Odpustite mi napake, ki jih iz celega serca obžalujem, in katerih slabe nasledke spoznam; z vso močjo si bodem prizadeval, da se nič več ne pregrešim.

Ko to dopišem, ljubi stariši, dognano bode delo današnjega dne, in predno ležem, hočem samo prositi Očeta nebeškega, da bi mi podelil moč

k izpolnjenju mojega sklepa in tako drage moje stariše oveselil s tolažbo, da imajo še v meni ubogljivega in hvaležnega sina. Naj nocoj zaspim v terdnem zaupanju, da se na me ne jezite, da mi zopet verjamete, in da še priserčno ljubite

Svojega
skesanega sina
Janeza.

V Kranju dne 15. rožnika 1873.

12.

(Izgovor.)

Ljubi prijatelj!

Bukve te-le si imel že pred osmimi dnevi dobiti, kakor sem Ti bil ustno obljubil. Priznavam, da sem kriv, in prosim Te, da mi ta pot odpustiš. Mogel bi se sicer z nečim izgovoriti, pa se bojim, da Ti ne bode zadosti. Knjiga namreč je bila pred osmimi dnevi zares pripravljena, da se nazaj pošlje. Tu pride k meni najin prijatelj Milan, zapazi knjigo, popraša me, kaj ima v sebi, in ko to zvé, boče jo po vsi sili imeti ter si jo za nekaj dni kar vzame.

Ali Ti je on to sam nazvanil, kakor mi je obetal, tega ne vem, ali to vem, da samo zaradi njega nisem bil mož beseda. Odpusti, dragi prijatelj, in preženi nevoljo s to mislijo, da je Tvoja knjiga dvema prijateljema pripravila nekoliko prijetnih ur. Milan mi vsaj piše, da mu je neizrečeno v serce segla; pa tudi jaz Ti moram reči, da mi je od kraja do konca kaj zanimljiva bila. Kadar se

snideva, bočeva se — ko se Tvoje čelo zopet razvedri, — obširneje pomeniti o ti prelepi knjižici.

Ne vem, ali bi smel po tem takem k današnjemu pismu pristaviti prošnjo, da mi spet kake bukvice posodiš! Pripravljen sem na ostre pogoje, če mi bočes ustreči; bodi pa prepričan, da bodem tudi najostrejše izpolnil, samo da svoj pregrešek popravim.

Serčno Te pozdravlja Tvoj

Bogoslav.

V L., dne 18. velikega serpana 1873.

13.

(Prijateljsko •čitanje.)

Dragi prijatelj!

Štiri mesece je že, da mi nič ne pišete; ter še danes odgovora nimam na svoje zadnje pismo. To molčanje mi malo predolgo terpi, in začjenja se mi čudno zdeti. Mislim in premišljudem, kaj bi bilo temu vzrok; pa ga ne morem nikakor najti.

Ste li morebiti bolni? To menda niste. Ali morebiti ste se podali na pot? To v tem letnem času ne more lahko biti. Ali morda me več nimate radi? Na to še pomisliti nečem. — Tako si zdaj zmislim en vzrok Vašega molčanja, zdaj ga spet zaveržem; in nazadnje mi pri vsem tem ne ostane drugo, nego misliti si, da nekaj vendar le mora temu vzrok biti.

Res je, da dolgo molčanje ni da bi moglo (moralo) biti znamenje razdertega prijateljstva, kakor

tudi pridno dopisovanje še ni dokaz stanovitnega prijateljstva. Ali ker ste prej tako pridno in pično odgovarjali na moja pisma, djal bi, da sem se nekako razvadil, verh tega so se Vaša prijazna poročila mojemu sercu tako priljubila, da mi, odkar molčite, zmeraj nekaj manjka; tudi sem v skerbeh za Vas. Prosim Vas torej, dragi prijatelj, rešite me teh misli, ki mi nepokoj delajo, povejte mi če tudi le z nekoliko versticami, da ste živi in zdravi, in da ste s svojo ljubeznijo vdani

Svojemu

Janezu.

V Gorici, dne 6. prosinca 1873.

14.

(Povabilo.)

Dragi Peter!

Izpolnjena je moja vroča želja. Ravno danes sem prejel od svojega dobrega očeta list, v katerem mi, — dobivši ugodna sporočila o meni, — dopušča, da na šolske praznike s seboj pripeljem prijatelja součenca, ki se je izverstno učil.

Kdo je ta tovariš, tega Ti ne potrebujem še le dopovedovati. Poskerbi samo za to, da bodeš, kakor bo preskušnja storjena in spričevalo v Tvojih rokah, berž pripravljen na odhod in da z menoj vred nemudoma mestu pleča oberneš. Bodi si pa v svesti, da ne prideš med tuje ljudi. Moji stariši Te že poznajo iz mojih pisem, in Tvoja odlična spričevala bodo dobro misel, ki jo imajo o Tebi, še zvišala.

Kakor meščanu pa Ti bo dobro djalo, da bodeš nekaj tednov čisto gorsko sapo dihal; in jaz si bodem prizadeval, Tebi svoj dom, kolikor bo mogoče, prijeten storiti.

Kadar svojim dobrim starišem naznaniš, kar Ti tu pišem, ne pozabi, priporočiti me in reči jim, da prihodnjo nedeljo sam pridem, prosit jih v očetovem imenu, da Ti dovolijo iti z menoj.

Priserčno Te pozdravlja

Tvoj

zvesto vdani

France Podgornik.

V L., dne 24. malega serpana 1873.

15

(Priporočilo.)

Ljubi prijatelj!

Mladi Jugović, ki Ti izroči ta listek, hodil je tukaj pri nas v šolo, in zdaj so ga njegovi roditelji poslali v Ljubljano, da se tam uči trgovino. Kako bi mu ljubo bilo, v tako velikem mestu, kjer nima ne ene znane duše, da najde saj enega prijatelja, kateremu bi se mogel pridružiti in ki bi mu večasi z besedo in djanjem na roko šel; tega ti, dragi Šimen, ne potrebujem razkladati.

Za to bi mu iz serca rad polajšal toliko težavni stan; to da v tem oziru nimam razen Tebe nikogar, komur bi svojega ljubljenca Jugovića priporočiti mogel.

Sprejmi torej prijazno tega mladeniča; berž se Ti bode prikupil. Pa je tudi vreden Tvojega prijatelj-

stva in zaupanja, kajti poznam ga že več let in Ti morem povedati, da je pameten in pošten mladenič, prijeten tovariš, in pa zanesljiv, zvest in veren prijatelj.

Z eno besedo, sprejmi ga tako, kakor si mene sprejemal, ko sem v Ljubljano prihajal vedrit se v Tvoji prijateljski tovaršiji, ter bodi prepričan, da napraviš veliko radost

svojemu
odkritoserčnemu prijatelju
Andreju.

Na Reki, 3. vinotoka 1873.

Poduk.

Pismo ali list je sploh pismeno poročilo, namenjeno neki osebi (včasih tudi več osebam). Pismo je namesto ustnega pogovora. Tudi pismene vloge na visoke osebe, da se spomnijo kake ustno izrečene prošnje (Promemoria, spomenica), in pa prošnje podane gosposki, so pisma glede na zapopadek, samo da po vnanji podobi uradno lice dobivajo. Pismo ali list zapopada v sebi to, kar bi pisec temu, kateri ga prejme, z besedo povedal, ko bi gal imel pred seboj. Ako na pismo pride odpis ali odgovor, ali če si dve ali več oseb ena drugi pišejo, tu postane med njimi dopisovanje (korespondencija).

List je pismen sestavek in kakor tak mora imeti na sebi vse lastnosti, ki se od dobre pisave sploh zahtevajo. Kdor se je torej naučil to, kar misli, na tanko, določno in jasno zapisati, ta bo tudi znal pismeno poročilo na koga sestaviti tako, da svoj namen dosegne. Toda ni še dovolj v listu paziti samo na to, kar se hoče komu poročiti.

Vsak drug sestavek je pisan brez ozira na bralca, bodi si ta ali drug; med bralcem in pisalcem

ni nobene posebne zveze, ali vsaj ni, da bi mogla biti. List nasproti je namenjen vselej neki določni osebi; iz njega se mora torej viditi, v kateri osebni zvezi so eden do drugega tisti, kateri si dopisujejo.

Na to je treba paziti temu, kdor pismo piše, in deržati se mora posebnih pravil, ki zadevajo nekaj pisavo, t. j. način, kako, in red, po katerem se dopovedujejo misli, ki se hočejo komu naznaniti (listovni zlog), nekaj pa vnvanjo podobo ali obliko, ki jo ima list ali pismo. Nektera teh pravil imajo svoj začetek le v vpeljani navadi, pa bi grešil zoper lepo šego in vljudnost, kdor bi jih pustil v nemar.

a) O pisavi ali zlogu v listih.

1. Kadar se zgovarjamo z drugimi, moramo deržati se nekih postav, katerih ne sme zanemarjati, kdor hoče čislán biti kakor človek omikan in čednega obnašanja. Karkoli se v spodobni družbi sme govoriti, dopuščeno je tudi v pismu povedati.

2. Ker pri pisanju pisma imamo več časa in miru, da reč premislimo, kakor pa pri ustnem pogovoru, za to lahko besede skerbneje izbiramo in misli bolje zverstujemo, kakor pri pogovoru, ko se beseda za besedo naglo izgovori, in izgovorjena naglo prejde, ter se marsikaka nepravilnost ne opazi ali vsaj ne zameri. Pismo pa po navadi pazljivo beremo, beremo časi po večkrat in beró ga morda tudi drugi, katerim ni bilo pisano.

Po tem, kako je pisano, sodi se o pisalčevem umu, o njegovi omiki in njegovem značaju. Kdor tedaj piše pismo, naj dobro preudari, kako ga napiše, da bode po slovniških pravilih uravnano.

3. Kdor pismo prejme, more se ravnati samo in edino po tem, kar je pisano, ter mu ni moči, kakor se to godi pri besednem pogovoru, obrniti se na pisalca, — ki ni pričujoč, — naj bi mu to ali uno bolje pojasnil ali terdneje dokazal. Za to je treba, da pismo določno in očitno naznani, kar se hoče poročiti, in misli morajo biti tako v red djane in ubrane, da je razumeti, kaj prav za prav hočemo s pismom.

4. Če se že pri ustnem pogovoru mora človek ozirati na to, s kom se pogovarja, kaj še le pri pismeni menitvi. Drugače govorimo in pišemo, če je ta, s komer govorimo ali komur pišemo, nam v rodu, naš dobrotnik, naš prijatelj, naš višji ali podložnik, če je zdrav ali bolan, če je mož sivih las ali nežen deček, če je vesel ali žalosten, malobeseden ali zgovoren. Naj zastran tega le nekaj v misel vzamemo. Višji stan zahteva globoko spoštovanje in včasih tudi veliko poniževanje, nižji stan pa vsaj tisto čislanje in ljubezen, katero moramo sploh vsakemu človeku izkazovati. Z občutljivim in bolehnim človekom moramo nežno in rahlo, s prijateljem in znancem z zaupljivo odkritoserčnostjo ravnati; vsem pa mora iz celega poročila biti očitno, da je mišljenje in čutenje, kakorš-

no se razodeva iz pisma, v resnici pisalčevo mišljenje in čustvo.

5. Dostikrat je že prav ponevedoma ktera nepremišljena ali napačno zabernjena beseda, kaka dvoumnost bila kriva, da pisalec s pismom ni dosegel, kar je hotel, marveč da je še škodo i zamero imel. V izbiranju besed previdnim biti veleva nam tudi ozir na zvezo, ki je med nami in tistim, komur pišemo. Naj bolje nam pomaga pri tem, če smo ponižni ali skromni.

Kdor nima navade, sam sebe hvaliti in povzdigovati, ta se ne pregreši tako lahko zoper spodobnost in vljudnost.

b) O vnanji obliki listov ali pisem.

Vse, kar se ne tiče na ravnost reda, po katerem, in načina, kako so izrečene misli, ki jih pismo zapopada, vse to se šteje k vnanji obliki. Sem gre:

1. Ogovor,
2. vvod,
3. sklep ali doveršek s podpisom.

1. V ogovoru imenujemo osebo, kateri je list namenjen, z zaznamnimi besedami, dajemo ji naslov. Za prijatle in znance najdejo se lahko take besede; tu govori prirojeni čut in ta nam dá tudi spoznati razloček, ki je po vsebini pisma treba pri odgovoru na-nj paziti. Ta čut nam poreče, ali bomo, kadar pišemo prijatelju, ogovorili ga: „dragi ali dobri, ljubi prijatelj, preljubi, predragi, spoštovani, mnogocenjeni,

preljubljeni prijatelj! Ravno tako bode omikanemu človeku lahko presoditi, ali kaže prijatla ogovoriti po okoliščinah, ki so v pismu obširneje omenjene, ima li namreč pisati: „Moj srečni ali nesrečni, moj žalostni, ubogi, skerbni, prizanesljivi prijatelj! itd.

Drugače pa je, kadar se piše tujim in neznanim, starejšim in više postavljenim, in sploh takim, s katerimi nismo v prijateljski zvezi in razmeri. Dobra olika in šega zahteva tukaj, da jih ogovorimo z navadnimi imeni ali naslovi *).

V listih na dobre znance sme se ogovor vplesti tudi v prvi stavek ali pa se postavi listu na čelo; n. pr. „Ne bi mi, dragi prijatelj, bil mogel bolj ustreči itd.“, ali pa:

Dragi prijatelj!

Ne bi mi bil mogel bolj ustreči itd.“

V drugih pismih pa stoji ogovor zmerom nad prvo verstico, in tem više nad njo, čim višja je oseba, kateri se piše.

Tudi sredi lista, kjer v pismih na prijatle in znance stoji zaimek „ti“ ali „vi“, rabijo se včasih ogovori prejemnikovemu naslovu primérni, n. pr. „Vaše Blagorodje, Vaša Milost“ itd. **).

*) V pridavku popisani so najnavadniši naslovi za ogovor, za pismo samo, za podpis in nadpis na pismih.

**) Pišejo se najraje taki naslovi z velikimi začetoimi črkami.

2. Vvod pisma pripravlja na njegov zapopadek. Po navadi se v njem omenja prilika ali vzrok, zakaj pišemo. Pri prijateljskih pismih to ne dela take težave kakor pri drugih. Kolikor laglje in prosteje vvod na zapopadek pelje, toliko bolji je. Da se pa v tem vselej prava struna zadene, za to je treba dolge vaje v pisanju pisem.

V zgled in na izbiranje naj stoji tu nekoliko takih vvodov:

Imam čast, naznaniti Vam itd.

Veseli mé, da Vam morem dati ugoden odgovor na Vaš list itd.

Nadjaje se, da Vašemu Blagorodju ustrežem, dajem Vam vedeti, da —

Ne zamerite, da Vaše naročilo tako kesno izveršim.

Vsemu svetu znana plemenitost, prijaznost in dobrotljivost Vašega Blagorodja dajejo mi serce, da se v stiski k Vam zatečem. Jaz sem namreč itd.

Dovolite, prečastiti gospod, da se na Vas obrnem v neki reči, katero morem samo Vaši prijazni dobroti razodeti —

Močno mi je žal, da Vam ne morem izpolniti želje, izrečene v cenjenem listu —

Upam, da si za terduo prepričan o mojem odkritoserčnem sočutju do Tebe, ter da ne bodeš štel za golo vsakdanjo navado, če Ti tudi pri zdanjem radostnem prigodku izrečem svoje serčno veselje itd.

Zanašaje se na Vašo pravičnost, derznem se Vam, preblagorodni Gospod, vestno in odkrito razložiti dogodek, ki me je pripravil v nevarnost, zdeti se nevreden Vašega zaupanja, ter mirno prepuščam Vam, da sami razsodite, sem li v teh okoliščinah mogel drugače ravnati.

3. Sklep. Kakor mora pismo imeti priličen vvod, tako mu se hoče tudi dobrega sklepa ali konca.

Sklep se podaja najlaglje iz tega, kar pismo obsega, ter je najbolje, da stoji s tem v neki notranji zvezi. Če se pa tako ne more, odločiti je poseben odstavek sklepu pisma, ki se v drugem tako, kakor ogovor, ravná po višjem ali nižjem stanu tistega, komur pišemo.

Pisma znancem in prijatlom doveršujejo se navadno tako nekako:

Bodi zdrav! Z Bogom!

Želeč vsega dobrega Tebi in Tvojim, sem in ostanem Tvoj —

Ostani z Bogom in ljubi svojega —

Priserčno Tebe in Tvoje pozdravlja, sem in bom vedno Tvoj —

Bodi prepričan, da ne neham nikdar biti Tvoj zvesti in odkritoserčni prijatelj.

Z Bogom, daj ter kmalu razveseli z odgovorom svojega —

V duhu s Teboj žaluje Tvoj zvesti prijatelj —

Tvoje dozdanje prijateljstvo mi je porok, da tudi zdaj ne ostane neuslišán Tvoj —

Bog Vas obvaruj in daj Vam nčakati veselja nad Vašim —

S celega serca sem Tvoj —

Pozdravi svoje in spominjaj se svojega —

Ne pozabi ni na tujem svojega nekdanjega in zdanjega odkritoserčnega prijatelja —

V pismih namenjenih manj znanim ali pa višjim treba je skrbno izbirati besede, s kterimi jih sklenemo. Taka pisma se sklepajo po navadi z zagotovilom spoštovanja in vdanosti ali pa s prošnjo za daljo prijaznost in dobrotnost, blezo tako le:

Z globokim spoštovanjem podpisuje se —

S popolnim (neomejenim) spoštovanjem štejem si v čast imenovati se —

Z največjim spoštovanjem podpisujem se (imenujem se)
Vaše Blagorodnosti —

Z resničnim (posebnim, odkritoserčnim, stanovitnim) po-
štovanjem Vaše Milosti —

Sprejmite, Preblagorodni Gospod! zagotovilo globokega
spoštovanja, s katerim se podpisuje —

Priporočaje se ponižno Vaši blagi prijaznosti (dobroti)
sem —

Moja hvalečnost za ta dokaz Vaše dobrote bila bi tako
velika, kakor je vsegdar bilo spoštovanje, s katerim ostajam —

Sebe in svoje v milost in okrilje Vaše Preblagorodnosti
izročujoč, imam za čast, da se podpisati morem —

V pismih na najvišje osebe, n. pr. knežev-
skega rodu, povečavajo se ta zagotovila vdanosti
na koncu še bolj:

Z najglobokejšo spoštljivostjo sem (ostajam) —

Poln veselega upanja pričakujem, da bo milostivo (do-
brotljivo) uslišana moja ponižna (preponižna) prošnja, ter osta-
jam z najglobokejšim spoštovanjem —

V pismih na višjo in odlično gospodo dodaja
se na koncu še tudi navadni naslov, ki se vjema
z naslovom v ogovoru in v listu rabljenim, ter se
postavlja na koncu vsredi verste, n. pr.

Imam za čast z iskrenim poštovanjem podpisati se
Vaše Blagorodnosti

vđani služabnik

• I. I.

ali:

Ponižno nadjaje se milostivega uslišanja ostajam z naj-
globokejšo spoštljivostjo,

Vaše Škofje Milosti

prepokorni služabnik

I. I.

ali:

Ponižno podpisani si bode vseskozi prizadeval, da bi se prejete dobrote vrednega skazal, ter ostaja z najglobokejšo vdanostjo

Vaše cesarske Visosti

najpokornejši služabnik

I. I.

V pismih (vlogah, podneskih) na gosposke, zборе, društva itd. izpuščajo se sklepalne besede ter se na konci postavlja samo podpis, kraj in dan.

Podpis tega, ki pismo piše, ima po navadi razen kerstnega imena in priimka še izraz spoštovanja in vdanosti do tistega, komur se piše; n. pr. tvoj iskreni brat I. I. Vaš pokorni sin. — Tvoj odkritoserčni prijatelj. — Vaš vdani, verno vdani (voljni, pokorni, najhvaležniši) služabnik I. I. itd.

V podpisu, zlasti kadar se tujemu piše, mora ime biti razločno pisano. Globoko spoštovanje mislimo, da kaže, če se med sklepom pisma in podpisom pustí več prostora praznega ter se ime postavi doli na desno prav na kraj pisma. V pismih na osebe, s katerimi prej nismo bili v nikaki zvezi, dodaja se podpisu imena in priimka tudi stan pisalcev in po okolnostih še stanovališče.

Potrebna reč, ki se ne sme izpustiti, v pismu je, da se naznani kraj, kjer, in leto, mesec in dan, kdaj je pismo pisano. Pisalcu je najbolj priročno, če vse to na koncu postavi, ter se tudi (zlasti v pismih na višje) navadno zapisuje na levo pod zadnjo versto samega pisma. Za ónega

pa, ki pismo prejmlje, zopet je zložneje, da kraj, leto in dan najde berž na začetku; za to se rado (v opravljenih sestavkih vselej) postavlja na desno nad ogovorom. Pa naj se že dene od kraja ali na koncu, samo da se ne izpusti.

Pismo brez naznanjenega kraja in časa ne samo da očitno kaže pisalčevo nemarnost, temuč mnogokrat izgubi tudi svojo vrednost za prejemnika, ker se to ali óno poročilo sodi tudi po času, kdaj je pisano, ter je marsikaj, o čemer govori pismo, še le mogoče prav razumeti, če se primérja čas.

4. K vnanji obliki lista se šteje tudi pisanje, kakšno namreč je, potem papir, zavitek, nadpis (adresa) in pečat.

a) Pis. Včasih ne more biti drugače, kakor da se list z naglo roko napiše. V listih na znance in prijatelje ni v tem velike zamere, samo če so misli v dobrem redu postavljene, razločno izrečene in tako zapisane, da se dado brati.

To da vselej je to le iznimek in iznimki so redkoma dopuščeni. Že vljudnost in spoštovanje do prejemnika hoče, da smo pri pisanju paznejši in marljivejši, a nemarnost v tem nam utegne časih tudi škodovati.

Pred vsem drugim pismo bodi razločno pisano, da se brez spotike prebrati dá, in da ne bode nikake pomote. In ker vsak želeti mora, da bi se že z vnanjo podobo pisma prikupil temu, komur je namenjeno, to naj si prizadene, da bode pisanje tudi za oko kar je moči lepo. Nespodobno je in

nepriстойno, če se v listu kaj izbriše, prekriža, izsterže, med verste zapiše ali popravi; komaj da se kaj takega v prijateljskih pismih spregleda. Tudi se ne spodobi list s peskom tako posut odpraviti, da ga prejemnik mora otepati, predno ga bere. Da vzamemo dobro, černo tinto, to zahteva že razločnost.

b) Papir. Za pismo je treba vzeti čist, obrezan papir. Barvni papir se sme sploh rabiti pri listih na znance; sicer pa se jemlje bel, likan papir, kakoršen se prodaja pod imenom listovnega ali pisemskega papirja.

Za pisma na kneževske osebe in za vloge na gosposke jemlje se cela pola, podolgota v sredi pregnjena; za pisma na višje in za opravilne liste pa se jemlje pol pole pregnjene na četertine (četvérka, *Quartformat*) in za prijatle in znance največ četertina pole, pregnjena na osmine (osmérka, *Octavformat*). V vsakem pismu pušča se zgoraj in zdolaj kakor tudi na levi strani čist ali prazen prostor in sicer po velikosti papirja.

c) Zavitek. V redu bi bilo, da se nobeno pismo ne pošlje brez zavitka (*couvert*), ker je le tako mogoče ubraniti, da se ne umaže, ko vendar vsak želi, da pride čisto v prejemnikove roke. Samo manjša pisemska naznanila (biljeti), po tem prijateljski in opravilni listi smejo se poslati tudi brez zavitka. Odperte se pošiljajo tudi dopisnice (*Correspondenzkarten*). Pri skladanju pisma je treba gledati na to, da je oblika všečna in spodobna,

da zapopadek ostane skrit zvedičnim očem, in da ni treba, ko se pismo odpre, začetka iskati. Podoba zavitka ravná se po podobi papirja, na katerem je pismo pisano. Papir cele pole in pa četvérke se namreč dvakrat pregne, najpred podolgoma, po tem po širjavi, pri osmérki pa se pregne na tri enake dele po širjavi. Tako zložen list je prijetne podobe, tudi se zavitek lahko naredi. Pismu iz cele pole je za zavitek dosti pol pole papirja ravno tiste velikosti, pismu iz osmérke ali osminke pa je dosti četert pole.

d) Pečat. Pisma se zapirajo ali pečatijo s pečatnim voskom ali z oblati.

Važnejša pisma in na odlične (višje) osebe se pečatijo največ z rudečim pečatnim voskom; kader se naznanja smert ali če žalujoči piše, vžame se černi vosk, pri pismih na znance pa tudi vosk ktere druge barve.

Pečat se najprilicneje pritiska prav sredi pisma, ali vsaj enako daleč od levega in desnega kraja, če tudi bliže gornjemu ali dolnjemu kraju.

e) **Nadpis** (adresa). Nadpis je za to, da pismo pride v roke tistemu, komur je namenjeno. Ta mora pred vsem drugim povedati prejemnikovo ime (kerstno in rodovinsko ali priimek) in pa stan-ovališče. To mu je najpoglavitniši namen. Vse drugo, kar se temu dodaja, kakor: stan ali dostojnost, poklic, delo, s komer se pečá itd. s primernim pridevnikom, — hoče sicer lepa navada, pa ni bistveno potrebno k odpravi pisma, če ravno prejemnika bolj na tanko naznanja *). Samo po sebi se razume, da je treba nadpis prav pazljivo in razločno pisati, da se lahko bere, ker sicer se lahko zgodi kaka pomota in neprilika.

Za zgled stoji tu nekoliko nadpisov; pazi in zapomni naj se, kako so verste razdeljene, ker tako hoče navada:

1.

Gospodu

Janezu Istiniču

v

Godoviču.

*) Zastran nadpisa glej: Pridavek.

2.

Gospodu

Janezu Istiniču,

posestniku

v

Godoviču.

Pošta: Idrija.

3.

Gospodu

Janezu Istiniču

posetniku

v

Godoviču,

na Krauskem.

Pošta: Idrija.

Nadpis pod št. 1 bil bi zadosti samo, če bi se pismo poslalo po kom, ki dobro pozna kraj in prejemnika.

Če bi se poslalo po pošti, to bi, ker v Godoviču ni pošte, po št. 2. treba bilo pristaviti zadnjo pošto; še bolj na tanko se naznani kraj, kadar se, kakor pod št. 3., dodá še dežela, v kateri je tisti kraj, in pa najbližja pošta.

Ni pa vselej dosti, da se dene samo ime in priimek prejemnikov, ker je večkrat, posebno v velikih mestih, lahko več oseb enega in istega imena, temuč se mora pristaviti še njegov obert, stan ali poklic in hiša, kjer stanuje; n. pr.

4.

Gospod

Anton Podkrajšek

meščanski strojar

v

Gradcu (Graz),

števil. 10 v Murškem predmestju.

5.

Gospodu

Tomažu Grom-u,

pravniku na vsučilišču

v

*Pragi,*na Novem mestu, v Širokih
ulicah št. 84—II. v 3. nad-
stropju, števil. duri 7.

6.

Gospodu

Tomažu Grom-u,pravniku na vsučilišču (štanujočemu pri gospodu
kolarju Mazancu)

v

Pragi,

V Širokih ulicah, števil. 87—II.

Pod št. 4 je dodano kraju še predmestje in hišna številka, pod št. 5 pristavljeno je razen mestne četrti in hišne številke še ime ulic, nadstropje in število stanišča; za prejemnika pod št. 4 misli se da ga pismonosec lahko po obertu najde, v tem ko prejemnik pod št. 5 po svojem stanu navadno pri kom drugem prebiva.

Če se pa pristavi bolj znano ime tega, pri komer prejemnik stanuje, kakor pod št. 6, sme se staniščna številka izpustiti.

Priimek prejemnikov se deva ali v 3. padež, kakor gori pod št. 1-3, 5 in 6, ali pa ostaja v 1. padežu, nespremenjen kakor pod 4, kar je v slovenščini primerneje in razločneje.

Ako pošiljamo pismo v tak kraj, kjer se govori drug in ne slovanski jezik, dobro je napisati ves nadpis po nemško ali francosko, da ga poštar razume.

Tudi pri pismih v slovanske dežele gredečih priporoča se, da se imenu kraja in pošte pristavi nemško ime, če je različno od slovanskega, n. pr. Postojina (Adelsberg), Ipava (Wip-pach), Karlovec (Karlstadt), Granica (Weisskirchen), Verbnika (Oberlaibach), Pri Fari (Unter-Idria) itd.

S posebno previdnostjo je treba delati, kadar se pečatijo in nadpisujejo pisma, v katerih se pošiljajo denarji ali važni kakšni spisi.

Tu se je treba na tanko in terdo držati zaukazov, kakoršni so zastran tega c. kr. poštam vsak čas dani.

Ako v pismu pošiljamo denarje (ki se pa vozijo po vozni pošti in ne po pisemski pošti), moramo jih na nadpisu na tanko razkazati in pismo s petimi pečati zapečatiti tako, kakor se na sledeči strani vidi. Na strani, kjer so pečati, mora se tudi pristaviti ime in stanovališče tega, kateri pismo pošilja.

Gospod

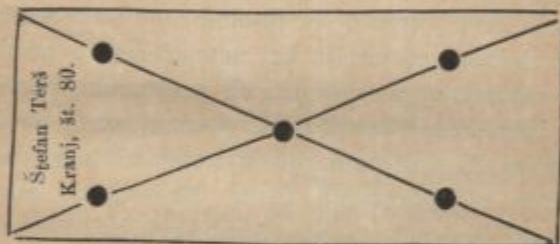
Juri Premrl,

mizarski mojster.

Vloženo v bankovcih:

4 po 10 glđ. = 40 glđ.

6 po 5 „ = 30 „

70 gold.Ljubljana,
Fračiškanske
ulice šte. 7.

Opomba 1. Na navadno pismo, ki ne gre prek meje avstrijskega cesarstva, prileplja se, če ni že zavitek štempljan, marka (znamka) za 5 krajcarjev, s čimer je poštnina opravljena. Ako hočemo biti varnejši, da pismo pride na svoje mesto, lahko ga priporočimo (rekomandiramo) t. j. plačamo še 10 kr. priporočnine in dobimo od poštnega uradnika primko ali recepis.

Tudi priporočena pisma morajo na pečatni strani imeti zapisano ime tistega, ki jih pošilja, kakor se gori vidi na denarnem pismu — Papirnati denarji ali bancovci čez 100 glđ. smejo se do 15 lotev teže na pošto oddajati tudi v nezapečatenem pismu. Če se tako stori, prešteje jih poštni uradnik, zapečati pismo enkrat (na sredi) s poštnim in štirikrat s pošiljavčevim pečatnikom, odloči poštnino po vagi in po vrednosti, izdá primko in tako je pošta odgovorna za prevzeti znesek denarjev. Če se

pa denar prinese v pismu tako zapečatenem, kakor se tu gori vidi, deloči poštni uradnik poštino ter izdâ primko za povedani znesek.

V takem primeru pošta ni porok za to, da je v pismu res toliko denarjev, kolikor kaže nadpis, temuč samo za to, da se pismo, kakor je, z nepokvarjenimi pečati izroči, komur gre. Za to je treba najpred na pečate pogledati in tudi pismo tako odpreti, da se noben pečat ne pokvari.

f) **Dodatek.** V prijateljskih pismih se primeri časih, da bi prejemniku radi še nekaj naznanili, ko smo pismo že doveršili in podpisali. Temu se pravi dodatek ali pripisek. Tak dodatek je dopuščen in včasih celo potreben, če pisalec z njim utegne kaj nerazločnega razjasniti, kaj neresničnega popraviti, kaj nepriстойnega izgovoriti ali prejemniku poročiti kaj imenitnega, kar je še le pozneje zvedel ali domislil si. To poslednje izgovarja dodatek celo v poslovnih ali opravičnih listih. Nespodobni pa so dodatki v pismih, ki jih pišemo zgolj iz vljudnosti, zahvale ali poštovanja, takisto, kakor bi bilo nespodobno z kakim odličnim (visokim) gospodom na novo začenjati govor, ko smo mu se že priporočili.

---

b) **Opravljeni listi.**

Naročilni listi ali naročbenice.

A. **Primeri.**

1.

Gospodu L. C. Hardmuth na Dunaju.

V Idriji, 21. kimovca 1873.

Lepo Vas prosim, da bi mi po zanesljivi poti in kmalu dobrega blaga in po nizki ceni poslali, namreč:

- 60 tucetov svinčnikov zadnje verste,
- 20 tucetov boljših št. 5 v črnem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 5 v rdečem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 4 v črnem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 4 v rdečem lesu.

Denarje dobite na ravnost po pošti, berž kakor mi blago nepokvarjeno pride.

S spoštovanjem Vaš
vdani

I. I. kupec
v Idriji št. 87.

2.

V Kranju, 15. grudna 1873.

Gospodu Janczu Štepančiču v Ipavi.

Zvedel sem po gospodu Peternelu, da imate na prodaj 100 kvinčev (150 veder) vina svojega pridelka, in da bi ga vsega skup po 20 gl. kvinč dali.

Ker bi se rad prepričal o dobroti tega vina, prosim Vas, da bi mi po prvi priložnosti poslali sodec (kvinč ali poldrugi kvinč) in kar znese cena za to, prejmite na pobotnico od gosp. kupca I. I. v Ipavi, ki sem mu zastran tega že pisal.

Če mi bode vino po misli, volja me je ga vsega kupiti od Vas, samo bi jaz, če se to zgodi, želel, da prepeljevanje vina Vi poskerbite pod svojim odgovorom, in da za vino naredite pravšni kup. Nasproti pa si bodem tudi jaz v čast štel, z Vami dalje kupčijo imeti.

S posebnim spoštovanjem

Vam

vdani

Pavel Poklukar,
gostilničar.

B. P o d u k. Naročilni listi (*Bestellungsbriefe*), kakor sploh vsi opravilni listi, zahtevajo prosto, natančno in razločno besedo, sosebno pa je treba

največje natančnosti glede na številke ali cifre in na imena, da ne bode pozneje kake pomote. Ogovori se navadno izpuščajo, in namesto odgovora stavi se v listu gori prejemnikov nadpis. Kraj, mesec, dan in leto se postavlja tudi zgoraj na desno. Opravilni list se piše na pol poli v četvérki, ter največ zloži in zapečati brez zavitka, v tem ko se druga pisma devajo v zavitek, razen če prav kratka in nagla poročila v sebi imajo.

C. Naloge.

1. Prepišite zgornja lista na listovni papir in pripravite ju, kakor če bi se imela res poslati.

2. Napišite naročilni list, podoben prvemu, vzemite pa namesto svinčnikov kako drugo robo.

3. Neki čevljar naročuje pri kožarju I. I. v I. več verst usnja, ter določuje poprek ceno in pa čas, do kdaj naj se mu usnje pošlje. Napišite to naročbenico!

Ponudni listi ali ponudnice.

A. Primeri.

1.

Visokorodna Gospa!

Milostiva Grofinja!

Ravno kar sem zvedel, da je Vaša Milost sklenila dati v novo sezidani cerkvi v I. napraviti stranski altar gotiške oblike. Ker sem jaz že v več krajih imel taka dela, in so, kakor smem reči, povsod z menoj bili zadovoljni; derznem se prepo-

nižno Vaši Milosti svojo službo zastran omenjene naprave ponuditi.

Da izkažem svojo zvedenost v tem predelu, bodi mi dovoljeno, tu v blagovoljni pogled priložiti narisa dveh altarjev, ktera sem po naročbi visokočastitega gospoda K. škofa za cérkvi v K. in B. iz lesa izdelal, ter ob enem zagotoviti Vašo Milost, ako bi me s Svojo naročbo počastili, da si bodem prizadeval, to delo vestno in kolikor je mogoče po ceni speljati.

Blagovolite, Milostiva Gospa, sprejeti zagotovitev globokega spoštovanja, s katerim se podpisuje

Vašega Visokorodja

ves vdani služabnik

I. I.

Kraj in dan.

kipar (nadpis).

2.

Poštovani Gospod!

Pek Janez Germ je dal slovo svojemu opravilu in jaz sem njegov obert prevzel. Prosim torej, Blagorodni gospod, da bi z zaupanjem, ktero ste njemu toliko let izkazovali, tudi mene počastiti blagovolili.

Če bi se primerilo, da bi berž iz začetka ne ustregel vsem željam častitih jemalcev, prosim, blagovoljno pripisujte to težavi, s ktero se mora vsak novinec boriti.

Narskerbneje pa si bodem prizadeval, da po svojih močéh odpravim vsako napako, berž kakor

zvem za njo, in da s pazljivo in dobro postrežbo opravičim izkazano mi zaupanje.

Vašega Blagorodja

vdani služabnik

I. I.

Kraj in dan.

pek (Nadpis).

B. Poduk.

V takšnih listih imamo se zlasti varovati in ogibati dveh napák: da ne obetamo več kot bi izpolniti mogli, in da si ne dovoljujemo besed, s kterimi bi svoje delo na škodo drugih obertnikov preveč hvalili. Kdor hoče svoje delo priporočiti, stori najbolje, če se opira na spričevala vere vrednih ljudi, ali če taka spričevala priloži.

C. Naloge.

Neki mizar se ponuja občini L., da ji napravi potrebno pahišje za njeno novo šolo. Sklicuje se na to, da je že več šol s potrebno mizarsko robo preskerbel, ter obeta, da zgotovi delo za tri mesece od dne, ko se mu delo naroči; ako ne bi v tem času dodelal, dovoljuje, da se mu kolikorkoli odbije od dogovorjenega njegovega zaslužka.

2. Neki zidar se ponuja e. kr. okrajnemu glavarstvu, da v I. prevzame zidanje nove šole po uradno poterjenem čertežu za 8400 gld. in da jo dodela v 9 mesecih, če mu se zagotovi, da mu občina k zidanju potrebno robo, kakor je ustanovljeno, peljaj za 70 kr. na zidališče navozi. Voljan je pak položiti 2000 gld. zavarščine (kaveije).

Izgovorni listi ali izgovornice.

A. Primeri.

1.

Blagorodni Gospod!

S tem listom prejmete naročeno obleko, namreč: suknjo, blače in telovnik. Da Vam vsega tega nisem poslal 1. dan t. m., kakor sem bil obljubil, nisem sam kriv, ampak kriva je bolezen, ki je zadela mojega pomagača (družnika). Za tako lično delo pa v hitrosti drugega dobiti ni bilo moči. Prosim torej, Blagorodni gospod, da mi za zdaj dobrotljivo odpustite in dovoljeno mi boji zagotoviti Vas, da bodem, kar mi za naprej naročiti blagovolite, hitro in po obljubi doverševal. S polnim spoštovanjem

Vašega Blagorodja

ponižni služabnik

Kraj in dan.

I. I.

krojač.

2.

Mnogo spoštovani gospod!

Zelo me je zbolelo, ko sem slišal, da z oblačili, ktera sem Vam te dni poslal, niste popolnoma zadovoljni, kajti vsegdar je moja želja, da cenjene svoje naročnike v vsakem oziru zadovoljim. Ako je pa suknja, kakor Vaše Blagorodje omenja, v plečih pretesna, tedaj je pogrešek v meri, in tu bi bil jaz sam kriv. Za to sem pripravljen, suknjo

nazaj vzeti in drugo narediti; in celo prosim, da mi to vsikakor dovolite. Izgubo, ki jo bodem s tem imel, dovoljno mi poverne zaupanje, ktero mi bode Vaše Blagorodje kakor doslej tako tudi za naprej izkazovalo.

Priporočaje se Vaši prijazni dobroti sem in ostanem s posebnim spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani služabnik

Matija Premerl,

krojač.

Kraj in dan.

B. Poduk.

Mož beseda biti dolžan je ne samo obertnik, temuč tudi vsak človek; in brez velike sile ne sme se prelomiti obljuba. Kdor vselej izpolni, kar obljubi, temu zaupajo ljudje, ki imajo kaj opraviti z njim; kdor pa svojo besedo lehkomišelnost prelomi, ali svojo obljubo zanemari, izgubi zaupanje in spoštovanje pri drugih ljudéh. Obertnik pa ima posebej še to škodo, da se z lehkomišelnim obetanjem dostikrat ob gotov dobiček pripravi. Kajti kdor je sam mož beseda, ne bode dolgo pečal se z nezanesljivim obertnikom ali rokodelcem. Ako nas torej kaj posebnega zadržuje, da obljube celo ne moremo izpolniti ali ne v določeni dobi, to zahteva previdnost in vljudnost, da se zavolj tega izgovorimo, t. j. da povemo vzroke, za kaj nismo mogli dostati, kar smo bili rekli. Za to so izgovornice ali izgovorjalni listi (*Entschuldigungsbriefe*).

Izgovor bode takrat najbolj, kadar povedani vzroki prepričajo tega, komur se izgovarjamo.

To se pa ne dá naprej določiti, ker so ljudje različnih misli; kar se enemu zdi silno in neodložno, labko se drugemu vidi manj imenitno in prav odložljivo. Vsikakor pa je potreba, da so razlogi, s katerimi se izgovarjamo, resnični; kajti resnica na zadnje vendar le koristi temu, kdor jo izreče, če bi se s tem tudi kakega pregreška ali kake nemarnosti sam obtožil.

C. Naloge.

1. Ako primérjamo oba zgleda, vidimo, da je drugi list pisan po odgovoru na prvi list. Napišite, kakšen je utegnil ta odgovor biti.

2. Gostilničar I. v Ljubljani naročuje z listom pri kmetovalcu L. v Ravniku nekoliko mérnikov krompirja s tem pristavkom, da mu se blago v hiše pripravi in voznina v računu posebej postavi. Tudi se ustanovljuje čas, do kdaj se mora krompir pripeljati.

3. Krompir je pripeljan za 14 dni pozneje, kakor je bil naročen. Prodajalec se izgovarja z mrazom, ki je bil med tem nastopil, in ki bi bil krompirju gotovo škodoval, ako bi ga bil ob določenem času poslal.

Opominjalni listi ali opomenice.

A. Primeri.

Kraj in dan.

1.

Blagorodni
Prespoštovani gospod!

Konec prošince t. l. sem Vam poslal račun za dela, ki sem jih še lani kakor bukrovez za Vas opravil.

Ker je od tiste dobe že skoraj štiri mesece preteklo, pa mi še niste mojega računa poterditi blagovohili, derznem se ponižno Vas na to opomniti in prositi, da bi teh verstic ne vzeli za zlo.

S spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdamil
Nikolaj Terpin,
knjigovez.

2.

Veleccenjeni gospod!

Pred dvema mesecema sem se bit prederznil ter sem pismeno poprosil, da poravnamo naš račun, ki še od lani za storjena knjigoveška dela stoji.

Vi mi, Blagorodni gospod, od te dobe niste ni prošnje izpolnili, ni vedeti dali, do kdaj smem za terdno plačila pričakovati.

S tem sem pa prišel tudi sam v zadrego ter nisem nekega plačila ob izgovorjenem času opraviti mogel, kar mi je zelo neljubo, ker red in natančnost ljubim.

Ker sem si v svesti, da sem Vaše Blagorodje vselej v pravem času postregel in da cene nisen presilil, menim, da bi tudi od Vaše strani lil pravičnega ozira vreden, ter za to silno prosim, da mi dolžni znesek najpozneje do konca prihodnjega meseca poslati blagovolite.

Z vsem spoštovanjem

Vašega Blagorodja
vdani

Nikolaj Trpin,
knjigovez.

Kraj in dan.

3.

Spoštovani gospod!

Dvakrat sem Vas že pismeno prošil, da mi plačate za delo, katero sem Vam preskerbel; pa nisem prejel ni plačila ni odgovora, ki bi vsaj naznanil vzrok, zakaj se tako dolgo s plačanjem obotavljate. Čakal sem čez pol leta, da bi ne bilo zamere, vkljub veliki zadregi, v katero je Vaše odlašanje mene samega pripravilo.

Zdaj pa sem prisiljen, Vašemu Blagorodju resno napovedati, da me je volja, če me od danes v osmih dneh ne plačate, pri sodišču pomoči iskati.

Ne zamerite mi, poštovani gospod, teh mojih odkritih besedi. Za res jaz tega nisem rad storil niti bi bil storil, ako bi me Vi s svojim obnašanjem

na ravnost ne silili, ter bodite prepričani, da od serca želim, da bi mi ne bilo potreba v resnici zgoraj omenjene poti nastopiti.

Z vsem spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani služabnik

Nikolaj Terpin,

knjigovez.

Kraj in dan.

B. P o d u k.

Z opominjalnim ali térjalnim listom (Mahnbrief) terjamo nekoga, da stori, kar je dolžan, ali kar je obljubil. Kolikor ponižneje, spodobneje in vljudneje je takšen list napisan, toliko prej se smemo nadjati, da bo opominjani storil, kar je dolžan. Druga in tretja opomnica sme biti že nekoliko resnejša in ostrejša, nikdar pa ne bodi nespodobna, če bi se dolžnik tudi do upnika še tako nedostojno obnašal. Tuja nevljudnost nas ne opravičuje, da bi tudi mi bili nevljudni.

C. N a l o g e.

1. Prepisite liste za primer dane.

2. Napišite opomnico. Plačilo terja knjigar, dolžnik pa je ravnatelj kake učilnice. Ker opominjalec za terdno ne vé, ali je dolžnik račun res dobil, za to mora biti močno pazljiv pri izbiranju besed in pri vzrokih, s katerimi opravičuje svoj opomin.

3. Odgovor na to opomnico. Ravnatelj še ni dobil računa.

4. Drugačen odgovor: Ravnatelj je sicer prejel račun, ali ga je nekam djal, da mu ni pred oči prišel, ter je bil pri mnogih opravkih na-nj pozabil.

Prosilni listi (prosbenice).

A. Primeri.

1.

(Odzunaj.)

*Preslavnemu c. kr. deželnemu poglavarstvu
v Ljubljani.*

Luka Podgornik, učenec 1. razreda na c. kr. višji realki v Ljubljani,
prosi za oprost od učnine.

(Z 2 prilogama.)

(Odznotraj.)

Preslavno c. kr. deželno poglavarstvo!

(Na pol strani.)

Ponižno podpisani je od začetka tekočega šolskega leta dijak prvega razreda c. kr. višje realke v Ljubljani.

- A. Spričevalo pod A priloženo, katero je dobil konec prvega pol leta, kaže v napredku prvi razred z izverščino, iz posameznih predmetov pa kakor tudi zastran obnašanja in marljivosti vseskozi pohvalno sodbo. Glede premoženja je v veliki stiski; kajti njegovⁱ stariši, kakor se vidi iz spričevala pod B priloženega, komaj uterpé preskerbeti ga z najpotrebnišim za življenje in on sam si pri najbolji volji ne more še nič zaslužiti.

Najponižneje podpisani misli torej, da postavno dopuščene oprostitev od učnine ni nevreden, ter se derzne prepokorno zaprositi, da bi mu

Preslavno c. kr. deželno poglavarstvo blagovolilo dodeliti to dobroto, ktere vreden ostati si bode z zvestim izpolnjevanjem svojih dolžnosti neprenehoma prizadeval.

V Ljubljani, 24. svečana 1873.

Luka Podgornik, s. r.
učenec 1. razreda na
c. kr. višji realni šoli v
Ljubljani.

2.

Preslavno c. kr. deželno poglavarstvo!

(Odznotraj na pol strani.)

Najponižneje podpisani prosi, da bi se njegovemu sinu Francu podelila ustanovnina (štipendija) I., in opira svojo prošnjo na te-le razloge ali vzroke:

A. 1. Njegov sin Franc je po prilogah A B. in B četerti razred glavne šole z najboljim uspehom doveršil, ter se nahaja zdaj v prvem razredu Kranjskega gimnazija.

C. 2. Najponižneje podpisani je v resnici ubožen, ker po priligi C lastnega premoženja nima, ter, dobivaje samo 600 glđ. letne plače, mora petero nedoraslih otrok živiti in zrejati.

3. Deržavi služi kakor uradnik že 10 let; ves ta čas je svoje uradne dolžnosti marljivo

izpolnjeval ter njegovi višji niso nikdar imeli zakaj biti z njim nezadovoljni.

V Loki, dne 15. listopada 1873.

Anton Logar,
kancelist pri c. kr. okraj-
nem sodišču.

(Odzunaj.)

*Preslavnemu c. kr. kranjskemu deželnemu poglavar-
stvu.*

Anton Logar, kancelist pri c. kr. okrajnem sodišču v Loki, prosi, da bi se ustanovnina I. njegovemu sinu Francu, učencu prvega razreda na Krajskem gimnaziju, podelila.

(S 3 prilogami.)

B. P o d u k.

1. Prosilni listi (*Gesuch*) imajo v sebi prošnjo z razlogi podperto na javne gosposke ali posamne osebe, pri katerih stoji, uslišati jo.

2. Razlogi ali vzroki, s katerimi se prošnja podpira, morajo biti poterjeni s spričevali, ki se prosilnemu listu priložé.

3. Neke prošnje, n. pr. za ustanovnine (štipeadije,) za denarno podporo, za izpraznjene službe itd., morajo se v nekem določenem roku (času) predložiti dotični oblasti. Ta rok in pa pogoje, ktere je treba v prosilnem listu izkazati, oglašujejo se po navadi v službenih časnikih.

4. Prosilni listi na gosposke morajo biti štempeljani.

C. Naloga.

a) Kdo sme prositi za oprostitev od učnine ali šolnine? S kakimi razlogi se taka prošnja podpira?

Kako dolgo (doklej) terpi dobljeno oprostilo sploh? posebej?

b) V uradnem oglasniku Ljubljanskega časnika bere se to le oznanilo: *)

— — — — —
 Kje je treba oddati prošnjo za podelitev take ustanovnine? V čem obstoji užitek te ustanovnine? Kdo ima sploh pravico, oglasiti se za-njo?

Kake priloge je treba prosilnemu listu pridati? Do ktere dobe se mora prosilni list podati?

---

*) Učitelj naj tukaj učencem prebere primeren razpis.

II. Opravilni sestavki.

Računi *).

A. Primeri.

1.

V Celju dne 28. maja 1873.

Račun

blagorodnemu gospodu Štefanu Debelaku v Celju
od Petra Goloba, čevljarja.

Meseca	Dne		avstr. velj.	
			gld.	kr.
prosinea	9	Novo škornje precej visoke iz teletovine	6	80
svečana	12	Juhtene škornje poddelane	4	42
"	16	Dvoje novih ženskih škornjic z vervecami	5	48
sušca	7	Škornjice podšite	1	30
malega travna	22	Dvoje novih škornjic iz teletovine za gospodiča	4	50
"	30	Novo ženske škornjice iz tkanine	1	60
maja	14	Dvoje novih čičem iz tkanine	2	—
Vsega skup			26	10

Do dobrega prejel 26 gld. 10 kr. avstr. velj.
dne 3. rožnika 1873.

Peter Golob,
čevljar.

*) Račun ali rajtenga.

2.

Iz hišnega računa.

Meseca	Dne	1873.	Dohodek		Trošek	
			avstr. velj.			
			gld.	kr.	gld.	kr.
prosina	1	Ostanek od prejšnjega meseca	42	40	—	—
"	2	Za novoletne darove	—	—	7	30
"	3	Za pismo v Celovec	—	—	—	10
"	"	Krojaču Janezu Tomšiču na njegov račun od 15. kimovca 1872	—	—	37	45
"	"	Od mlinarja gospoda Glavača za 10 vaganov pšenice po 4 gld. 23 kr.	42	30	—	—
"	"	Mesarju Jurju Rogaču za meso nošeno na bukvice za grudni 1872	—	—	57	16
"	"	Peku Kosu za pecivo (kruh) nošeno na knjigo meseca listopada in grudna	—	—	25	42
"	6	Za tri pisma (v Budim, Zagreb in Terst)	—	—	—	15
"	"	Od gosp. kerčmarja Rupnika za 5 veder vina po 11 gld. s sodi vred	55	—	—	—
"	10	Od gosp. Viteza za 8 vaganov krompirja po 3 gl. 28 kr.	26	24	—	—
Znesek			165	94	127	58

Meseca	Dne	1873.	Dohodek		Trošek	
			avstr. velj.			
			gld.	kr.	gld.	kr.
prosina	12	Prenesek Vozniku Lozarju za vož- njo do Loke	165	94	127	58
"	"	Tergovecu Negodetu za 8 $\mathcal{H}$ olja po 22 kr. . 66 kr. 5 $\mathcal{H}$ mila po 13 " . 65 " 8 $\mathcal{H}$ sveč po 44 " . 3 gld. 36 " 5 $\mathcal{H}$ kave po 42 kr. 2 gld. 20 " 15 $\mathcal{H}$ cukra po 26 kr. 3 gld. 90 "	—	—	1	54
"	"	Mizarju Jerebu za novo mizo iz mehkega lesa po računu od dne i. t.	—	—	4	—
"	30	Različni manjši potroški, Sklep (doveršek) za mesec prosinec 1873	—	—	5	—
			165	94	148	89
Dohodkov je bilo			165	94	—	—
Troškov je bilo			148	89	—	—
Ostane v zalogi :			17	4	—	—

B. Poduk:

1. Pod računom kakor opravičnim sestavkom razumemo popis oddanega blaga ali storjenega dela z naznanilom cene za blago in plačila za delo.

Takšen račun se pogostoma imenuje z laško besedo konto (v množnem številu konti).

Drugačen pa je hišni račun, v katerem se pišejo dohodki in potroški v hiši.

2. V računu mora po njegovem bistvu to le naznanjeno biti, namreč:

a) storjeno delo, oddano blago s ceno vred v deželjskem denarju;

b) čas (dan in mesec), kdaj je delo storjeno, blago oddano, po versti na tanko eno za drugim;

c) ime in stan tega, od kogar je račun, in ónega, za kogar je;

d) skupni znesek denarjev;

e) kraj, dan, mesec in leto, kje in kdaj je račun pisan;

f) podpis tistega, od kogar je račun;

g) postavni štampelj;

h) poterjenje prejetega zneska. Po prejetem plačilu se znesek pobota po navadi na računu samem zdolaj, pri čemer se v važnejših primerih skupni znesek s čerkami zapiše. Izpod poterdbe mora stati lastnoročni podpis tega, kateri je denarje prejel.

C. Naloge.

1. Povejte ustno, kateri so bistveni členi v prejšnjih primerih.

Naredite račun a) za mizarsko delo, namenjeno neki šoli, b) za knjigoveška dela, in c) o tem, kako ste porabili denar, vam na male potroške dan *).

*) V nekih okoliščinah dal bi se sestaviti račun o stroških, ki jih učenec svojim starišem napravi na mesec ali na leto. Taka naloga bi bila zlasti koristna, ako bi učitelj gledal, da bi posamna števila ne bila zmišljena, temuč iz življenja vzeta in resnična. Za tega delj bilo bi se obrniti na rodi-

Pobotnice *)**A. Primeri.****Navadne pobotnice.****1.****Pobotnica**

za 58 gld. 30 kr. osem in pedeset goldinarjev, trideset krajcarjev avstr. veljave, ktere sem jaz podpisani od gospoda učitelja Jakopa Sternada kakor najemščino za pol leta od sv. Jurja do sv. Mihela resnično prejel.

V Ljubljani, 24. malega travna 1873.

Peter Grižar,

lastnik hiše, št. . . v
Frančiškanskih ulicah.

2.**Pobotnica.**

Poterjujem s tem listom, da mi je gospa Elizabeta Tominka iz Černič dve sto goldinarjev avstr. veljave, ktere sem ji bil 1. malega serpana t. l. posodil (v zajem dal), z obrestmi 5 $\frac{0}{10}$, namreč

---

telje same, da povedó, koliko posamne potrebe, n. pr. hrana, obleka, podučevanje itd. v denarjih znesó. To bi bilo koristno in podučno tako otrokom, kakor tudi roditeljem, in bi potrebno varčnost učilo.

*) Pobotni list ali pobotnica, tudi plačilni list, plačani list = kvitenga, kvitanca.

petimi goldinarji, danas popolnem izplačala, ko sem ji dolžno pismo nazaj dal.

V Ajdovščini, 31. grudna 1873.

205 gld. av. v.

Luka Batič,
tergovec.

3.

Pobotnica.

50 gld., petdeset goldinarjev avstr. veljave, kakor letno plačo od 1. prosinca 1872 do 1. prosinca 1873, prejela sem popolnoma današnjega dne od gospodarja Jožefa Komana, tukajšnjega gostilničarja, kar s tem zahvalno poterjujem.

V Teržiču, dne 1. prosinca 1873.

Neža Kobe,
dekla.

4.

Pobotnica.

Št. 460.

Za petindvajset goldinarjev konv. denarja, ktere sem jaz podpisani kakor poluletne obresti, dotekle od 14. maja 1873 do 14. novembra 1873 od 2000 gld. kapitala dne 14. maja 1873 na obresti po $2\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ naloženega danes popolno prejel iz c. kr. občne blagajnice državnih dolgov.

Na Dunaju, dne 10. decembra 1873.

Jernej Gregorič.

25 gld. k. dn.

5.

Pobotnica.

Da sem 185 gld. in 60 kr. sto osemdeset pet goldinarjev in šestdeset krajcarjev av. velj. za svoja mizarska dela, po pogodbi od 30. prosinca 1873 storjena za mestno glavno šolo, iz blagajnice mesta Kranjskega danes resnično prejel, poterjujem tu s svojim lastnoročnim podpisom.

V Kranju, 25. listopada 1873.

Jovan Kotnik,
mizar.

6.

Pobotnica na delna plačila.

Na sto sedemdeset in pet goldinarjev avstr. veljave, ki mi jih je dolžan gosp. Anton Lesjak, krojač v Ljubljani, za oddana sukna, prejel sem od njega danes osemdeset goldinarjev avstr. velj. kakor delno odplačilo.

V Ljubljani, 25. rožnika 1873.

Alojzij Kosmač,
tergovec.

80 gld. av. v.

7.

Pobotnica.

Gospod Andrej Župančič, tukajšni čevljar, plačal mi je danes obresti po 5 $\frac{0}{0}$ od 600 gld. avstr. v. kapitala, dotekle od 1. sušca 1872 do 1. sušca 1873, namreč trideset goldinarjev, in po tem mi je vrnil še tri sto goldinarjev od kapitala samega gori omenjenega.

V Novem mestu, dne 1. sušca 1873.

Martin Robida,
tergovec.

330 gld. av. v.

8.

Vzajemna pobotnica.

Podpisana sva danes svoje medsebnе račune preiskala, poravnala in vzajemno pobotala tako, da do današnjega dneva nimava ničesar eden od drugega iskati. Za to sva vničila račune in vse spise o medsebnih iskovinah, kar sva jih v rokah imela, ter izrekujeva za neveljavna vsa pisma, ki bi se o tem utegnila še kje najti. Za najino večjo varnost sva dvojno tako vzajemno pobotnico naredila, podpisala in si vsak po eno vzela.

V Loki, 15. kimovca 1873.

Juri Gnezda,
tergovec.

Tomaž Dolinar,
tergovec.

B. Poduk.

Iz zgornjih izgledkov dá se posneti:

1. Pobotnica (*Quittung*) je pismeno poterjenje, da je neki znesek denarjev ali dolg ves do dobrega ali pa deloma (nekaj) izplačan; ali pa, da ste se dve osebi, ki ste med sabo račune imeli, popolnoma ali deloma pobotali. Razen navadnih pobotnic (št. 1 do 5) so tedaj še pobotnice odbitne ali na delna plačila (6 in 7) in zadnjič vzajemne pobotnice (8).

2. Da bode pobotnica veljala, mora na sebi imeti postavni štempelj ter še odgovarjati na ta-le vprašanja:

a) Kdo plača? (Včasih je dosti ime in priimek plačujočega, navadno pa se dodá še stan in stanovanje, da ne bi bilo pomote v osebi.)

b) Koliko se plača? (Da se goljufna prenareja ali popačba ubrani, naznanja se denarni znesek s čerkami in tudi s številkami (ciframi) ali gori od kraja ali pa zdolaj na levo.)

c) Za kaj se plača? (Pri odbitnih pobotnicah mora se s čerkami zapisati tudi ves dolžni znesek, pri pobotnicah od obresti pa čas, za kateri so obresti plačane. Pri pobotnicah zastran obresti kakega javnega dolžnega pisma (Glej pob. št. 4) napiše se zgoraj na levo število dolžnega pisma (obligacije); še se mora izrekoma pristaviti, kdaj obresti dotekajo za izplačilo, dan in leto, kdaj je bil kapital naložen, po katerih odstotkih in kje je bil naložen. Na to se zapiše ime lastnika na obligaciji stoječega. Če je ona drugemu odstop-

ljena, t. j. če je lastninska pravica na drugega prenesena, kar se zapisuje na zadnjo stran obligacije, to se mora pod obrestno pobotnico postaviti ime odstopovnika (cesionarja), t. j. tistega, na kogar je prešla lastninska pravica do obligacije.)

d) Komu se plača? (Ta, kateri prejeme naznanjeni znesek, izdajnik je tudi pobotnice. Potreben je lastnoročni podpis njegovega imena in priimka, včasih je dobro povedati še, katerega stanu, obrta je itd. Tudi se mora pred dan in mesec postaviti kraj, kjer se izdaja pobotnica.)

e) Kdaj se plača? (Pobotnica se navadno izdaja od tistega dne, kadar je plačano, in to se razen dne, katerega je izdana pobotnica, še določuje z besedami „danes“, „današnjega dne.“ Pobotnica pa ne izgubi nič od svoje veljave, če je v nji zapisano, da je dotični znesek kateri dan prej izplačan, pobotnica pa pozneje izdana.)

C. Naloge.

1. Oče nekega učenca ima od kerčmarja Petra Pivca v Celju dobiti 95 gld. 30 kr. avstr. velj. za vino, in naroči svojemu sinu, da ta znesek prejme in s pobotnico poterdi. Napišite pobotnico, ki bi se prilegla temu slučaju!

2. Župan mesta I. izroči gospodu fajmoštru 50 gld. v ta namen, da se po enako razdelé med desetero otrok najvišjega šolskega razreda (5 dečkov in 5 deklic), ki so se v šolskem letu najbolj odlikovali s pridno hojo v šolo, s pobožnostjo, lepo

obnašo in marljivim učenjem. Učenci in učenke dajo pobotnice za prejeti znesek.

3. Gospod fajmošter I. I. daruje 21. rožnika 1873 farni cérkvi v I. kapital 1000 gld. s to določbo, da se vsako leto ena polovica dotičnih obresti po pet od sto oberne na olepšavo Božje veže, druga polovica pa podeli tistemu učencu farne šole, kateri se pri očitni skušnji najde da je najizverstnejši. — Kako bi se glasila pobotnica, ki bi jo obdarovanec od sebe dajal za prejeti denar? (Pomni naj se še, da obresti izplačuje cerkvena blagajnica.)

Prejemni listi ali primke (recepisi).

A. Primeri.

Prejemni list.

a) Za osemdeset goldinarjev avstr. velj., ktere mi je Miha Volk današnjega dne oddal, da jih izročim prečastnemu Logaškemu fajmoštru gosp. Antonu Smrekarju. *skupnemu posebniku v Še*

Na Ravniku, 7. vinotoka 1873.

Matej Lisjak.

13/9 873
b) Poterjujem s tem listom, da mi je gosp. Nikolaj Peternel zlato žepno uro, za mene od gosp. Petra Potočnika prejeto, danes popolnoma neoškodovano izročil.

V Podragi, 1. kimovca 1873.

Juri Hobat.

B. Poduk.

S prejemnim listom se pismeno poterjuje, da smo ali za se ali za koga drugega resnično prejeli

denarje ali kako drugo reč. Tak list ima sploh ravno tiste člene, kakor pobotnica; najvažnejše je

1. da se na tanko naznani reč, po tem
2. dan, kdaj se je kaj prejelo;
3. da se pristavi prejemnikov podpis, in
4. če prejemnik ni prejel reči za se, da se povē oseba, kateri je namenjena.

C. Naloge.

1. Premenite prejemni list a), da se bode začenjal tako :

- a) Miha Volk mi je itd.
- b) Poterjujem, da sem od itd.
- c) Da mi je Miha Volk itd.

2. Z ozirom na prejemni list b) napišite, kako bi se glasil prejemni list Nikolaja Peternela o zlati uri, namenjeni Jurju Hobátu.

3. Spišite ta-le prejemna lista:

a) Nekdo je od voznika Jakopa Hrasta iz Teržiča prejel skrinjo, zaznamovano z A. Š. št. 9, ki po vpovedi v sebi ima podobščine, ter obeta, da jo v treh dneh odpravi gosp. učitelju Kvasu v Kranj.

b) Gospodar Baštijan Kopun iz Žavca je prejel sod vina, zaznamljen z B. O, 5 in zapečaten, da ga pošlje poštarju v Vransko.

Hranilni listi ali hrambenice (depozitke).

A. Primer.

Tukajšnji knjigar gosp. Štefan Gostiša mi je danes dve sto petdeset c. kr. cekinov

pred mojimi očmi naštel in v hrambo izročil. Poter jaje le-to, obetam ob enem, da hočem ta denar na njegovo zahtevo njemu samemu ali njegovemu pooblaščenцу, kadar mi izroči ta branilni list, zopet nazaj dati.

* V Novem mestu, 4. maja 1873.

Pavel Dimec.

B. Poduk.

V branilnem listu (*Verwahrungsschein*) je bistveno :

- a) da se pové na tanko, kaj se je dalo hraniti;
- b) da so določene pogoje, pod katerimi se ima hranjeno nazaj dati;
- c) da se zapiše ime tistega, kateri reč hraniti daje, in ónega, ki jo prevzema in branilni list izdaje, in zadnjič tudi dan, kdaj je reč prejeta.

C. Naloge.

1. Prepišite zgornji prejemni list, pa da se bode začenjal tako:

a) Jaz podpisani poterjujem s tem listom itd., ali pa:

b) Današnjega dne mi je izročil itd. ali :

c) Da sem od gospoda itd.

2. Nekdo poterjuje:

a) da mu je dekla hraniti dala skrinjo z belim perilom in obleko, ter pristavlja, da neče biti porok, ako bi se te reči brez njegovega zadolženja kako poškodovale.

b) Da mu je gospa I. I. zapečatenó škatlico, ki po nje povedbi važna pisma v sebi ima, v

brambo dala s tem pristavkom, naj jo nazaj dá temu, kdor mu ta list zopet izroči.

Odpovedni listi ali odrečnice (reversi).

A. Primeri.

1.

Moj sosed, hišni lastnik gosp. Ambrož Lesar, bil je tako dober, ter je zaprošen dovolil mi, da smem za svojo potrebo jemati vode iz zdenca (vodnjaka) na njegovem dvorišču.

Obetam s tem listom, da te dovolitve ne bom nikdar štel za kako pravico, ki bi jo jaz imel, temuč da jo hočem kakor dobroto meni dodeljeno dotle uživati, dokler bode gosp. Ambroža Lesarja volja, meni to uživanje dopustiti.

V Postojini, 3 sušca 1873.

Jožef Oparnik.

2.

Gospod I. I., zemljiščni posestnik v I., prepustil mi je iz dobrote kos svojega hišnega verta, štir sežnje dolg in tri in pol širok, da na njem postavim ulnjak. Jaz se zavezujem, da ta kos zemljišča, ako bi on ali njegovi dediči zahtevali, brez vgovora zopet odstopim v tistem stanu, v katerem sem ga prejel. Za poterjenje tega stoji tu podpis moj in dveh naprošenih prič.

V.... dne 14. aprila 1873.

I. I.
učitelj.

I. I.

kot naprošena priča.

I. I.

kot naprošena priča.

B. P o d u k.

Z odpovednim listom ali odrečnico (*Verzicht-schein, Revers*) se izrekuje, da dovoljenja, katero nam je kdo dal, ne bomo nikdar šteli in imeli za kako pravico.

V takem listu se mora povedati:

- a) kdo dovoljuje,
- b) komu se dovoljuje,
- c) kaj se dovoljuje, in pa pristaviti,
- d) da se dovolitev ne bode nikdar imela in

terdila za pravico.

Večkrat se z odrečnico poterjuje, da se nekdo pravice, katero je imel, pod nekimi pogoji na daljšo ali krajšo dobo odpoveduje. Tedaj se mora v nji na znanje dati: 1. kdo se odrekuje pravice; 2. česa se odrekuje; 3. komu na korist se odrekuje, in 4. pod katerimi pogoji. Da so priče podpisane, važno je pri teh kakor pri vseh privatnih pismih glede na dokaz, če jih tisti, ki z njimi kaj povedati hoče, ne piše sam.

C. N a l o g e.

a) Kmetovalec I. I. dopustil je nekemu, da si prek njegove njive, katero je treba tanje zaznamovati, sme narediti kolovoz določne širivosti. Le-ta mu dá odpovedalni list na to.

b) Jernej je dovolil Tomažu, da sme vsak čas po noči in po dnevi hoditi skoz njegov vert, in da za tega delj ima tudi ključ tako od prednjih kakor od zadnjih vrat. Tomaž mu na to napiše odpovedalni list.

Dolžna pisma ali zadolžnice.

A. Primeri.

1.

Jaz niže podpisani priznavam s tem listom, da mi je gosp. Martin Sodar, posestnik v Loki, na mojo prošnjo tisoč in dve sto goldinarjev avstr. veljave posodil *) in danes ta znesek v bankovcih resnično v gotovem izplačal. Zavezujem se, da bodem ta kapital za dve leti od današnjega dne, ne čakaje odpovedi, gospodu Martinu Sodarju ali njegovim dedičem v bankovcih zopet vernil in da bodem letne obresti po pet od sto pol leta naprej gospodu upniku plačeval.

To svojo zavezo spričujem in poterjujem s svojim in dveh zaprošenih prič podpisom.

V Loki, dne 1. sušca 1873.

Jovan Kolednik s. r.

Šimen Žuža kakor priča.

Matej Sever kot priča.

2.

Jaz niže podpisani priznavam s tem listom, da mi je gosp. Juri Globočnik, kupec v Idriji, dva tisoč goldinarjev avstr. velj. posodil in danes v gotovem izplačal. Zavezujem se, da bodem to istino z obrestmi po pet od sto pol leta po tem, ko se mi odpove, v enaki veljavi vernil gospodu Jurju Globočniku ali njegovim dedičem.

*) V zajem dal = vzajmil.

V zavarovanje istine in obresti dovoljujem, da gosp. upnik sme ta dolg vpisati dati v zemljišne bukve na mojo nezadolženo hišo št. 18 v Žireh.

V dokaz tega lastnoročni podpis moj in naprošenih prič.

V Žireh, dne 8. kimovca 1873.

Martin Erjavec s. r.

Stefan Kokelj s. r.

kot priča.

Gašpar Medved s. r.

kot priča.

3.

Jaz niže podpisani priznavam s tem pismom, da mi je moj sosed, gospod France Kosmač, mizarški mojster, današnjega dne šestdeset goldinarjev avstr. velj. v zajem (na posodo) dal in ta znesek v bankovcih odštel. Obljubujem, da mu na zajem vzeti znesek oddanes za pol leta resnično in z izgovorjenimi obrestmi po 6 $\frac{0}{100}$ vred poplačam.

V ... dne ... meseca ...

Luka Sternad,
dolžnik.

B. Poduk.

Dolžno pismo (obligacija, *Schuldschein*) je pismo, s katerim poterjujemo, da smo od nekoga neki znesek denarjev na posodo (v zajem) vzeli. V njem se mora:

a) razločno imenovati upnik ali verovnik, t. j. tisti, kateri je denarje posodil;

- b) prispoznati, do smo znesek prejeli;
- c) razločno povedati, v katerih denarjih ali v kateri veljavi se je ta znesek izplačal; mora se
- d) povedati, kakšni odstotki se bodo plačevali, — ako so obresti obljubljene —;
- e) obljubiti, da se posojeno verne, in kdaj; mora se pristaviti
- f) kraj, dan in leto (s postavnim štempljem), in
- g) lastnoročni podpis dolžnikov, in če dolžnik ni z lašno roko napisal dolžnega pisma, še podpis dveh prič (svedokov).

C. Naloge.

1. Čemu je v primeru 2. postavljena pogoja, da se bo denar nazaj dal v tisti veljavi, v kateri je bil prejet?
2. Napišite dolžno pismo za 300 gld., ktere mora dolžnik vrniti tri mesece po prejeti odpovedi, in da bode dotle plačevati obresti po $4\frac{1}{2}$ od sto.
3. Napišite ravno to zadolžnico, pa s tem razločkom, da morata dolžnik in upnik tri mesece prej odpovedati.

Poroštveni listi ali porokovalce,

A. Primer.

Jaz podpisani se zavezujem s tem listom, da hočem 200 gld., pravim dve sto goldinarjev avstr. veljave, ktere je gosp. Anton Budin, kupec v Ipavi, dne 18. kimovca 1873 posodil gostilničarju v istem tergu Tomažu Makoveu, jaz plačati, ako bi

gostilničar Tomaž Makovec ne mogel teh denarjev z izgovorjenimi obrestmi vred v določenem času vrniti.

V Ipavi, 20. kimovca 1873.

I. I.

B. Poduk.

S poroštvem listom (*Bürgschaftsschein*) obljube nekdo, da hoče plačati dolg za nekoga, ako bi dolžnik svoje dolžnosti ne izpolnil. Porokovnica se izdaja samo takrat, kadar upnik za svojo posojilo (svoj zajem) išče varnosti, ktera se mu z zastavo ne more ali neče dati.

Štempelj se ravna po znesku (vsoti). Kder je obljubil, da bo za koga plačal, ako bi ta ne mogel, ta je porok.

C. Naloge.

1. Povejte iz gornjega primera bistvene člene poroštvenga lista.

2. Dopolnite ta le poroštvni list:

S tem — izrekujem, da — za —, ktere je — v zajem vzel od —. Zavezujem se, da bodem ta — z — vred brez vgorova — za —, ako bi on — itd.

Odstopni listi (ceslje).

A. Primeri.

1.

Jaz niže podpisani priznavam s temle listom, da sem knjigarju gospodu Jurju Valetiču v Celju

dolžno pismo, slovoče na 150 gld. avstr. velj., katero je kerčmar dne 2. sušca 1872 gosp. Šimen Muha v Celju izdal, odstopil tako, da more z njim popolnoma po svoji volji ravnati.

V Žavcu, 1. maja 1873.

Jožef Komar s. r.
posestnik.

2.

Ker je dolžno pismo za 2000 gld. avstr. velj., katero je posestnik v Bohinju, gosp. Miha Arko dne 8. kimovca 1872 izdal, doteklo za izplačilo, odstopam gosp. Jerneju Cestniku, tukajšnjemu posestniku, s tem le odstopnim listom potirjevanje te istine za 2000 gld. in na dolg ostavših obresti, ter mu ob enem izročam dolžno pismo, da na svoje ime istino in obresti iztirja.

V Bohinju, 1. grudna 1873.

Janez Rupnik,
strojar.

B. Poduk.

Z odstopnim listom (*Abtretungsschreiben*) se spričuje, da se drugemu odstopuje kak denarni znesek, ali pa sploh kaka pravica.

Takov list je podveržen štampilju, ter mora v njem biti povedano:

- a) kdo je nekaj odstopil (prepustil),
- b) kaj je odstopil,
- c) komu je odstopil,
- d) kdaj je odstopil, in

e) pod katerimi pogoji. (To poslednje je od potrebe samo v nekterih posebnih primerljajih).

C. Naloge.

1. Predrugačite nekoliko gori dane primere!

2. Juri odstopuje Petru za 50 gld. pravico, da se sme vsako leto od 15. listopada do 15. sušca voziti čez njegov travnik, ktereга je treba določneje naznaniti.

Nakaznice.

A. Primeri.

1.

Gospod Anton Jelovšek naj bode tako dober in naj na to mojo nakaznico prinescu (tu se prinesec imenuje po imenu in včasi še bliže določuje). 50 gld., pravim petdeset goldinarjev avstr. velj. izplača (ali pa: naj blagovoli — izplačati, naj rači — izplačati), in ta znesek na moj račun zapiše.

V Kamniku, dne 11. kimovca 1873.

Jernej Debelak s. r.

2.

Gosp. logarju Poženelu v I.

Na to nakaznico bodi gospoda logarja volja, mojemu sinu Filipu dva sežnja bukovih 36 palcev dolgih derv izročiti in ceno na moj račun za, pisati.

V Ljubljani, 16. listopada 1873.

3.

Gosp. Francu Lebanu v Celovcu.

Blagovolite prinescu tega lista na moj račun izročiti 35 lakti pepelastega sukna od kosa s čerkami E. G. zaznamovanega.

V Teržiču, 14. grudna 1873.

Matija Konjšek.

B. Poduk.

Z nakaznico (doznačnico, napotnico, asignacijo) prosi nekdo nekoga, s katerim ima opravila in račun, da drugemu komu izroči neki znesek denarjev ali neko blago.

V nakaznici mora se povedati:

- a) kdo ima izplačati ali izdati kaj;
- b) komu, in
- c) koliko denarjev ali katero blago naj dá;
- d) na čegav račun naj se znesek zapiše; še mora list imeti
- e) podpis tistega, ki ga je pisal, in povedati kraj, kje, in dan, kterega je pisan.

C. Naloge.

1. Napišite gornje primere z drugimi besedami.
2. Nakaz, po katerem ima kupčevalec z vinom Žigon vozniku Aliču izročiti vedro navadnega vina po 40 kr. bokal, in ceno zapisati na naročevalčevo ime.

Javna ali očitna oznanila.

A. Primeri 1.

Naznanilo
o izgubljeni
reči.

Izgubljeno.

Dne 8. t. m. dopoldne je nekdo izgubil na Gradišču rujavo usnjeno listnico, v kateri so bila različna pisma in dva bankovca po 10 goldinarjev. Kdor bi jo bil našel, proščen je, da jo oddá pristojni gosposki, kjer dobi plačilo, katero mu gre.

2.

Oglas.

Konji na prodaj.

Štirje čisto enaki uprežni konji, brez napake, po pet let stari, 16 pesti visoki, so prav po ceni na prodaj. Kdor bi bil voljan kupiti jih, naj se potruži v konjarnico gosp. — kjer mu se povedó tanje pogoje.

B. P o d u k.

O marsikteri priložnosti se primeri, da moramo kaj s pisanim ali tiskanim, kje na očitnem mestu pribitim oglasom ali oznanilom ljudem na znanje dati. Pri tem veljá naslednje:

1. Oglas se ravná po reči ali dogodbi, ktere se tiče; zlasti je treba reč določno popisati in zaznamovati, čemu je, koliko je vredna, katero število

ima, koliko meri, vaga itd.; treba je, — kjer je to primerno, —

2. naznaniti uvete ali pogoje, pod katerimi čaka tega ali unega kak dobiček ali kaka korist, in pristaviti mesto, kje se reč lahko bolj na tanko poizvé, in zadnjič

3. mora se vse to prav ob kratkem, pa vendar razločno povedati.

C. Naloge.

1. Napišite naznanilo: 1. o hiši, ki je na prodaj (kakšna je? kje je? kje je treba oglasiti se?)
2. o stanovanju, ki se daja v najem, 3. o psetu, ki se je izgubilo? (Kakšno? Kaj dobi, kdor ga nazaj pripelje?)

Spričevala ali svedočbe.

1. *Spričevala o rečeh, ki so se prigodile.*

A. Primeri.

Dne 24. maja pod večer med 7. in 8. uro srečam na Travniku gospoda Antona I., ter postojiva in se malo pogovoriva.

Med tem pristopi k nama gosp. Aleš I. ter jame gosp. Antona I. sramotiti s tem le ogovorom:

„Zakaj mi ne plačate ure, ki ste jo od mene vzeli? Mar hočete tudi mene tako prevariti, kakor ste že več poštenih ljudi osleparili?“

Na to odgovori gospod Anton I.: „Prosim, gospod, ne razžalujte me; pošteni ljudje se ne napadajo tako gerdo na očitnih ulicah. Ako bi

bili, kakor ste rekli, k meni prišli, jaz bi Vam bil Vaše denarje dal brez obotavljanja. Povem pa tudi, da se bodeva zavoljo te osramotitve videla na drugem mestu.“

Aleš I. se je htel še dalje prepirati, toda midva se oberneva in odideva, in on je ostal goder-njajoč.

Na prošnjo gospoda Antona I. spričujem, kar sem na svoja ušesa slišal, ter sem pripravljen, ako bi treba bilo, tudi s prisego poterditi, da je resnica.

V Gorici, dne 25. maja 1873.

I. I.

2. *Spričevala poslom dajana.*

(Spričevalo hlapcu.)

Spričevalo.

Janez Kalan, iz Hotederšice (pod Planinski okraj), 30 let star, bil je pri meni podpisanem tri leta t. j. od 30. prosinca 1870 do 28. prosinca 1873, v službi za hlapca ter se je ves ta čas zvestega, pridnega in poštenega posla izkazal tako, da sem bil ž njim v vsem zadovoljen. Ker si je pa sam drugo službo izvolil in si želi več poskusiti, za to ga s tem listom rad vsakemu priporočam.

Temu na dokaz poterjujem ta list s svojim lastnim podpisom in pečatom.

V Logatcu, dne 30. prosinca 1873.

(Pečat.)

Šimon Strel s. r.
posestnik.

B. P o d u k.

1. Spričevala ali svedočbe o dogodkih (činih) dajó se na prošnjo tega, kdor jih pred gosposko potrebuje, ali pa na zahtevo gosposke same. V drugem tem primerljaju pokliče se očevidec pred gosposko, ter se tu, kar vé povedati, zapiše, in on zapisano s svojim podpisom poterdi. (To se po uradnem govorjenju pravi: „s kom zapisnik narediti, nekoga na zapisnik zaslišati, njegovo izreko na zapisnik vzeti.“

Kadar pripovedujemo prigodek, o katerem kakor očevidci pričamo, treba je da na tanko in vestno povemo vse okolnosti, ker na tem stoji večkrat sreča ali nesreča našega bližnjega.

2. Pri spričevalih, ki se dajejo služabnikom in poslom o službi, so te le reči poglavitne, namreč da se povedó :

a) ime, priimek, leta starosti in rojstni kraj tistega, komur se spričevalo piše ; da se

b) naznani, koliko let ali koliko časa je kdo služil, kako je opravljal dolžnosti svoje službe, in kako se je sploh obnašal; da se pristavi

c) kraj in dan, po tem podpis in pečat tistega, ki spričevalo piše.

C. N a l o g e.

1. Ktere osebe so v gornjem primeru imenovane in kaj je izrečeno o vsaki?

2. Kakšen dogodek se pripoveduje, in s katerimi okolnostmi?

3. Čemu je zahteval Anton I. to spričevalo?

4. Nekega učenca je njegov tovariš na očitnem mestu zmérjal in zadnjič s kamenom udaril. Tretji učenec je to vidil ter ima na prošnjo razžaljenega izdati spričevalo o tem dogodku. Kako se bode to spričevalo glasilo?

5. Napišite spričevalo dekli.

Pridavek.

Nekoliko najnavadnih imen in naslovov, kakor se rabijo v pismih ali listih za ogovor, v listu samem, pri podpisu in na zavičku za nadpis.

Njegovemu Veličanstvu Cesarju.

Ogovor: Vaše cesarsko in kraljevsko apostolsko Veličanstvo! Premilostivi cesar in gospod! ali Presvetli cesar! Premilostivi gospod!

V listu: Vaše cesarsko Veličanstvo.

Podpis: Prepokorni, preponižni, najvdanejši podložnik; med besedami v listu pa: z najglobokejšim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovemu cesarskemu in kraljevskemu Veličanstvu cesarju Avstrijskemu, kralju českemu itd., in apostolskemu kralju ogerskemu.

Od zunanaj pa se na prosbenice Njegovemu Veličanstvu namenjene piše kratkoma: Njegovemu cesarskemu in kraljevskemu apostolskemu Veličanstvu.

Njenemu Veličanstvu Cesarici.

Ogovor: Vaše cesarsko in kraljevsko Veličanstvo! Presvetla gospa!

V listu: Vaše Veličanstvo.

Podpis: Prepokorni, preponižni, (v listu: z najglobokejšim spoštovanjem podpisani).

Nadpis: Njenemu cesarskemu in kraljevskemu Veličanstvu presvetli gospé (ime), Cesarici avstrijski.

Nadvojvodom in nadvojvodinjam avstrijskim.

Ogovor: Vaša cesarska Visost! Presvetli gospod nadvojvoda! Presvetla gospa nadvojvodinja!

(Gospem iz vladajočih rodovin daje se naslov gospa, če tudi niso omožene.)

V listu: Vaša cesarska Visost.

Podpis: Preponižni — preponižno podpisani.

Nadpis: Njegovi cesarski Visosti, presvetlemu gospodu, nadvojvodu (ime), kraljevskemu princu ogerskemu in češkemu itd. (Njeni cesarski Visosti, presvetli gospé nadvojvodinji (ime), kraljevski princezini itd.)

Kardinalu, ki je ob enem knez nadškof.

Ogovor: Vaša Eminencija! (Vaša Vzoritost). Visoko častiti gospod knez nadškof!

V listu: Vaša Eminencija.

Podpis: Z najglobokejšim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovi Eminenciji, Visoko častitemu gospodu Kardinalu I. I. (tu sledé drugi njegovi naslovi), knezu nadškofu — skemu.

Knezu nadškofu.

Ogovor: Vaša kneževska Milost *). — Visoko častiti gospod knez nadškof!

*) Če je nadškof ali škof kneževskega rodu, daje mu se naslov kakor sploh knezom.

V listu: Vaša kneževska Milost.

Podpis: S preglobokim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovi kneževski Milosti, visoko častitemu gospodu I. I. (tu se postavijo drugi naslovi), knezu nadškofu — skemu.

Knezu škofu in sploh škofu.

Ogovor: Vaša knezoškofovsko (škofovsko) Milost! — Visoko častiti gospod knez in škof (škof)!

V listu: Vaša knezoškofovsko (škofovsko) Milost.

Podpis: Najpokornejši sin; Najponižnji.

Nadpis: Njegovi knezoškofovski (škofovski) Milosti, visokočastnemu gospodu I. I. (tu sledé drugi naslovi), knezu škofu (škofu) — skemu.

Knezom in kneginjam.

Ogovor: a) Vaša Svetlost! — Milostivi knez in gospod! b) Vaša Svetlost! — Milostiva gospá kneginja!

V listu: Vaša Svetlost!

Podpis: Najponižnejši služabnik (preponižno podpisani).

Nadpis: Njegovi (Njeni) Svetlosti, gospodu (gospé) I. knezu (kneginji *) (tu sledé drugi naslovi, ali pa: itd., itd.)

Grofom in grofinjam.

Ogovor: Visokorodni gospod grof! (Milostivi gospod!) Visokorodna gospa grofinja! (Milostiva gospa!)

*) Samooblastno vladajočim knezom se dodaja beseda vladajoč, torej: vladajočemu knezu itd.

V listu: Vaše Visokorodje!

Podpis: Preponižni služabnik. (Tu in v naslednjih listih ne govori pisavec več v tretji osebi [„podpisani“], temuč v prvi osebi: jaz itd.)

Nadpis: Visokorodnemu gospodu grofu (visokorodni gospé grofinji) I. I.

Baronom in baronicam.

Ogovor: Preblagorodni gospod baron! (Preblagorodna gospa baronica!)

V listu: Vaše Preblagorodje, Vaša Milost.

Podpis: Najponižniši služabnik.

Nadpis: Preblagorodnemu gospodu baronu (preblagorodni gospé baronki) itd.

Vitezom in plemičem.

Ogovor: Preblagorodni gospod!

V listu: Vi, preblagorodni gospod.

Podpis: Najvdaniši.

Nadpis: Preblagorodnemu gospodu vitezmu (plemiču) itd.

Za ljudi neplemenitega rodu, kateri se štejejo k omlakanemu svetu pa niso duhovni, piše se navadno:

Ogovor: Blagorodni gospod! (Vaše Blagorodje! Mnogospoštovani, velecenjeni gospod! Častiti, prečastiti gospod!)

V listu: Vi blagorodni gospod in t.

Podpis: vdani (ponižni), služabnik.

Nadpis: Blagorodnemu gospodu I. I. (navadno se pridaja urad, stan, delo, s katerim se kdo pečá) —

Duhovnim gospodom naj se sploh reče: prečastni gospod, višjim: visokočastiti, visokočastni, dostojni gospod); torej:

Ogovor: Prečastni gospod kanonik (korar), dekan, fajmošter!

Nadpis: Prečastnemu gospodu I. I. fajmoštru — skemu. —

V vlogah na javne oblasti in urade razločujejo se tile naslovi:

Visoko c. kr. ministerstvo!

Visoka zbornica poslanska (gosposka) deržavnega zbora!

Visokočastni (škofovski) ordinariat, konsistorij!

Prestavno (tudi: visoko c. kr. deželno poglavarstvo (mestoderštvo, deželna vlada)!

Prestavni deželni zbor!

Slavno c. kr. okrajno glavarstvo!

Slavno c. kr. deželno (okrajno) sodišče!

Slavno mestno svetovalstvo!

Slavno županstvo! *)?

---

*) Če se pridevnik **slavni** sploh rabi za urade, gosposke in družbe, ne sme se vendar dati tudi uradniku pri isti služebnem, torej: Slavno ravnateljstvo! nasproti pa: Spoštovani gospod ravnatelj!

K a z a l o.

I. Slovnica.

	Stran		Stran
Vvod (§. 1—21).	3	Ločila in druga pisna zna-	
Glasovi (§. 4)	4	menja (§. 14)	12
Samoglasniki (§. 5).	—	Stavek (§§. 15—17)	13
Soglasniki (§. 6).	6	Oseba, ktera je v podmetu	
Spreminjanje soglasnikov (§. 7)	—	(§§. 18 in 19)	15
Zlogi in besede (§. 8—10).	8	Način, kako se kaj dopo-	
Sestavljene besede (§. 11 in 12)	10	veduje (§. 20)	16
Raba velikih začetnih čerk		Besedna plemena (§. 21)	18
(§. 13)	11		

Pervi oddelek.

Samostavniki		Sklanjanje samostavnikov	
(§§. 22—28)	21	(§. 46).	31
Spol samostavnikov (§§.		Sklanjanje samostavnikov	
29—34)	25	moškega spola (§. 47)	—
Število samostavnikov		Sklanjanje samostavnikov	
(§§. 35—38)	27	srednjega spola (§. 48)	35
Padeži samostavnikov		Sklanjanje ženskih samo-	
(§§. 39—45)	29	stavnikov (§. 49).	37

Drugi oddelek.

Osebni zaimki		Kako se sklanjajo osebni	
(§§. 50—53)	40	zaimki (§§. 54—56)	41
		Nedoločni zaimki (§. 57)	43

Tretji oddelek.

Kako se padeži v		Četerti padež (§. 61)	50
stavkih rabijo		Peti padež (§§. 62 in 63)	51
(§§. 58—67)	44	Predlogi z dvema padežema	
Pervi padež (§. 58)	—	(§§. 64—66)	—
Drugi padež (§. 59)	—	Predlog s tremi padeži	
Tretji padež (§. 60)	48	(§. 67).	54

Četerti oddelek.

Pridevniki (§§. 68—76)	56	Kako se pridevniki stop-	
Kako se pridevniki skla-		njujejo (§§. 78—83)	63
najo (§. 77)	61		

Peti oddelek.

	Stran		Stran
Svojiivni zaimki		Ozirávni zaimki (§§. 94 in 95)	71
(§§. 84—87)	67	Vprašavni zaimki (§. 96).	73
Kazavni zaimki (§§. 88—93)	69		

Šesti oddelek.

Številniki (§§. 97—103)	74	Nedoločni številniki (§. 104)	74
-------------------------	----	-------------------------------	----

Sedmi oddelek.

Glagol (§§. 105—108)	79	Čas (§§. 129—132)	98
Kako se glagoli razdeljujejo		Oseba in število (§. 133)	101
po pomenu (§§. 109—113)	80	Sprega (§§. 134—136)	—
Verste glagolov (§§. 114—120)	82	Terpna oblika (§§. 137 in	
Kako se delé glagoli z		138)	110
ozirom na terpež djanja		Nepopolni in nepravilni gla-	
(§§. 121 in 122)	87	goli (§§. 139 in 140)	112
Naklon (§§. 123—128)	89		

Osmi oddelek.

Prislovi (§§. 141—143)	114
----------------------------------	-----

Deveti oddelek.

O stavkih (§. 144)	117	Združno - žloženi stavki	
Prosti stavki (§§. 145—147)	—	(§§. 151 in 152)	122
Zloženi stavki (§§. 148—		Podružno - zloženi stavki	
150)	121	(§§. 153—155)	124

II. Nauk.

kako se pisma in opravilni sestavki pišejo.

Vvod	127
----------------	-----

I. Pisma ali listi.

a) Pisma različnega zapo-		7. Poročilo in prošnja	140
redka.		8. Povpraševanje	—
Primeri:		9. Vošilo ali čestitanje	141
1. Vprašanje	134	10. Vošilo	142
2. Naznanilo	135	11. Prošnja za odpuščanje	143
3. Zaprošba	136	12. Izgovor	144
4. Isti list obširneje	—	13. Prijateljsko očitiranje	145
5. Zahvala	138	14. Povabilo	146
6. Naznanilo in prošnja	—	15. Priporočilo	147

	Stran		Stran
Poduk	149	<i>Izgovorni listi.</i>	
a O pisavi v listih	150	Primeri	172
b. O vnanji obliki listov	152	Poduk	173
b) Opravilni listi.		Naloge	174
<i>Narocilni listi.</i>		<i>Opominjalni listi.</i>	
Primeri	167	Primeri	175
Poduk	168	Poduk	177
Naloge	169	Naloge	—
<i>Ponudni listi.</i>		<i>Prosilni listi.</i>	
Primeri	—	Primeri	178
Poduk	171	Poduk	180
Naloge	—	Naloge	181

II. Opravilni sestavki.

<i>Računi.</i>		<i>Dolžna pisma.</i>	
Primeri:		Primeri	197
Čevljarski račun	182	Poduk	198
Hišni račun	183	Naloge	199
Poduk	184	<i>Poročitveni listi.</i>	
Naloge	185	Primeri	—
<i>Pobotnice.</i>		Poduk	200
Primeri:		Naloge	—
Navadne pobotnice	186	<i>Odstopni listi.</i>	
Pobotnice na delna plačila	188	Primeri	—
Vzajemna pobotnica	189	Poduk	201
Poduk	190	Naloge	202
Naloge	191	<i>Nakaznice.</i>	
<i>Prejemni listi.</i>		Primeri	—
Primeri	192	Poduk	203
Poduk	193	Naloge	—
Naloge	—	<i>Javna ali očitna oznanila.</i>	
<i>Hranilni listi.</i>		Primeri	204
Primeri	—	Poduk	—
Poduk	194	Naloge	205
Naloge	—	<i>Spričevala o rečeh, ki so</i>	
<i>Odpovedni listi (reversi).</i>		<i>se prigodile in spričevala</i>	
Primeri	195	<i>poslom dajana.</i>	
Poduk	196	Primeri	—
Naloge	—	Poduk	207
		Naloge	—

Pridavek 209

Nekoliko najnavadnih imen in naslovov, kakor se rabijo v pismih ali listih za odgovor, v listu samem, pri podpisu in na zavitku za nadpis.